NovioConsult

Inventarisatie Witte Vlekken NME

Regionale NME-voorzieningen, doelgroepen en thema's

Harm Blanken, Jolanda van Ee, Janneke Hagens en Erik Opdam,

2 december 2009

2928/HB-AvS

Colofon

Titel	: Inventarisatie Witte Vlekken NME Regionale NME-voorzieningen, doelgroepen en thema's
Opdrachtgever	: Programmabureau NME, SenterNovem
Projectnummer	: 2928/HB-AvS
Datum	: 2 december 2009
Projectomschrijving	: Inventarisatie van de lokale en regionale NME-voorzieningen. Welke gemeenten hebben een structureel contract met de voorzieningen. Welke doelgroepen (basisonderwijs, voortgezet onderwijs en burgers) bedienen deze NME-voorzieningen en met welke thema's (groen, water en energie)? Aanbevelingen voor het 'inkleuren' van de witte vlekken.
Contactpersoon	: Annemarie Lammers
Adviseurs	: Harm Blanken, Jolanda van Ee, Janneke Hagens en Erik Opdam

***N*ovio*C*onsult BV**

Postbus 256, 6500 AG Nijmegen
telefoon 024 381 3333
fax 024 324 1971
www.novioconsult.nl
info@novioconsult.nl

Dit rapport is gekopieerd op 100% chloorvrij gebleekt papier, voorzien van de Nederlandse Milieukeur.

© Niets uit dit werk mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, daaronder mede begrepen gehele of gedeeltelijke bewerking van het werk, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van NovioConsult en programmabureau NME.

Inhoud

1	Inleiding	1
2	Resultaten	3
2.1	Witte vlekken - alle gemeenten waar geen volledig aanbod is	4
2.2	Niet-witte vlekken - gemeenten met ‘een’ NME-aanbod	5
2.3	Doelgroepen - primair onderwijs, voortgezet onderwijs, burgers	6
2.4	Thema’s - groen, water en energie	9
2.5	NME-voorzieningen	12
2.6	Witte vlekken beleid provincies	15
3	Conclusies en aanbevelingen	17
3.1	Conclusies	17
3.2	Aanbevelingen	19
Bijlage 1	Aanpak onderzoek	21
Bijlage 2	Groningen	25
Bijlage 3	Fryslân	31
Bijlage 3	Fryslân	33
Bijlage 4	Drenthe	41
Bijlage 5	Overijssel	49
Bijlage 6	Gelderland	57
Bijlage 7	Utrecht	65
Bijlage 8	Flevoland	71
Bijlage 9	Noord-Holland	77
Bijlage 10	Zuid-Holland	87
Bijlage 11	Zeeland	95
Bijlage 12	Noord-Brabant	103
Bijlage 13	Limburg	111

1 Inleiding

Opdracht
Het kabinet heeft in 2008 een ambitieuze nota NME uitgebracht. Een van de doelstellingen in de nota is, zoals minister Verburg het verwoordt, dat 'ieder kind, iedere burger in contact (kan) komen met kwalitatief goede NME'. Met andere woorden, in Nederland zou een landelijke dekking moeten zijn van een goed aanbod om op de vraag van de doelgroepen te kunnen inspelen.

Theo Rietkerk, lid van de Regiegroep en gedeputeerde in Overijssel, heeft in de Regiegroep NME de vraag gesteld waar in Nederland nog sprake is van 'witte vlekken', dat wil zeggen: op welke plekken (gemeenten, regio's) ontbreekt het nog aan een goed NME-aanbod.

Het programmabureau NME, ondergebracht bij SenterNovem heeft deze vraag opgepakt en vertaald in een opdracht aan NovioConsult om een overzicht te maken van het NME-aanbod in Nederland, maar ook om een analyse te maken van de witte vlekken (gemeenten zonder NME-aanbod) en aanbevelingen te formuleren om de witte vlekken nader in te kleuren.

Onderzoeksvragen
- Welke lokale/regionale NME-voorzieningen (NME-centra, bezoekerscentra SBB/NM, natuurmusea etc.) zijn er en waar zijn ze gevestigd?
- Welke gemeenten maken hier structureel gebruik van?
- Welke doelgroepen bedienen deze NME-voorzieningen (primair onderwijs, voortgezet onderwijs en burgers)?
- Welke thema's komen daarbij aan de orde (thema's uit de NME-nota: groen, water en energie)?
- Waar zitten nu de 'witte vlekken'?
- Welk beleid is er om witte vlekken in te kleuren?
- Hoe kan het beste aan het inkleuren van de witte vlekken worden gewerkt?

Leeswijzer
In dit inleidende hoofdstuk gaan we eerst kort in op de aanpak van het onderzoek. In het tweede hoofdstuk behandelen we de resultaten van het onderzoek voor Nederland als geheel. Voor de leesbaarheid verwijzen we voor de verslagen en kaarten van de provincies naar de bijlagen. In hoofdstuk 3 komen de conclusies en aanbevelingen aan de orde.

Aanpak
Het verzamelen van de gegevens is uitgevoerd in de zomerperiode (juli en augustus 2009). Omdat het programmabureau NME op korte termijn wilde antwoorden op de vraag uit de Regiegroep is de doorlooptijd kort gehouden. Daarom is ervoor gekozen de gegevens te verzamelen via respondenten in de 'tweede lijn': medewerkers van provincies en IVN-Consulentschappen, Natuur en Milieu Overijssel, vereniging GDO en enkele NME-centra. Voor een overzicht van de respondenten zie bijlage 1.

Met de respondenten zijn (telefoon)gesprekken gevoerd met behulp van een gestandaardiseerde vragenlijst (bijlage 1) om uniformiteit in de gegevens te verkrijgen. In veel gevallen hebben we de data gecheckt via de websites van de NME-voorzieningen.

Het onderzoek richt zich op de regionale/lokale voorzieningen, zoals NME-centra, natuurmusea en bezoekerscentra en hun aanbod in verschillende gemeenten. We hebben dus niet onderzocht welk NME-aanbod landelijke organisaties aanbieden aan de doelgroepen primair onderwijs, voortgezet onderwijs en burgers. Denk daarbij aan ministeries, rijksinstituten (als SenterNovem, Planbureau voor de Leefomgeving) , natuur- en milieu-organisaties, energiebedrijven, waterbedrijven, stichting Veldwerk Nederland, Codename Future e.d. Dit aanbod is omvangrijk (meer dan 100 organisaties) en zou een apart onderzoek vergen.

Verder hebben we dankbaar gebruik gemaakt van de onderzoeksresultaten van de Vereniging GDO en het IVN, die eerder dit jaar vergelijkbare vragen aan gemeenten en NME-voorzieningen hebben gesteld[1].

De verkregen gegevens hebben we ingevoerd in een Exceltabel (spreadsheet), die de basis vormde voor de aanmaak van de kaarten, die in dit rapport de resultaten visueel maken.

[1] GDO-rapport (2009), Inventarisatie kansrijke gemeenten voor NME arrangementen, Dordrecht.
IVN Quickscan naar aanbod van NME organisaties, Wim Ruis, 2009.

2 Resultaten

In dit hoofdstuk geven we de resultaten weer op landelijk niveau. De resultaten op provinciaal niveau vindt u in de bijlagen. Van elke provincie hebben we een aantal kaarten dat in één oogopslag duidelijk maakt welke gemeenten structureel gebruik maken van een NME-voorziening en welke niet. Ook geven we op de kaart weer welke doelgroepen (primair onderwijs, voortgezet onderwijs en burgers) per gemeenten worden bereikt en welke thema's (groen, energie en water) daarbij aan de orde komen. De volgende kaarten zijn in de bijlagen opgenomen:

- gemeenten met een totaalaanbod: alle doelgroepen en alle thema's;
- gemeentenamen;
- NME-voorzieningen;
- aanbod aan de doelgroepen primair onderwijs, voortgezet onderwijs en burgers + combinaties;
- aanbod van de thema's groen, water en energie + combinaties;
- combinatiekaart met een overzicht van doelgroepen en thema's.

Naast het kaartmateriaal hebben we per provincie een verslag in tekst opgenomen over de huidige situatie en hoe er aan witte vlekken wordt gewerkt.

Begripsbepaling

Voordat we de resultaten weergeven is het goed om stil te staan bij enkele begrippen:

- NME-voorziening - NME-organisatie die een NME-aanbod verzorgt voor één of meerdere doelgroepen. Dit kan een centrum zijn, waar mensen naar toe kunnen komen (bezoekerscentrum, kinderboerderij, natuurmuseum etc.) of een kantoor met lesmaterialendepot, van waaruit service wordt verleend.
- NME-aanbod - het geheel van producten en diensten dat een NME-voorziening aanbiedt aan de doelgroepen: leskisten, lespakketten, NME-projecten, excursies, bezoek aan centrum/museum, profielwerkstukkenbegeleiding, advies aan scholen etc.
- Structureel contract - overeenkomst tussen een NME-voorziening en een gemeente, waarbij de gemeente betaalt voor het NME-aanbod van de NME-voorziening. 'Structureel' betekent in de praktijk vaak meerjarige (2- of 4-jarige) contracten, waarvan het de bedoeling is dat ze telkens verlengd worden.

De resultaten in tekst en kaart zijn gebaseerd op het NME-aanbod (doelgroepen, thema's) van NME-voorzieningen die een structureel contract hebben met één of meer gemeenten.

Nota bene - dit onderzoek gaat niet in op de kwaliteit en de omvang van het aanbod (uitgebreidheid NME-aanbod per thema en doelgroep).

2.1 Witte vlekken - alle gemeenten waar geen volledig aanbod is

Als we de uitspraak van minister Verburg in de NME-nota dat 'ieder kind, iedere burger in contact (kan) komen met kwalitatief goede NME', strikt vertalen, betekent dit dat die gemeenten 'witte vlek' zijn, waar niet alle doelgroepen (PO, VO, burgers) gebruik kunnen maken van alle thema's (groen, water en energie). Zo bezien zijn in Nederland 79 van de 441 gemeenten geen witte vlek = 18%.

Zie ook onderstaande kaart.
Groen = gemeenten met alle doelgroepen en alle thema's (18%).
Wit = gemeenten met geen of een onvolledig aanbod (82%).

2.2 Niet-witte vlekken - gemeenten met 'een' NME-aanbod

Wanneer we kijken naar alle gemeenten waar in ieder geval 'een' NME-aanbod is, dat wil zeggen voor minimaal één doelgroep en met minimaal één thema, zijn 321 van de 441 gemeenten te benoemen als 'niet-witte vlek' (73%).

Zie ook onderstaande kaart.
Geel = gemeenten met minimaal één doelgroep en minimaal één thema (73%).
Wit = gemeenten met geen enkel aanbod (27%).

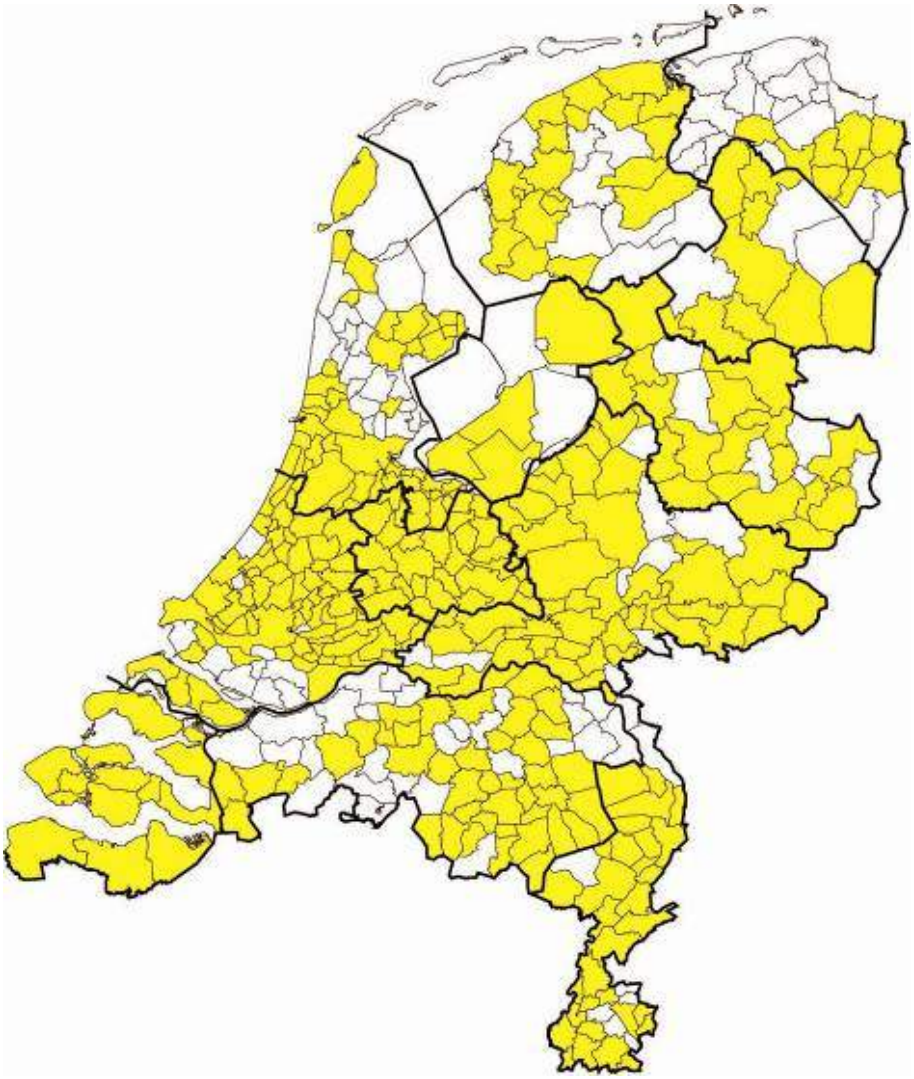

2.3 Doelgroepen - primair onderwijs, voortgezet onderwijs, burgers

2.3.1 Doelgroep primair onderwijs

Van alle 441 gemeenten hebben 321 een aanbod voor het primair onderwijs (73%).

In onderstaande tabel hebben we de percentages weergegeven van zowel de 321 gemeenten, die een contract hebben met een NME-voorziening als van alle 441 gemeenten.

Primair Onderwijs	321 gemeenten met een contract met een NME-voorziening	Alle 441 gemeenten van Nederland
Geel	100 %	73 %
Wit	0 %	27 %
Totaal	**100 %**	**100 %**

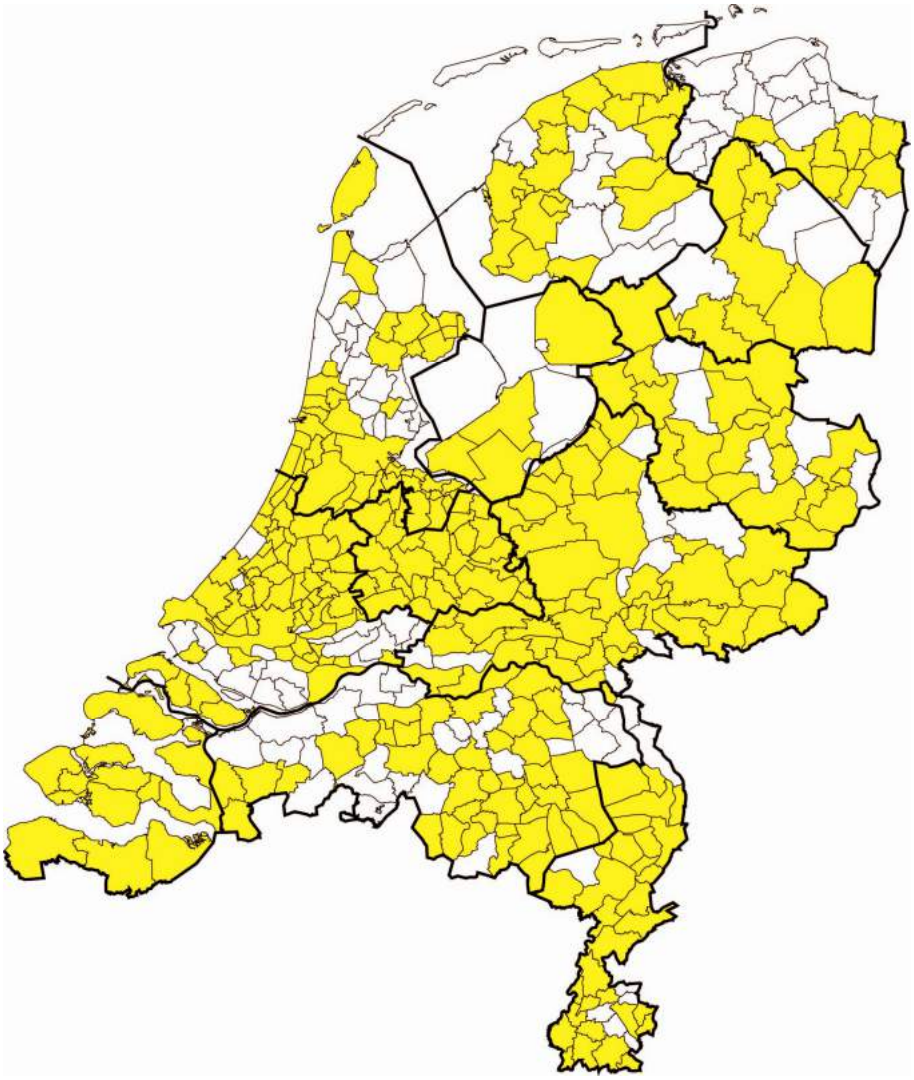

2.3.2 Doelgroep voortgezet onderwijs

Van alle 441 gemeenten hebben 102 een aanbod voor het voortgezet onderwijs (23%).

In onderstaande tabel hebben we de percentages weergegeven van zowel de 321 gemeenten, die een contract hebben met een NME-voorziening als van alle 441 gemeenten.

Voortgezet Onderwijs	321 gemeenten met een contract met een NME-voorziening	Alle 441 gemeenten van Nederland
Roze	32 %	23 %
Wit	68 %	77 %
Totaal	**100 %**	**100 %**

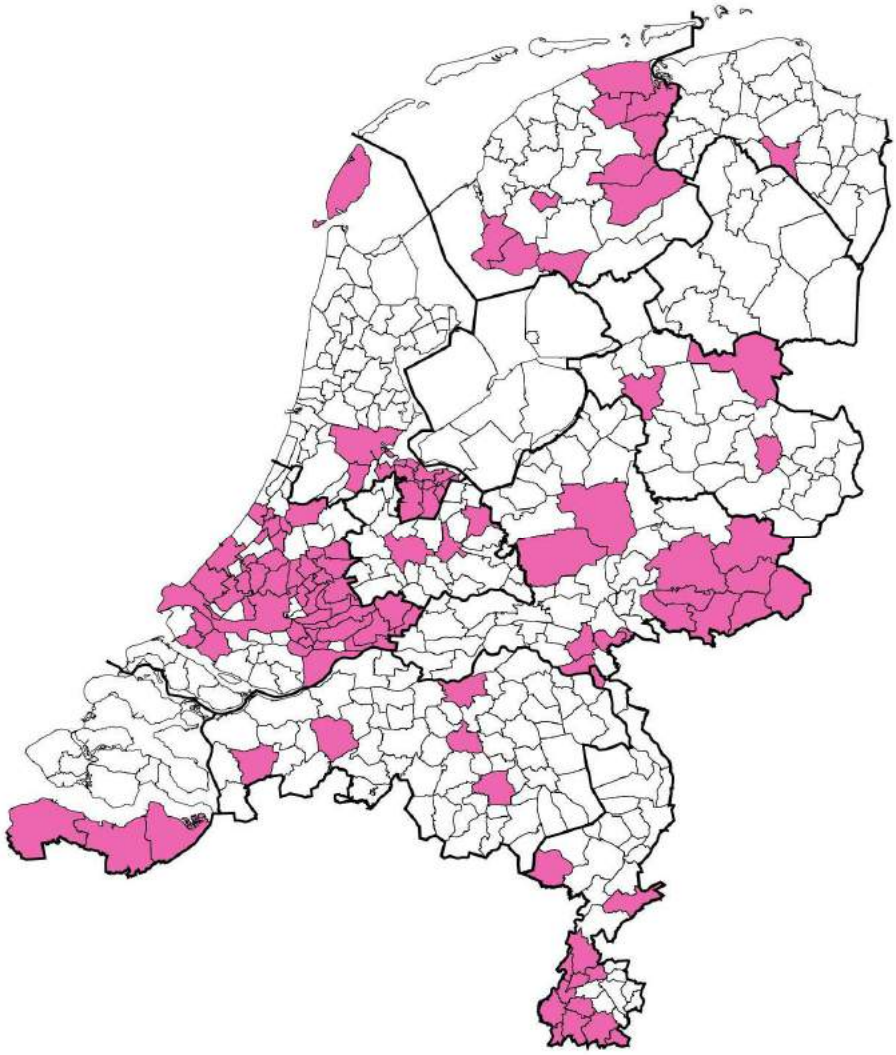

2.3.3 Doelgroep burgers

Van alle 441 gemeenten hebben 142 een aanbod voor burgers (32%).

In onderstaande tabel hebben we de percentages weergegeven van zowel de 321 gemeenten, die een contract hebben met een NME-voorziening als van alle 441 gemeenten.

Burgers	321 gemeenten met een contract met een NME-voorziening	Alle 441 gemeenten van Nederland
Blauw	44 %	32 %
Wit	56 %	68 %
Totaal	**100 %**	**100 %**

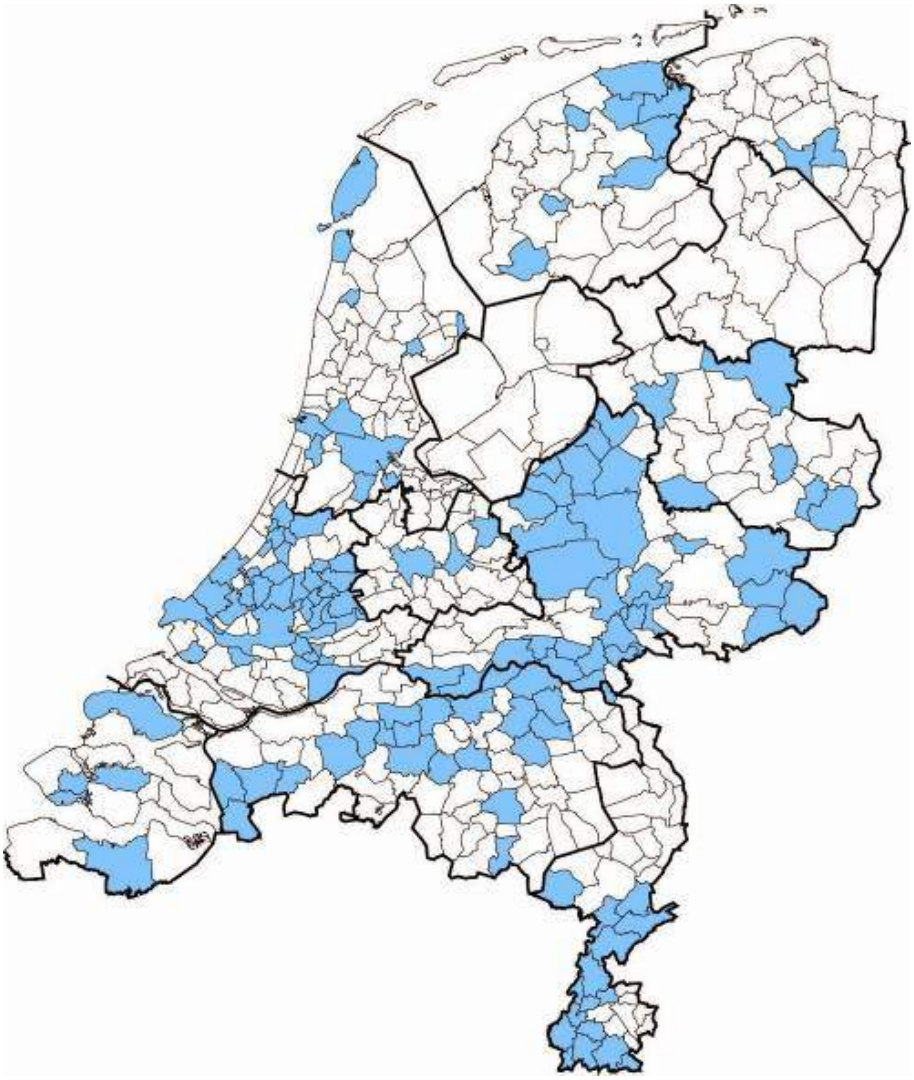

2.4 Thema's - groen, water en energie

2.4.1 Thema groen

Van alle 441 gemeenten hebben 321 een aanbod, waarin het thema groen naar voren komt (100%).

In onderstaande tabel hebben we de percentages weergegeven van zowel de 321 gemeenten, die een contract hebben met een NME-voorziening als van alle 441 gemeenten.

Thema Groen	321 gemeenten met een contract met een NME-voorziening	Alle 441 gemeenten van Nederland
Thema groen	100 %	73 %
Wit	0 %	27 %
Totaal	**100 %**	**100 %**

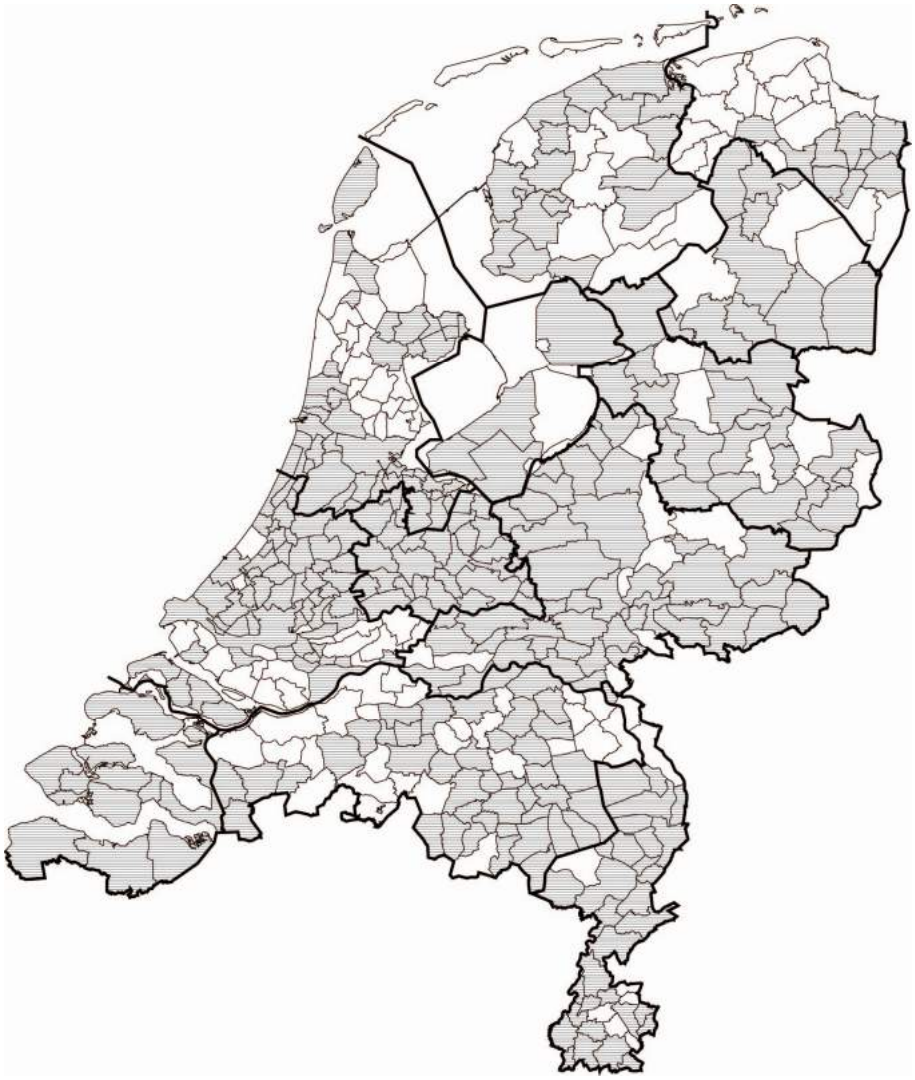

2.4.2 Thema water

Van alle 441 gemeenten hebben 291 een aanbod, waarin het thema water naar voren komt (68%).

In onderstaande tabel hebben we de percentages weergegeven van zowel de 321 gemeenten, die een contract hebben met een NME-voorziening als van alle 441 gemeenten.

Thema water	321 gemeenten met een contract met een NME-voorziening	Alle 441 gemeenten van Nederland
Thema water	91 %	68 %
Wit	9 %	32 %
Totaal	**100 %**	**100 %**

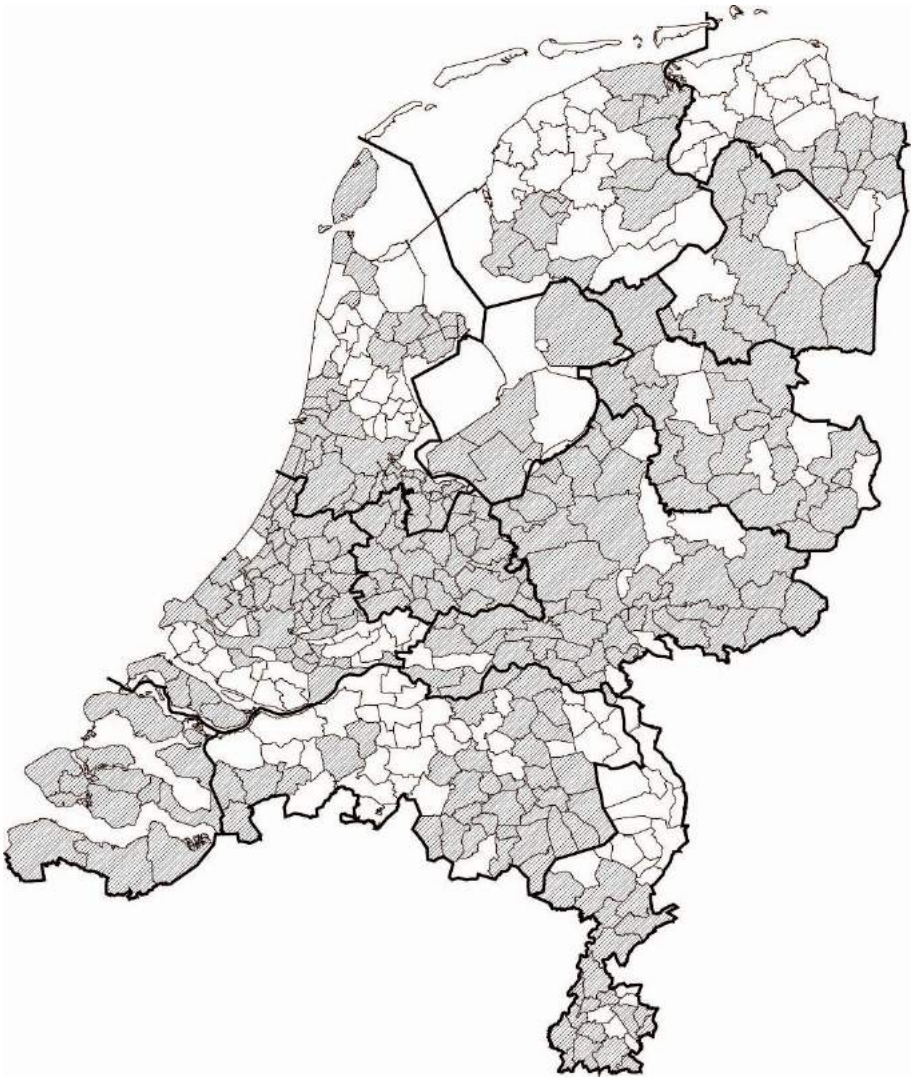

2.4.3 Thema energie

Van alle 441 gemeenten hebben 278 een aanbod, waarin het thema energie naar voren komt (63%).

In onderstaande tabel hebben we de percentages weergegeven van zowel de 321 gemeenten, die een contract hebben met een NME-voorziening als van alle 441 gemeenten.

Thema energie	321 gemeenten met een contract met een NME-voorziening	Alle 441 gemeenten van Nederland
Thema energie	87 %	63 %
Wit	13 %	37 %
Totaal	**100 %**	**100 %**

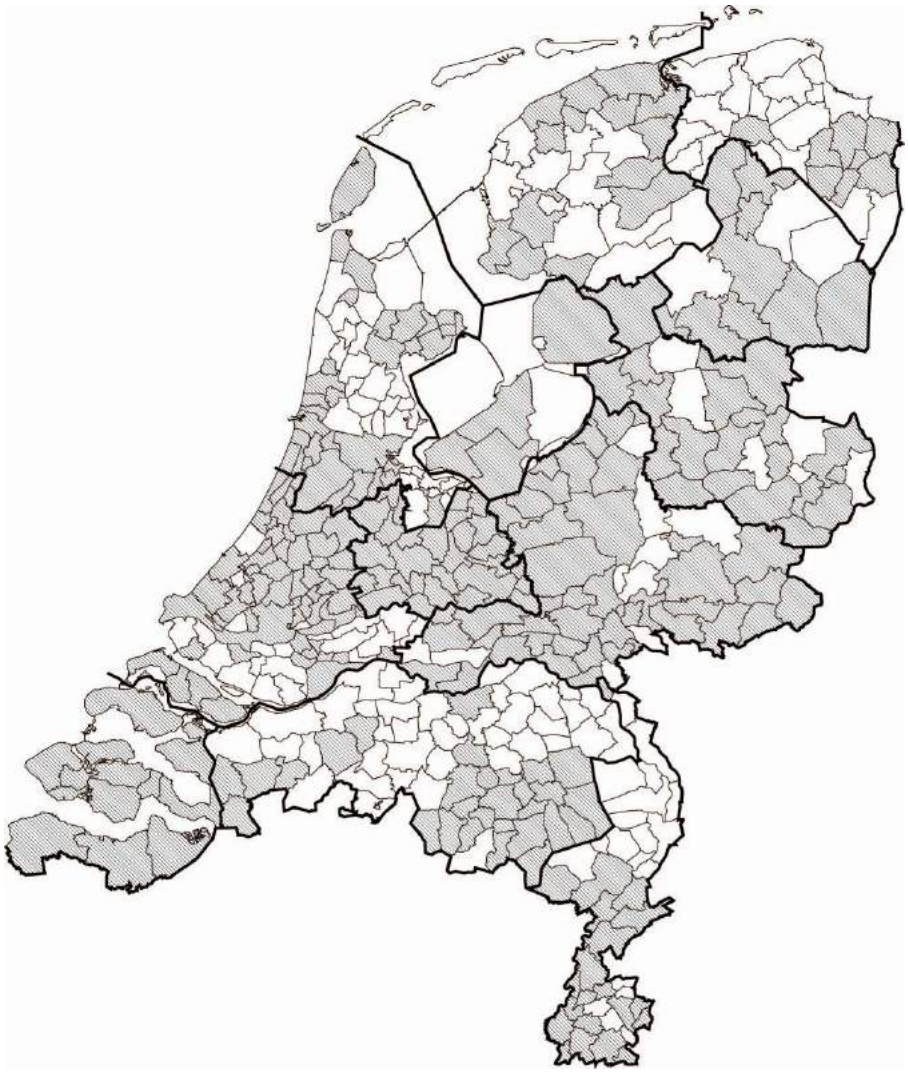

2.5 NME-voorzieningen

Op de volgende kaart (uitvouwblad) hebben we de onderstaande NME-voorzieningen in beeld gebracht.

- NME-centra.
- IVN-Consulentschappen.
- Dierentuinen.
- Natuur(historische) musea.
- Bezoekerscentra.
- Veldwerkcentra.
- Kinderboerderijen.
- Schooltuincomplexen.

Voor de gegevens hebben we ons gebaseerd op de adreslijst van Podium-online. Deze is voor kinderboerderijen en schooltuincomplexen echter niet compleet.
Voor kinderboerderijen hebben we gekeken naar de bij de stichting Kinderboerderijen Nederland aangesloten leden.

Voor de schooltuincomplexen hebben we gebruik gemaakt van een adreslijst van de schooltuinendag in 2007, die we hebben laten actualiseren door het Amsterdams NME-centrum, waarvoor dank.

De overzichtskaart op A3-formaat biedt globaal inzicht in het voorkomen en de dichtheid van NME-voorzieningen, maar is hier en daar te vol om goed leesbaar te zijn, bijvoorbeeld in Zuid-Holland. In de bijlagen hebben we per provincie ook een voorzieningenkaart opgenomen op een leesbare schaal.

Legenda

NME - Aanbod voorzieningen per gemeente

- Bezoekerscentrum
- Botanische tuin
- Dierentuin
- IVN Consulentschap
- Kinderboerderij
- Natuurmuseum
- NME-centrum
- Schooltuin

N.B. Als een voorziening meer dan eens in een gemeente wordt aangeboden, dan staat dit met een cijfer in het icoon aangegeven

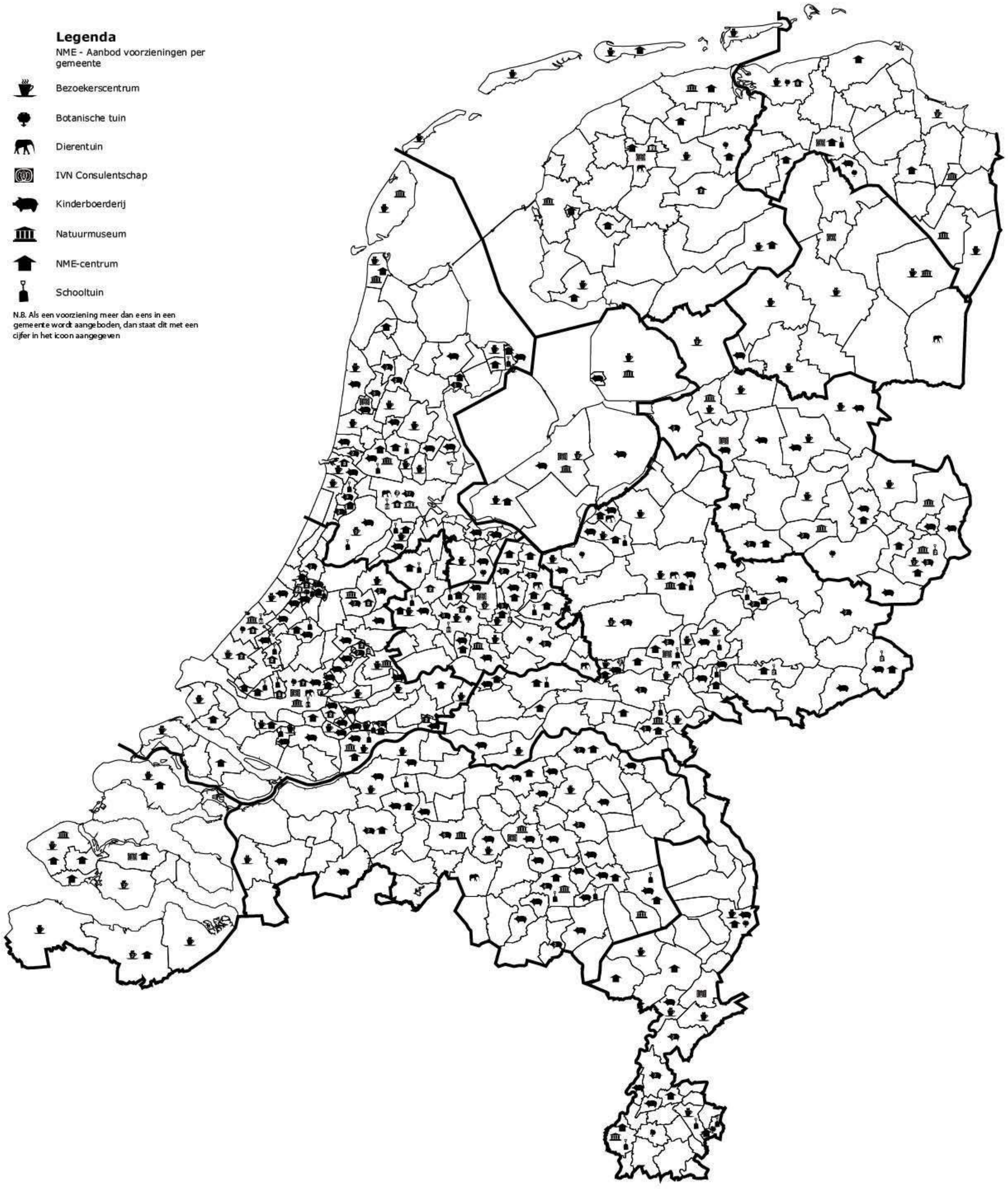

2.6 Witte vlekkenbeleid provincies

Naast de feitelijke stand van zaken wat betreft het NME-aanbod, hebben we ook gevraagd welk beleid er is, per provincie, om aan de witte vlekken te werken: wat doen provincies om in de gemeenten waar geen of een onvolledig aanbod is, om dat aanbod aan te vullen, om de witte vlekken in te kleuren?

Wisselend beeld

Wat opvalt is dat de provincies een heel verschillend witte vlekkenbeleid hebben. Overeenkomstig is dat alle provincies de IVN-Consulentschappen (NMO in Overijssel) subsidiëren. De IVN-Consulentschappen hebben of nemen de taak op zich om aan de witte vlekken te werken, maar hebben hier geen budgetten voor.

De meeste provincies hebben geen expliciet NME-beleid of beleid dat gericht is op witte vlekken, omdat de provincies de verantwoordelijkheid voor NME bij de gemeenten zelf leggen. Alleen Gelderland, Utrecht en Zuid-Holland hebben een expliciet beleid op dit punt. Zie ook onderstaand schematisch overzicht (een groen vlakje betekent: provincie heeft expliciet witte vlekkenbeleid).

In de verslagen per provincie (bijlagen) is steeds een paragraaf opgenomen over de witte vlekkenaanpak.

Provincie	Uitspraken over witte vlekkenbeleid	Witte vlekkenbeleid
Groningen	'Gemeenten zijn verantwoordelijk'	
Fryslân	'NME is gemeentelijke taak'	
Drenthe	'Witte vlekken geen taak'	
Overijssel	'Meedenken met Natuur en Milieu Overijssel'	
Gelderland	Actief via 'Versnellingsagenda'	
Utrecht	Werkt aan 'kwaliteitsverbetering'	
Flevoland	Geen actief beleid	
Noord-Holland	Doet onderzoek naar eigen rol	
Zuid-Holland	Actieve rol	
Zeeland	Stuurt op bestuurlijke samenwerking	
Noord-Brabant	'Witte vlekken zijn gedekt'	
Limburg	'Wie is verantwoordelijk?'	

Witte vlekkenaanpak zelf varieert

De manier om witte vlekken in te kleuren verschilt per provincie en zelfs per regio. De aanpak hangt sterk af van het beleid van de provincie die wel of niet de verantwoordelijkheid neemt om te investeren en van de (overtuigings)kracht van de NME-centra die voor hun aanbod verbreding zoeken bij buurgemeenten. We zien onder andere de volgende bewegingen:

- NME-centra sluiten op eigen initiatief betaald contract met buurgemeenten om zo hun afzetgebied te vergroten en de stabiliteit van hun organisatie te verhogen.
- Provinciale organisaties (IVN in Drenthe, NMO in Overijssel) sluiten contracten met gemeenten, waar geen NME-voorziening is.

- Provincies stellen een budget ter beschikking om witte vlek gemeenten te laten kennis maken met het aanbod van een NME-centrum. Het idee is dat de gemeenten (met name PO-scholen) zó enthousiast raken dat de gemeente na de proefperiode zorgdraagt voor structurele financiering.
- IVN-Consulentschappen hebben vaak de taak om in deze processen op te treden als makelaar of initiator.
- Sinds een jaar zien we ook voorzichtige resultaten van de bestuurlijke lobby door de vereniging GDO.

3 Conclusies en aanbevelingen

3.1 Conclusies

Samenvatting voorgaande kaarten

- Slechts 18% van alle gemeenten heeft een volledig aanbod voor alle doelgroepen en op alle thema's.
- 73% van de gemeenten heeft echter wel een niet-volledig aanbod: minimaal voor het primair onderwijs over het thema groen.
- 27% is dus een 'hagelwitte' vlek.
- Dekking van thema's is goed: groen 100%, water 91% en energie 87% van de 321 gemeenten die een aanbod hebben.
- Doelgroepen zijn minder breed: PO 100%, VO 32% en burgers 44% van de gemeenten die een aanbod hebben.
- Wisselend witte vlekkenbeleid per provincie. Vooral IVN en NME-centra actief.

Verantwoordelijkheid voor NME niet formeel

De verantwoordelijkheid voor NME-voorzieningen is niet geformaliseerd, waardoor in het midden blijft wie nu het NME-aanbod zou moeten financieren. NME is voor geen enkele overheidslaag een verplichte taak. Beschikbaar stellen van NME-budget hangt vaak af van de persoonlijke bevlogenheid van een bestuurder, een beleidsambtenaar en/of de kwaliteit van de NME-voorziening en de mensen die daar werken.

Weliswaar circuleert sinds jaar en dag een soort verdeling van verantwoordelijkheden in beleidsstukken (bijvoorbeeld NME-nota's van LNV, Kansen voor Bestuurlijke samenwerking inzake NME van SenterNovem), maar deze verantwoordelijkheden zijn niet gedekt door wettelijke regelingen of gerichte budgetten. Gemeenten of provincies die het belang van NME niet zien, kunnen zonder consequenties de vermeende verantwoordelijkheden naast zich neerleggen. Daarentegen hebben we in de jaren negentig kunnen constateren dat gemeenten meer in NME hebben geïnvesteerd toen NME behoorde tot de facultatieve taken binnen de VOGM[2]-taken, een budget voor gemeenten om milieutaken uit te voeren. Veel van de huidige voorzieningen stammen uit die tijd. In tijden van bezuinigingen loopt NME echter altijd gevaar, net als andere niet-wettelijke gemeentetaken. Op veel plaatsen protesteren scholen vaak fel tegen voorgenomen bezuinigingen op NME, wat wel weer iets zegt over de vraag bij de scholen wanneer ze eenmaal kennis hebben gemaakt met (goede) NME.

Investeren loont

Daar waar de provincie in het heden of verleden budget heeft uitgetrokken om de witte vlekken in te kleuren, is het beeld rooskleuriger dan in de provincies waar men NME beschouwt als een verantwoordelijkheid van gemeenten. Aandacht voor het belang van NME en budget helpen blijkbaar bij het invullen van witte vlekken en behoud van het aanbod. En daar waar gewerkt wordt in netwerk- of regionaal verband, is het aanbod ook meer structureel georganiseerd, wat meer zekerheid biedt voor de toekomst van NME.

[2] Vervolgregeling Ontwikkeling Gemeentelijk Milieubeleid.

Succesfactor uit het verleden bij witte vlekkenbeleid of 'regionalisering van NME' was vaak het beschikbaar stellen van budget om gedurende twee of drie jaar de scholen te laten kennis maken met een NME-aanbod, dat een meerwaarde levert ten opzichte van de gebruikte onderwijsmethode: lokale inkleuring en accent op beleving (betekenisvolle of existentiële ervaringen, zoals de natuur in of een enthousiast verteller etc.). Dit soort budgetten is vaak afkomstig van provincies, soms van gemeenten zelf, maar ook van het Rijk (vanuit NMP[3]-budget in de jaren negentig zijn NME-regionaliseringsprojecten gefinancierd zoals A112 in Drenthe en A113 in Oost-Gelderland). Het is belangrijk dat structureel wordt geïnvesteerd in 'basisvoorzieningen' (bijvoorbeeld kennis of een netwerk), zodat resultaten duurzamer zijn. Veel bestuurders willen echter op korte termijn resultaat zien en kiezen voor incidentele investeringen.

Steden beter voorzien
Een voorzichtige conclusie is dat de witte vlekken minder vaak voorkomen in steden of stedelijke gebieden en vaker in dunbevolkte gebieden, waar geen grote bevolkingsconcentraties zijn om een NME-centrum te kunnen bekostigen. Nuancering: in steden is wellicht meer behoefte aan NME. In dunbevolkte gebieden komen kinderen 'vanzelf' in aanraking met groen en is een gezond leefmilieu een minder groot issue. Hier krijgen kinderen automatisch in meer of mindere mate natuur- en milieueducatie.

NME-nota nieuwe stimulans
Binnen de provincies zijn vaak enkele enthousiaste ambtenaren die betrokken zijn bij NME. Deze grote persoonlijke betrokkenheid betekent niet automatisch dat er bestuurlijk draagvlak, daadkracht en budgetten zijn. In veel gevallen is er geen structureel NME-beleid en staat NME laag op de agenda, ondanks beleidsambities op het gebied van klimaat en duurzaamheid. In werkelijkheid hebben provincies dus een zeer bescheiden rol in NME en het aanpakken van 'witte vlekken'. De landelijke NME-nota is voor veel provincies een stimulans om NME weer op de provinciale agenda te krijgen en om bijvoorbeeld oude provinciale NME-nota's te herzien. Provincies zijn daarbij nog zoekende naar een (financieel) haalbare provinciale rol. Een ander probleem bij provincies en gemeenten is de blijvende verkokering van beleid. NME staat vaak los van ander milieu-, klimaat- en duurzaamheidsbeleid en is bijvoorbeeld verengd tot subsidieverlening. Hierdoor kan een koppeling tussen NME en actuele vraagstukken niet gemaakt worden.

Het uitvoeren van de NME-arrangementen geeft nieuwe kansen voor de verbreding van thema's én doelgroepen van NME. Het is kansrijk om aan de slag te gaan met actuele natuur- en milieuvraagstukken van overheden en bedrijven (bijvoorbeeld over nieuwe energie, klimaatadaptatie, ruimtelijke planning).

[3] NMP = Nationaal MilieubeleidsPlan. A112 en A113 zijn genummerde actiepunten uit het NMP die regionalisering van NME betroffen.

3.2 Aanbevelingen

Dilemma: met focus meer kwaliteit of met verbreding meer aansluiting bij beleid?
Zoals we hebben gezien is slechts in 18 % van de gemeenten een (contract met een) NME-voorziening, die alle doelgroepen bedient met alle thema's. In 73% van de gemeenten is echter wel een (contract met een) NME-voorziening die minimaal voor het thema groen een aanbod verzorgt voor het primair onderwijs.

Van oudsher (schoolbiologen) is het verzorgen van NME voor basisscholen de kernactiviteit en ook de kernkwaliteit van NME-voorzieningen. De afgelopen twintig jaar is het takenpakket rond NME flink uitgebreid: meer onderwerpen (van natuur naar triple P), meer doelgroepen (van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs, inwoners, bedrijven) en andere werkvormen (participatie, sociaal leren). Iedere NME-voorziening maakt eigen keuzes, waardoor het beeld zeer gemêleerd is.

De vraag is nu wat wijsheid is: moet een witte vlekkenaanpak zich allereerst focussen op het realiseren van een dekkend netwerk van NME-voorzieningen, die een goede kwaliteit NME kunnen bieden aan basisscholen, dus het verzilveren van de kernkwaliteit, maar niet gericht op een moderne brede, vraaggerichte benadering? Of moet de witte vlekkenaanpak stimuleren dat NME-voorzieningen hun spectrum aan mogelijkheden verbreden door meer thema's te hanteren, meer op de vraag van nieuwe doelgroepen in te gaan, meer aan te sluiten bij actuele beleidsissues en op die manier ook nieuwe financieringsbronnen aanboren? En zijn de NME-voorzieningen daartoe in staat? Komen voor de doelgroepen voortgezet onderwijs en burgers niet ook allerlei andere mogelijke NME-aanbieders (zoals communicatie-afdelingen van gemeenten of gespecialiseerde bureaus) in beeld die, afhankelijk van onderwerp, doelgroep, situatie en beleidsdoelen, misschien wel een betere kwaliteit kunnen leveren? We leggen deze vraag graag voor aan de Regiegroep.

Naar een dekkend NME-voorzieningen-netwerk
Om tot een dekkend aanbod van regionale NME-voorzieningen te komen is bestuurlijke betrokkenheid/bestuurlijk draagvlak en daarmee de financiering, de bottleneck. Het is van belang om onderscheid te maken tussen:

- Eenmalig startsubsidie om doelgroepen (in eerste instantie basisscholen) te laten kennis maken met een goed NME-aanbod (aanbeveling 1).
- Structurele financiering om het NME-aanbod langjarig en met goede kwaliteit in stand te houden (aanbeveling 2).

Aanbeveling 1 - Proefabonnement op NME
Het verleden heeft laten zien dat de latente behoefte aan NME, van met name basisscholen, manifest gemaakt kan worden door met pilots, proefprojecten etc. gedurende twee of drie jaar een pakket aan scholen aan te bieden. Na evaluatie van de proefperiode kan dan worden overgegaan naar een structureel aanbod, gebaseerd op de vraag van de scholen, financieel ondersteund door de betreffende gemeente(n). Duidelijk is dat niet alleen de scholen, maar ook de (toekomstige) financiers in deze periode overtuigd moeten worden van het belang en de kwaliteit van de geboden NME.

In de looptijd van de NME-nota kan een begin worden gemaakt met het inkleuren van de witte vlekken met een combinatie van rijksgeld (NME-budget), provinciale startsubsidie en gemeentelijke financiering. Eventueel kan de gemeente in de proefperiode nog worden vrijgesteld van een financiële bijdrage. Op basis van onder andere dit witte vlekkenonderzoek zou een ranglijst gemaakt moeten worden van de combinatie van de ernstigste witte vlekken (provincie Groningen) met de kans op provinciale startfinanciering en gemeentelijke structurele financiering ná de proefperiode. Voor een aantal van deze witte vlekken regio's zou een vooronderzoek gedaan moeten worden om de kans van slagen te kunnen inschatten en de hoogte van het benodigd budget in te schatten. Er moet een keuze gemaakt worden voor een of meer 'witte vlekkenplannen': kiezen voor de regio's met de meeste kansen.

Aanbeveling 2 - Onderzoek mogelijkheden voor een dwingender structurele financiering
Momenteel is structurele financiering van het lokale NME-aanbod afhankelijk van de zittende Raad/college van B&W, de gemeentelijke financiële situatie (zeer uiteenlopend), de kwaliteit (en zichtbaarheid) van de NME-voorziening en van de organisatiegraad van de scholen bij voorgenomen bezuinigingen. Er is voor provincies of gemeenten geen enkele formele reden om NME te stimuleren.

Als het structurele regionale NME-aanbod van belang wordt geacht, zou bestudeerd moeten worden hoe de zachte afspraken in beleidsstukken en notities meer status of een meer verplichtend karakter kunnen krijgen. Bijvoorbeeld door een doelfinanciering via het gemeentefonds of NME (op de basisschool) te benoemen als verplichte uitvoeringstaak voor gemeenten (in gemeentewet of bestuursakkoord). Onderzoek hiernaar, in samenwerking met de GDO, moet zich richten op de haalbaarheid van deze en andere opties en op een omschrijving van wat er dan van een gemeente verwacht moet worden.

Aanbevelingen onderzoek

- Om het overzicht van de witte vlekken actueel te houden adviseren we om een opensource-systeem op het web op te laten zetten, bijvoorbeeld door het IVN of de GDO. NME-voorzieningen kunnen dan (na inloggen) wijzigingen aanbrengen, wanneer nodig. Dit voorkomt, mits goed geredigeerd, dat eens in de x jaar weer een nieuw onderzoek uitgevoerd moet worden.
- Voorliggend onderzoek van NovioConsult zegt niets over de kwaliteit van het NME-aanbod. Enerzijds was dit geen onderdeel van de opdracht, anderzijds zijn er geen goede indicatoren voor het meten van kwaliteit. Niettemin zou het goed zijn om in bovenstaande web-applicatie ook te vragen naar de indicator 'NME-budget per inwoner'. Een andere kwaliteitsindicator kan verkregen worden door een Delphi-onderzoek (waarbij de meningen van een groot aantal experts wordt gevraagd) op te zetten of via een soort visitatiecommissie: een aantal onafhankelijke personen dat een oordeel uitspreekt over de kwaliteit van het NME-aanbod van een NME-voorziening.
- Naast het aanbod van lokale/regionale NME-voorzieningen zou ook het aanbod van landelijke NME-aanbieders (of via opdrachtgevers, die betalen voor educatieve opdrachten zoals bij Scholen voor Duurzaamheid) onderzocht moeten worden om een vollediger beeld te krijgen van het NME-aanbod in Nederland.

Bijlage 1 Aanpak onderzoek

Bronnen

De kaarten en verslagen zijn gebaseerd op gesprekken met sleutelpersonen bij IVN en provincies. Dit zijn IVN-medewerkers bij consulentschappen, IVN-regiodirecteuren en provinciale contactpersonen NME en/of LvDO. De gegevens zijn, zo nodig, aangevuld met informatie van websites van gemeenten en NME-voorzieningen. Op deze websites staan bijvoorbeeld beleidsstukken, jaarverslagen en programma's met NME-aanbod[4]. Andere gegevens komen uit provinciale onderzoeken en rapportages. Op uitdrukkelijk verzoek van enkele contactpersonen bij IVN, zijn centra niet individueel benaderd. Aangegeven reden: zij worden regelmatig benaderd met verzoeken maar hebben in veel gevallen zeer beperkte capaciteit om dergelijke vragen te beantwoorden, waardoor nog minder tijd overblijft voor hun kerntaak.

Provincie	IVN-Consulentschap	Provincie NME en/of LvDO contactpersonen
Groningen	Simon Olbertijn Kees Siderius 19 augustus 2009	Guus Hoen 3 september 2009 (telefonisch)
Fryslân	Simon Olbertijn Kees Siderius 19 augustus 2009	Lippe van der Laan 3 september 2009 (telefonisch)
Drenthe	Geert de Vries 19 augustus 2009	Joke Hofsteenge 27 augustus (telefonisch)
Overijssel	Livia Leysen (NMO) 12 augustus 2009 Marijke Wester 3 september 2009 (telefonisch)	Harrie Hamstra 12 augustus 2009
Gelderland	Stefanie Janssen 20 augustus 2009	Rita ten Dam 15 juli 2009
Flevoland	Ineke Vos 17 augustus (telefonisch)	Carina van Dijk 10 augustus (telefonisch)
Utrecht	Gerard Sodderland 2 en 8 september (telefonisch)	Esther Bos 19 augustus 2009
Noord-Brabant	José de Jonge Wim Ruis 18 augustus 2009	Masja v.d. Ven 4 augustus (telefonisch) Carl Samuels Milieudienst West Brabant 2 september (telefonisch)
Limburg	Sylvia Spierts-Brouwer 13 augustus 2009	Diandra Hupkens Andrea Kan 13 augustus 2009

[4] Het aanbod van een NME-voorziening op de website, zoals het aangeboden lesmateriaal voor het basisonderwijs, geeft nog geen beeld van het afgenomen aanbod (zoals het percentage scholen of aantal personen dat is bereikt). Deze cijfers over het bereik zijn bij sommige IVN-Consulentschappen wel beschikbaar (zie verslagen voor voorbeelden).

Provincie	IVN-Consulentschap	Provincie NME en/of LvDO contactpersonen
Noord-Holland	Pauline van der Veldt 2 september 2009 (telefonisch) & e-mails	Fleur Engel 13 augustus 2009
Zuid-Holland	Daphne Teeling Michelle Ancher 6 augustus 2009	Peter de Roode 6 augustus 2009
Zeeland	Rita de Ligt 1 september 2009 (telefonisch)	Richard van Bremen 3 september 2009 (telefonisch)
Anderen	▶ Rixt Smit (IVN regiodirecteur Noord) - 14 augustus 2009 (telefonisch) ▶ Ben Huisman (IVN regiodirecteur Zuid) - Augustus 2009 (telefonisch) ▶ Daphne Teeling (IVN regiodirecteur West) - 26 augustus 2009 (telefonisch) ▶ Henk Klein (GDO) - 6 augustus 2009 ▶ Bart van Berkel (IVN) over de adreslijst van PodiumOnline - e-mail contact	

Provincie	Aanvullende informatie – rapporten & websites
Groningen	▶ http://duurzaamstestad.groningen.nl/nde/uitleenmateriaal ▶ www.heemtuin.com (met startdocument Heemtuin 2008)
Fryslân	▶ www.marenklif.nl ▶ www.klyster.nl ▶ www.ferwerderadiel.nl/index.php?id=655 ▶ www.nme-demieden.nl/ ▶ www.ooststellingwerf.nl/infotype/newspage/viewitem.asp?objectID=1849&pageID=483 ▶ www.friesemilieufederatie.nl/vervolg.php?page=12&an=1&organisatieID=29 [It Trijeblêd] ▶ www.fryskegea.nl ▶ www.frieschdagblad.nl/index.asp?artID=46693 (het akkoord van eernewoude) ▶ www.natuurcentrumdrachten.nl ▶ www.friesemilieufederatie.nl/beheer/downloads/images/milieunieuws_dec_2005.pdf (steunpunten Natuurmuseum Fryslân en Heempark Heeg)
Drenthe	Gemeente Assen, behandeling *Beleidsnota Natuur- en milieueducatie (NME)*, november 2008
Overijssel	▶ Natuur en Milieu Overijssel (2006) *Onderzoeksverslag Netwerken voor duurzaamheid*, in opdracht van provincie Overijssel (plus achtergrondgegevens) ▶ http://2007.almelo.nl/index.php?mediumid=3&simaction=framesetnme&pagid=46&mediumid=3 ▶ www.enschede.nl/webs/natuureducatie/ ▶ www.ulebelt.nl [Deventer] ▶ http://kinderboerderij.hengelo.nl/ ▶ http://www.dekoppel.com/index2.htm [Hardenberg] ▶ www.ecodrome.nl [Zwolle] ▶ http://www.stichtingmilieunet.nl/andersbekekenblog/milieu/doepark-nootenhof-en-theehuis-earthship-openen-de-deuren.html [Zwolle]

Provincie	Aanvullende informatie – rapporten & websites
Gelderland	▶ Voortgangsrapportage 2008, Gelders programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling 2008-2011 ▶ Overzicht NME Gelderland, 14 mei 2009 ▶ Gelderse Natuur- en Milieueducatieve Centra en hun werkgebied (2009) ▶ Provinciale dekking (overzicht clusters Gelderland) ▶ www.nme-gelderland.nl
Flevoland	IVN-Consulentschap: aanbod natuur- en milieueducatie voor het primair onderwijs in Lelystad
Utrecht	Jaarverslag 2008 Milieudienst Zuidoost Utrecht (http://www.milieudienstzou.nl/documenten/verslagen/jaarverslagen/jaarverslag2008.pdf)
Noord-Brabant	▶ Jaarverslag 2008 regionale milieudienst West Brabant (http://fab.rmd.nl/uploaded/docs/NMEfietsroutes/nme%20jaarverslag%202008.pdf) ▶ NME aanbod Milieudienst West Brabant http://www.rmd.nl/index.php?nav_id=127&laag=2 ▶ Overzicht IVN-afdelingen, bezoekerscentra en natuurgebieden Brabant: http://www.ivn.nl/detail_press.phtml?&username=guest@ivn.nl&password=9999&groups=IVN&banner=5&province=NL&region=NL&act_id=14353&province=BR&region=BR
Limburg	Provinciaal Overleg Educaties Limburg (POEL): Edu-actief voor natuur, milieu, leefbaarheid en duurzaamheid Provincie Limburg: Overzichten Milieueducatie en WKL 2009
Noord-Holland	▶ Steunpunt IJmond & Zuid-Kennemerland: www.nme-wijzer.nl ▶ Steunpunt Gooi & Vechtstreek: www.nmegooivechtstreek.nl ▶ Steunpunt Amstelland en de Meerlanden: www.natuurmilieuweb.nl ▶ Amsterdam: www.anmec.nl ▶ Schagen: www.cnme-de-groenling.nl ▶ Den Helder & Anna Paulowna: www.groenepoolster.nl ▶ Zaanstad: www.znmc.nl ▶ Texel: www.ecomare.nl ▶ Purmerend: www.purmerend.nl/eCache/INT/64/360.html ▶ Heiloo: www.uitkijkpost.nl/krant/nieuws/algemeen/2004/week10/ ▶ NME Amstelveen: www.amstelveen.nl/web/show?id=69652&langid=43
Zuid-Holland	▶ Toelichtend document bij NME in Beeld ▶ Excel bestand IVN 'Inventarisatie Basisgegevens' (2009) ▶ Kaarten provincie Zuid-Holland 'NME-centra in Zuid-Holland' (2008) ▶ www.nmeinbeeld.nl ▶ www.milieudichterbij.nl (Stichting Milieu Dichterbij) ▶ www.Feitsmapark.nl ▶ www.natlan.nl ▶ www.hetweitje.nl
Zeeland	▶ www.nme-zvl.nl (centrum Natuur & Zo) ▶ www.micmec.nl (Walcheren) ▶ www.mecdebevelanden.nl

Provincie	Aanvullende informatie – rapporten & websites
Algemeen	▸ IVN Quick Scan (Wim Ruis) ▸ Sollart & Vreke (2008), *Het faciliteren van natuur- en milieueducatie in het basisonderwijs; NME- ondersteuning in de provincies*, WUR Wageningen, werkdocument 102. ▸ GDO-rapport (2009), *Inventarisatie kansrijke gemeenten voor NME-arrangementen*, Dordrecht

Basisvragenlijst NME Witte vlekken

Inleiding: voorstellen en rollen

- Wat is uw positie en rol in het NME-veld?
- Kunt u een algemeen beeld schetsen van het NME-aanbod in provincie x?
- Is er op provinciaal niveau NME-aanbod, hetzij door de provincie zelf ontwikkeld, hetzij als opdracht aan een bepaalde organisatie?
- Is er onderzoek gedaan naar het NME-veld of -aanbod in deze provincie?
- Is er bestuurlijk overleg tussen de provincie en de gemeenten over de inzet van NME of het NME-aanbod?

NME-aanbod & witte vlekken

- Gegevens NME-centra.
  - bereik (omliggende gemeenten, afspraken, onderscheid tussen passief en actief bereik);
  - doelgroepen (basisonderwijs, burgers, voortgezet onderwijs, overig (zoals BSO));
  - thema's (water, groen en energie);
  - zijn er afspraken over NME-aanbod met gemeenten/scholen?
- Zijn er andere aanbieders van NME (bijvoorbeeld dierentuin, kinderboerderij, waterschap, bezoekerscentra)?
- Zijn er witte vlekken in deze provincie op het gebied van natuur- en milieueducatie?
  - 'witte vlekken': geen structureel aanbod in een gemeente (onzekere constructie/geen financiële afspraken);
  - 'grijze vlekken': een beperkt aanbod - slechts een deel van de doelgroepen en/of thema's;
  - Waar zitten deze witte vlekken?
  - Hoe komt dat?

Plannen & toekomst

- Zijn er ontwikkelingen of plannen voor uitbreiding van het NME-aanbod?
- Hecht de provincie aan provinciale dekking van NME-voorzieningen of activiteiten? En heeft de provincie ook een plan of idee hoe dit het beste gerealiseerd kan worden (fusie tussen NME-centra, onderbrengen bij milieudienst, of een andere actie?)
- Vindt u dat de provincie een rol dan wel verantwoordelijkheid heeft in het invullen van de 'witte vlekken'?
- Afsluitend: overige vragen, opmerkingen, suggesties en afspraken.

Bijlage 2 Groningen

I. Algemene Schets NME-aanbod

In Groningen zijn relatief weinig structurele afspraken tussen gemeenten (of andere financiers) en een NME-voorziening. In het oostelijk deel van Groningen financieren de zeven Oost-Groninger Streekraadgemeenten NME de Heemtuin in Muntendam. De gemeenten Slochteren en Hoogezand-Sappemeer geven geen reguliere subsidie aan de Heemtuin, maar de basisscholen in deze gemeenten kunnen tegen een aangepaste prijs ook gebruik maken van het aanbod. De Heemtuin heeft de ambitie om een expertisecentrum te ontwikkelen voor onderwijs in Groningen en Drenthe, met onder andere mogelijkheden voor practica en stages voor het voortgezet onderwijs. In Hoogezand-Sappemeer is een NME-centrum met kinderboerderij, ondersteund door het IVN en de gemeente, met diverse NME-activiteiten voor jong en oud. De gemeente Groningen heeft ter vervanging van het NME-aanbod van het gesloten natuurmuseum in Groningen een nieuwe constructie voor (voorlopig) twee jaar, natuur- en duurzaamheidseducatie. Dit is een samenwerkingsverband tussen de gemeente, kinderwerktuinen en een klein bezoekerscentrum in Beijum, met ondersteuning door het IVN.

Naast deze meer structurele constructies bestaan alternatieve constructies, zoals (tijdelijke) samenwerkingsvormen van lokale organisaties. In de gemeenten Marum en Leek gaat het om vervangende constructies voor een NME-voorziening, met slechts één ondersteuner die binnenkort stopt. Een vereniging van het christelijke basisonderwijs van de gemeente Marum, Leek en Noordenveld (Drenthe) neemt het uitleensysteem van de voorziening over. IVN Groningen kijkt of ze in deze gemeenten een scholennetwerk kan opzetten, waarbij alle scholen NME krijgen aangeboden (zie NME Drenthe, voor een beschrijving van dit systeem). Scholen in de gemeenten De Marne en Zuidhorn maken gebruik van het NME-aanbod van het bezoekerscentrum van Nationaal Park Lauwersmeer. Daarnaast biedt natuurschool Lauwersoog schoolreisjes aan voor het basisonderwijs en voortgezet onderwijs uit heel Nederland (commerciële organisatie). Een ander voorbeeld van NME in Groningen is een gebiedsgericht programma van het IVN over de Ruiten Aa voor het basisonderwijs voor scholen in onder andere de gemeenten Bellingwedde, Stadskanaal en Vlagtwedde. Het IVN organiseert ook het project Buitenlokaal in samenwerking met de Heemtuin, Staatsbosbeheer en Landschapsbeheer Groningen, waarbij scholen in Oost-Groningen educatie krijgen en zelf natuurterreinen beheren. Scholen in de gemeente Scheemda, Delfzijl en Reiderland krijgen omgevingsgericht biologieonderwijs; dit is een individueel initiatief. Deze laatste drie initiatieven worden gefinancierd met onder andere EU-gelden.

De NME-voorzieningen bieden zelf weinig tot geen mogelijkheden voor NME aan het voortgezet onderwijs. In Noord-Nederland heeft het IVN tien jaar geleden echter een succesvol programma opgezet voor middelbare scholen: "scholen voor duurzaamheid". Een overheid of organisatie komt met een actuele opdracht op het gebied van NME. Scholen nemen een opdracht aan en geven vervolgens advies. Het IVN coördineert het programma. Daarnaast wordt zoveel mogelijk samengewerkt met andere (NME) organisaties. Een voorbeeld: de provincie Groningen heeft een opdracht gegeven omdat zij een nieuw Provinciaal Omgevingsplan gingen ontwikkelen. 28 schoolklassen hebben vervolgens advies gegeven. Ook organisaties en scholen in enkele andere provincies maken gebruik van dit programma. Jongeren hebben bijvoorbeeld advies gegeven over de Kaderrichtlijn Water.

NME in Groningen is vooral gericht op de traditionele thema's groen en water. Lesmateriaal over energie wordt incidenteel aangeboden. Het thema energie biedt, net als het thema duurzaamheid, kansen om gemeenten te betrekken en stimuleren voor NME.

II. Aanpak Witte Vlekken: rol IVN en provincie - 'Gemeenten zijn zelf verantwoordelijk'
Het IVN-Consulentschap Groningen ziet een diversiteit aan oplossingen om te zorgen dat iedereen NME kan krijgen. Het IVN vindt het belangrijk dat wordt ingespeeld op de lokale kansen en initiatieven die al lopen in een gemeente of regio. Op dit moment kijkt het IVN Groningen hoe NME beter georganiseerd kan worden in/met de gemeenten Zuidhorn en Slochteren. Mogelijk kan NME hier gekoppeld worden aan gemeentelijk milieubeleid. IVN Groningen heeft, in navolging van Fryslân, ook plannen om een netwerkdag te organiseren (zie verslag NME Fryslân).

De provincie Groningen heeft een meerjarige subsidierelatie met het IVN-Consulentschap. De provincie heeft zelf geen NME-nota of beleid. Het IVN levert een meerjarenplan en een concreet jaarplan, die de provincie en IVN gezamenlijk bespreken. De provincie geeft hierbij signalen en accenten vanuit beleid aan zoals op dit moment het thema energie en eerder het thema water. Het IVN heeft een functie (op aanvraag) in informatievoorziening en deskundigheidsbevordering. Deze huidige steunfunctie ziet de provincie ook als de ideale rol van het IVN. *Gemeenten zijn volgens de provincie zelf verantwoordelijk voor de uitvoering van NME en dus ook voor het aanpakken van 'witte vlekken'*. De provincie heeft geen structureel overleg met de gemeenten; de gemeenten kunnen bij vragen een beroep doen op het IVN.

In onderstaande kaart staan de gemeenten met een totaalaanbod (alle doelgroepen, alle thema's) groen gekleurd. Dus niet aanwezig in Groningen.

Ook hebben we een kaart opgenomen met de gemeentenamen.

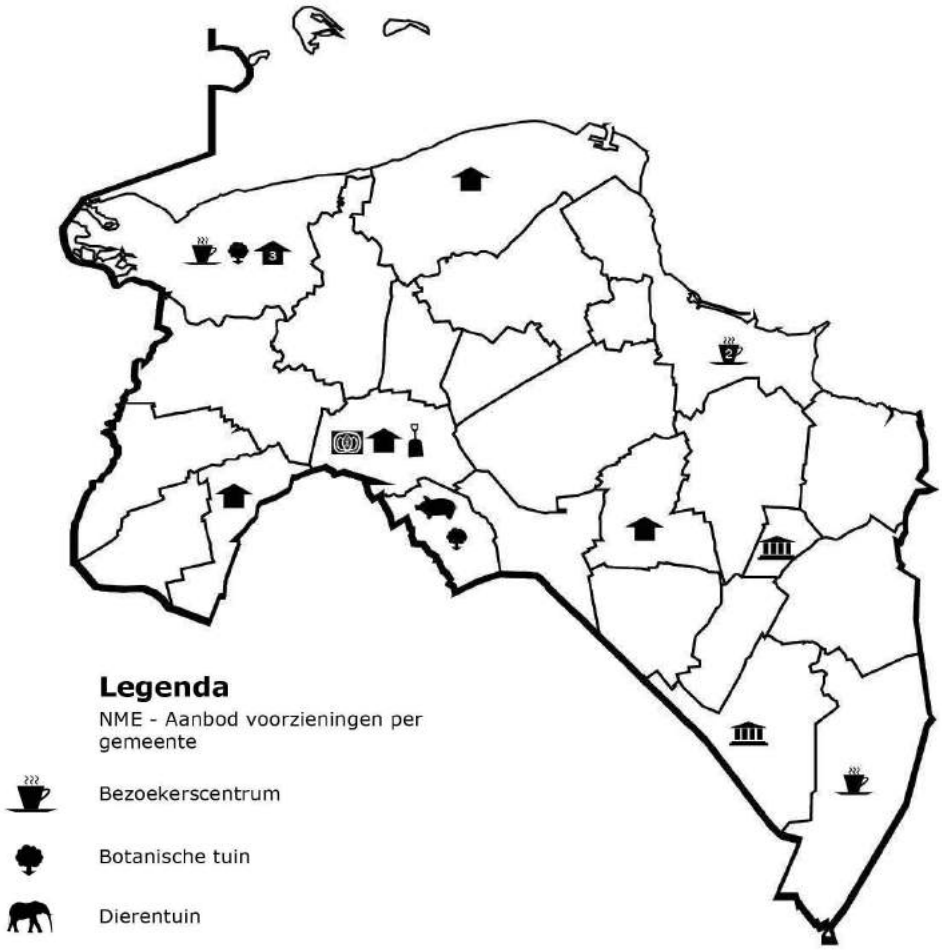

Legenda

NME - Aanbod voorzieningen per gemeente

Bezoekerscentrum

Botanische tuin

Dierentuin

IVN Consulentschap

Kinderboerderij

Natuurmuseum

NME-centrum

Schooltuin

N.B. Als een voorziening meer dan eens in een gemeente wordt aangeboden, dan staat dit met een cijfer in het icoon aangegeven

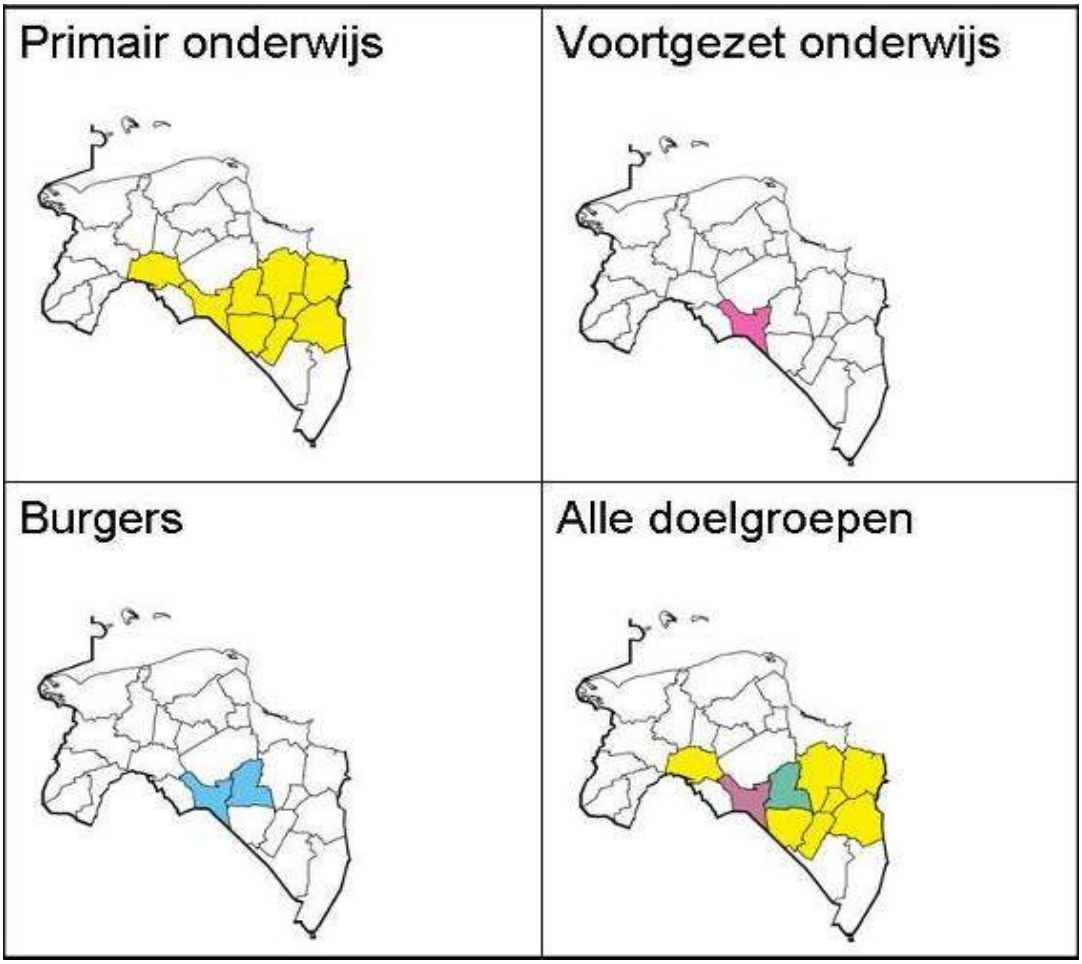

Legenda
NME-aanbod aan doelgroepen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Burgers
- Geen aanbod
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers

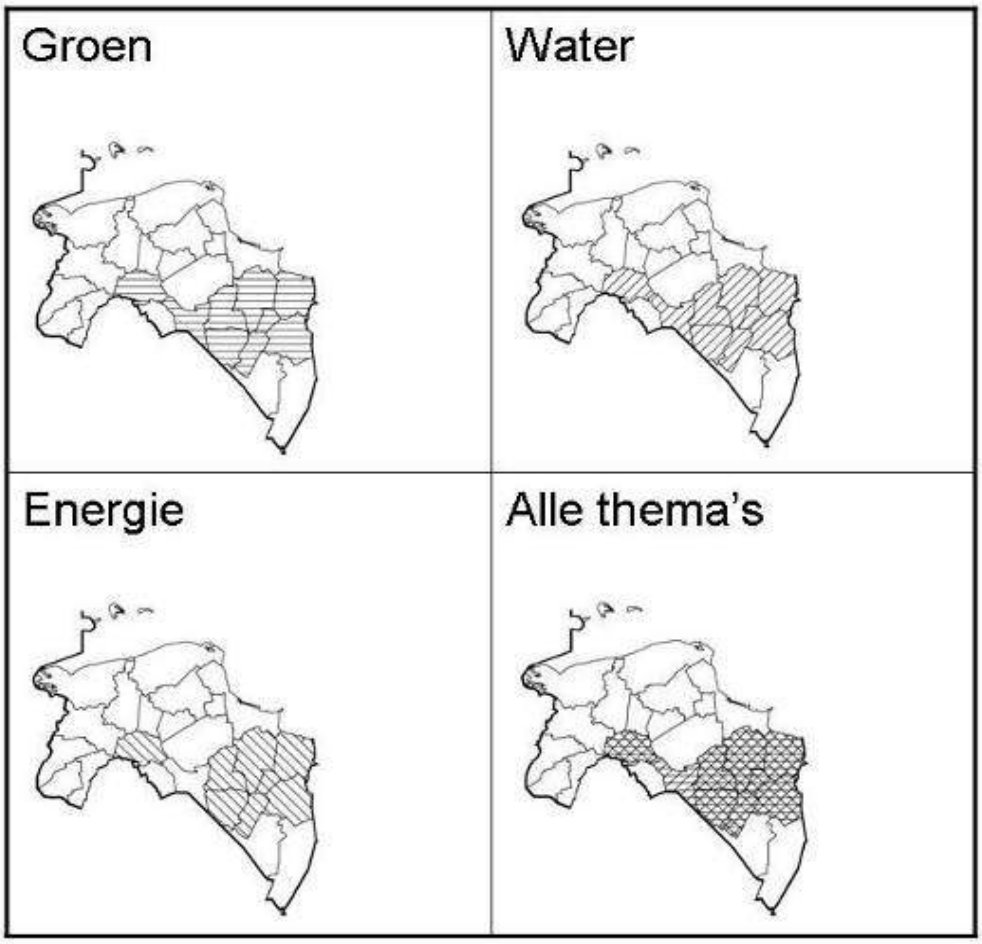

Legenda

NME - Thematisch aanbod
per gemeente

Thema groen

Thema water

Thema energie

Geen aanbod

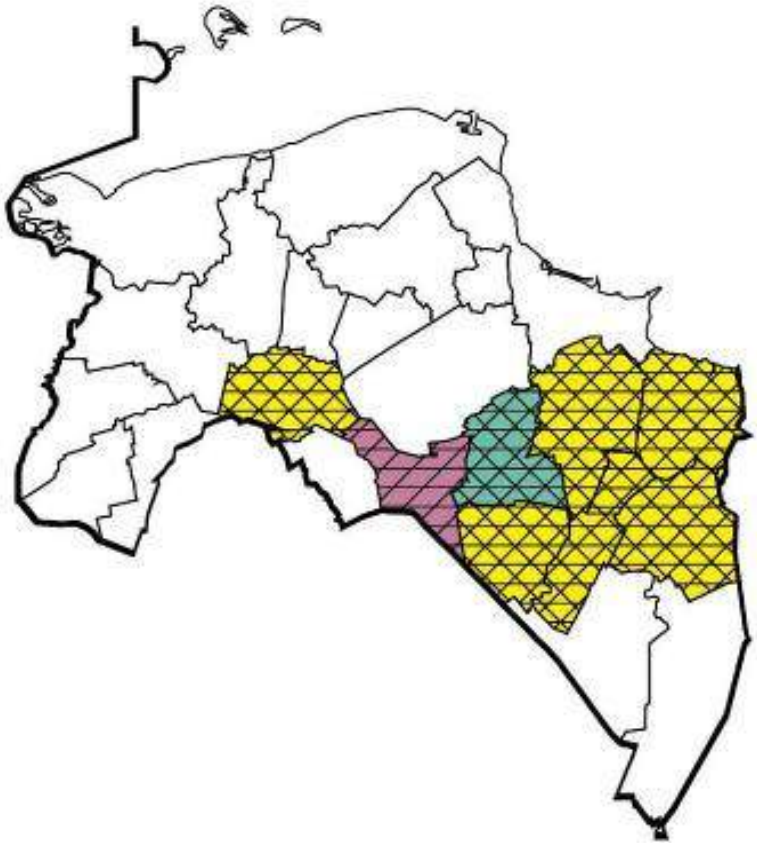

Legenda

NME - Doelgroep en thema van aanbod per gemeente

- Primair onderwijs
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers
- Thema groen
- Thema water
- Thema energie
- Geen aanbod

Bijlage 3 Fryslân

I. Algemene Schets NME-aanbod

In Fryslân zijn zes NME-voorzieningen die ieder structureel, maar op eigen wijze, NME voor een of meerdere gemeenten verzorgen. Het gaat om centra die open zijn voor bezoekers maar ook om kleinere steunpunten die bijvoorbeeld zijn ondergebracht bij een andere voorziening:

- In Noordoost Fryslân stimuleert en ondersteunt het NME-centrum de Klyster leerkrachten uit het basisonderwijs uit de gemeenten Dantumadiel, Dongeradeel en Kollumerland en Nieuwkruisland. Het centrum biedt lesmateriaal en activiteiten voor het basisonderwijs en ook aan het voortgezet onderwijs (onderbouw), buitenschoolse opvang, jeugdclubs en milieuorganisaties.
- De gemeenten Gaasterlân-Sleat, Lemsterland en Nijefurd financieren de NME-activiteiten van het informatiecentrum MAR & KLIF.
- Natuur- en milieucentrum Drachten (de Naturij) verzorgt NME in gemeente Smallingerland en Opsterland.
- Het NME-steunpunt Het Vierspan, ondergebracht bij een kinderboerderij, verzorgt NME voor basisscholen in de gemeenten Leeuwarderadeel, Het Bildt, Menaldumadeel en Ferwerderadiel.
- NME-steunpunt de Mieden verzorgt NME voor de gemeente Achtkarspelen, met aandacht voor diverse onderwerpen.
- Steunpunt NME It Trijeblêd levert NME voor de basisscholen in de gemeente Bolsward, Littenseradiel en Wûnseradiel, er is slechts één vrijwilliger actief.
- Steunpunt NME Wymbritseradiel biedt diverse programma's aan voor de basisscholen in de gemeente. De gemeente financiert jaarlijks NME via een bijdrage aan het Heempark in Heeg.
- De gemeente Leeuwarden heeft natuurmuseum Fryslân gevraagd om de NME-ondersteuning voor het onderwijs in de gemeente te verzorgen.

Naast deze structurele (financiële) constructies, bestaan enkele alternatieve constructies van NME-aanbod, die tijdelijk zijn of binnenkort gaan starten:

- Natuurbeschermingsorganisatie It Fryske Gea heeft een nieuwe taak: zij gaat leskisten aanbieden aan basisscholen in de gemeente Tytsjerksteradiel en onder andere workshops organiseren. De gemeente heeft leskisten uit het oude gemeentelijke centrum recent overgedragen aan It Fryske Gea. Het bezoekerscentrum in Eernewoude van Nationaal Park de Âlde Feanen zal hierbij als NME-voorziening fungeren.
- In de gemeente Ooststellingwerf is een zeer klein NME-steunpunt met één medewerker, waarvan ook de gemeente Weststellingwerf gebruik kan maken. De financiële constructie is echter zwak en de toekomst van NME in deze gemeenten is daarom onzeker. Vanwege deze beperkingen valt deze NME-constructie niet onder 'structurele voorziening'.
- In de gemeente Sneek ondersteunt het IVN Fryslân tijdelijk leerkrachten die vervolgens zelf NME aan hun leerlingen verzorgen.
- In de gemeente Heeg verzorgt het Heempark op kleine schaal NME.
- Het bezoekerscentrum op Schiermonnikoog, het natuurcentrum op Ameland en het informatiecentrum op Vlieland bedienen, naast toeristen, ook de (bezoekende en lokale) scholen.
- Op Terschelling draait IVN het project "woordvoerders van de natuur" met vijf basisscholen.

Dit betekent dat bij achttien gemeenten een structurele voorziening is aangetroffen, bij negen gemeenten een alternatieve (niet-structurele) NME-constructie en bij vier gemeenten geen structurele óf alternatieve NME-constructies.

De NME-voorzieningen bieden zelf weinig tot geen mogelijkheden voor NME aan het voortgezet onderwijs. In Noord-Nederland heeft IVN tien jaar geleden echter een succesvol programma opgezet voor middelbare scholen: "scholen voor duurzaamheid". Een overheid of organisatie komt met een actuele opdracht op het gebied van NME. Scholen nemen een opdracht aan en geven vervolgens advies. Het IVN coördineert het programma. Daarnaast wordt zoveel mogelijk samengewerkt met andere (NME-) organisaties. Een voorbeeld: de provincie Fryslân heeft een opdracht gegeven omdat zij een nieuw streekplan ging ontwikkelen. 35 schoolklassen hebben vervolgens advies gegeven. Ook organisaties en scholen in enkele andere provincies maken gebruik van dit programma. Jongeren hebben bijvoorbeeld advies gegeven over de Kaderrichtlijn Water.

II. Aanpak Witte Vlekken: rol IVN en provincie: 'NME is gemeentelijke taak'

In Fryslân bestaan veel verschillende NME-voorzieningen, met diverse groottes (bereik), kwaliteit (thema's) en zekerheid over continuering. Er is nog geen officieel netwerk, maar er wordt wel veel samengewerkt. IVN-Consulentschap Fryslân, de NME-steunpunten, Landschapsbeheer Fryslân, It Fryske Gea, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten organiseerden een startbijeenkomst van Netwerk NME Fryslân (18 september 2009). Deze groep organisaties, plus de helft van de Friese gemeenten en een handjevol vertegenwoordigers van het basisonderwijs, hebben tijdens deze dag een samenwerkingsconvenant ondertekend: het "Akkoord van Eernewoude". De ambitie is om te komen tot één netwerk van natuur- en landschapsorganisaties, overheden en scholen in Fryslân. In 2010 moet het Netwerk functioneren met een "één-loket-gedachte": coördinatie van NME-initiatieven, met een koppeling tussen een klant (school), opdrachtgever (gemeente) en NME-centra. Mogelijk kan IVN de coördinerende rol op zich nemen. Voor 2015 is het streven dat met alle gemeenten langlopende afspraken zijn gemaakt over de invulling van NME en dat voor alle basisscholen een basispakket NME beschikbaar is. Het was belangrijk dat ambtenaren en bestuurders aanwezig waren op 18 september. Het convenant kan vervolgens doorgevoerd worden in natuur- en milieubeleid. Zoals dit initiatief voor het opzetten van een NME-netwerk Fryslân al laat zien, vindt IVN Fryslân het 'gebruik maken van de lokale kracht' belangrijker dan investeren in extra voorzieningen. Naast deze ambitie voor het opzetten van een netwerk, op regionale schaal, biedt de geplande gemeentelijke herindeling van Bolsward, Nijefurd, Sneek, Wûnseradiel en Wymbritseradiel tot één gemeente Súdwest Fryslân, mogelijkheden om NME in die regio te reorganiseren.

De provincie Fryslân heeft op dit moment geen NME-beleid. De provincie heeft wel de ambitie om een beleidskader te gaan op stellen. De verwachte oplevering is in 2011, dus op langere termijn. In het kader zal de provincie de inhoudelijke taken en rollen van drie verschillende organisaties in Fryslân beschrijven: It Fryske Gea, IVN en Landschapsbeheer Fryslân. Het kader zal worden opgesteld door ambtenaren vanuit verschillende beleidsvelden (natuur, landschap, ruimte, cultuur) en zal dus een brede inhoud hebben. Verder geeft de provincie een meerjarige budgetsubsidie aan het IVN voor organisatie en uitvoering van taken. Daarnaast geeft de provincie incidenteel kleine subsidiebijdragen aan andere organisaties op het terrein van milieu-, natuur- en landschapvoorlichting en educatie. Het uitgangspunt van de provincie is dat het IVN verantwoordelijk is voor het faciliteren en overleggen met gemeenten, zoals het aanpakken van

'witte vlekken' bij gemeenten waar de aandacht voor NME is verminderd, of waar wordt bezuinigd op NME. De provincie overlegt wel periodiek met het IVN over de vorderingen en springt bij als er problemen zouden zijn. *Omdat de provincie van mening is dat NME een gemeentelijke en geen provinciale taak is*, houdt de provincie zich bewust op afstand.

In onderstaande kaart staan de gemeenten met een totaalaanbod (alle doelgroepen, alle thema's) groen gekleurd.

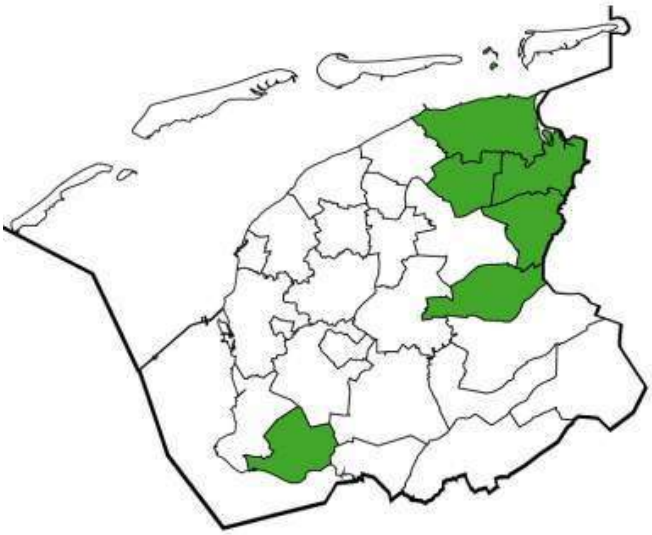

Tevens hebben we een kaart opgenomen met de gemeentenamen.

Legenda

NME - Aanbod voorzieningen per gemeente

- Bezoekerscentrum
- Botanische tuin
- Dierentuin
- IVN Consulentschap
- Kinderboerderij
- Natuurmuseum
- NME-centrum
- Schooltuin

N.B. Als een voorziening meer dan eens in een gemeente wordt aangeboden, dan staat dit met een cijfer in het icoon aangegeven

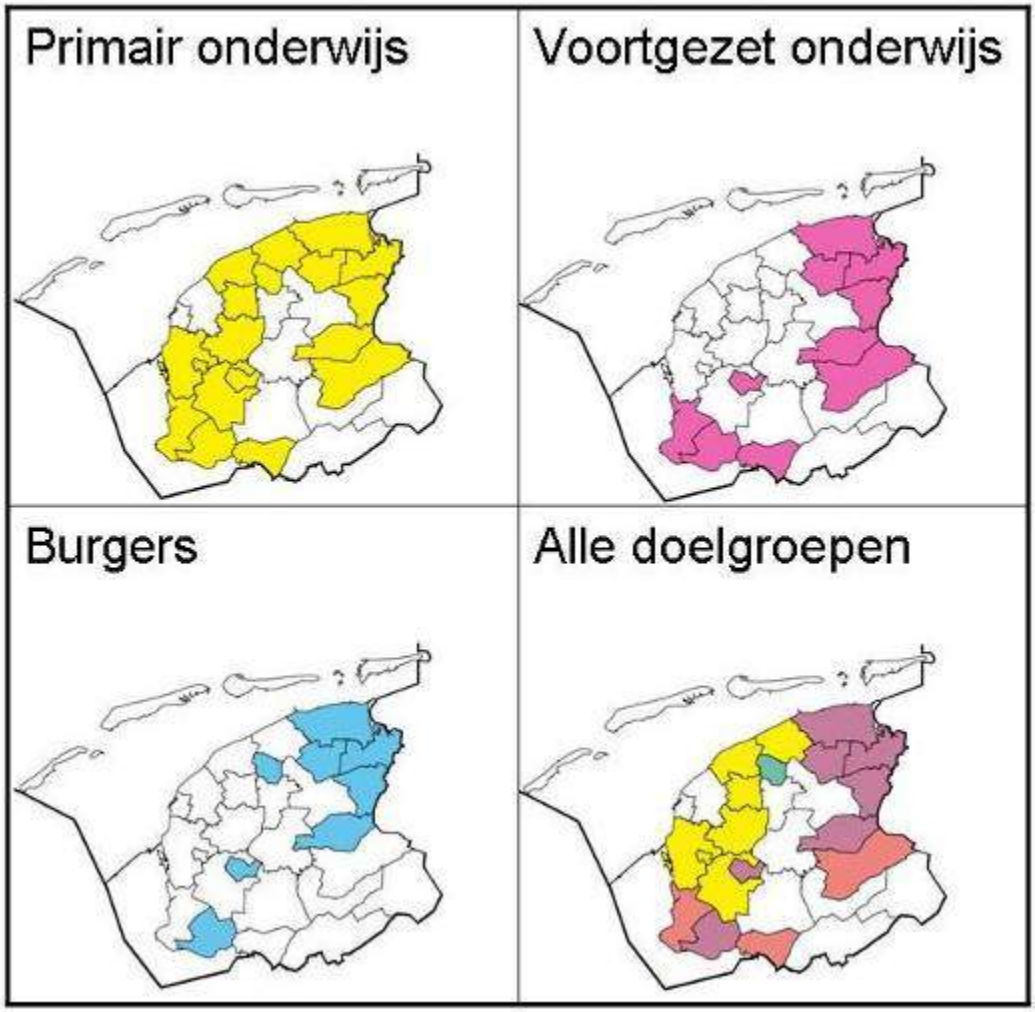

Legenda
NME-aanbod aan doelgroepen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Burgers
- Geen aanbod
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers

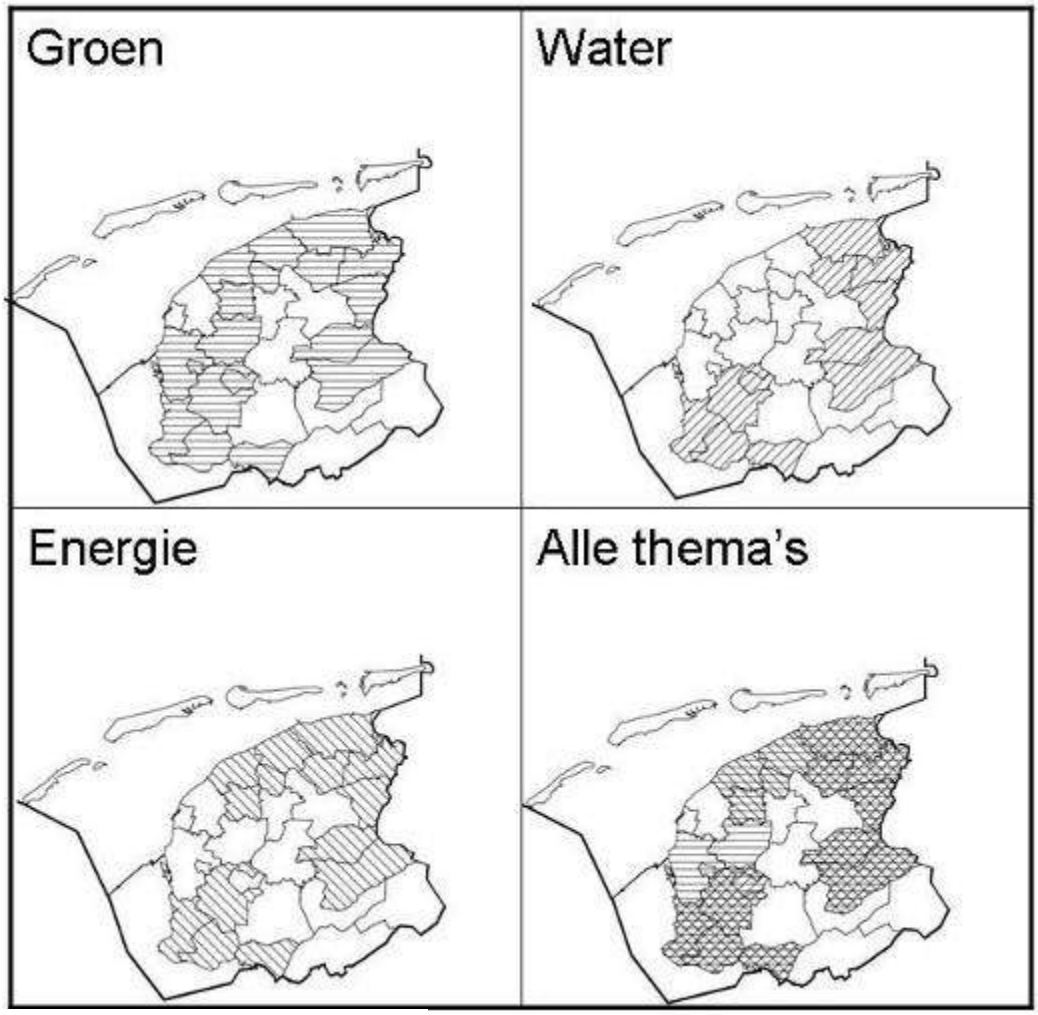

Legenda

NME - Thematisch aanbod per gemeente

- Thema groen
- Thema water
- Thema energie
- Geen aanbod

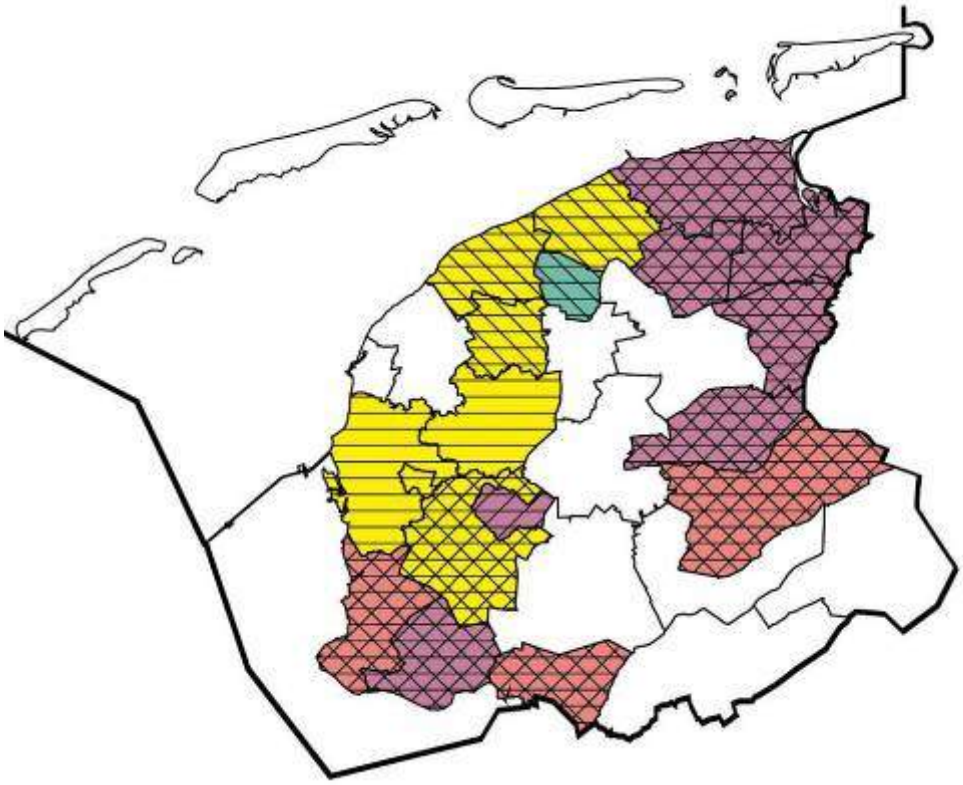

Legenda

NME - Doelgroep en thema van aanbod per gemeente

- Primair onderwijs
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers
- Thema groen
- Thema water
- Thema energie
- Geen aanbod

Bijlage 4 Drenthe

I. Algemene Schets NME-aanbod

NME in Drenthe wordt grotendeels verzorgd door het IVN-Consulentschap Drenthe. Het consulentschap werkt met een systeem van gemeentelijke netwerken van basisscholen. De oorsprong van dit systeem ligt in de jaren 80, toen de provincie de ambitie had om iets te doen voor de schooljeugd op het gebied van NME. Het IVN kreeg de opdracht om hiermee aan de slag te gaan. Uit financiële 'noodzaak' is toen vooral geïnvesteerd in samenwerking met organisaties en aansluiten bij lopende initiatieven, in plaats van investeren in centra. 'Investeren in mensen' geldt nog steeds als belangrijk motto voor de aanpak van IVN Drenthe. Het IVN werkt op dit moment, met vijf a zes fte, met negen netwerken van basisscholen, verdeeld over negen gemeenten. Binnen een gemeente moet het merendeel van de basisscholen meedoen, alle leerkrachten van een school worden vervolgens betrokken en elke school dient een vertegenwoordiger te hebben. Het IVN bereikt gemiddeld 75% van de scholen binnen een gemeente. Daarnaast is de afspraak dat de gemeente jaarlijks 15.000 euro betaalt. Een contract tussen IVN en een gemeente wordt in principe voor vier jaar vastgelegd. Bij voorkeur komt het budget uit milieubeleid, zodat een koppeling kan worden gemaakt met projecten waar een gemeente jeugd verder bij wil betrekken. In plaats van rechtstreeks NME aan te bieden aan de leerlingen, betrekt het IVN de leerkrachten en geeft het tijdens een netwerkbijeenkomst een korte opleiding over een schoolproject. Jaarlijks wordt (per gemeente) een schoolproject aangepakt. De leerkrachten gaan vervolgens zelf aan de slag met de leerlingen. Het IVN stelt lesmateriaal beschikbaar. Voorbeelden van thema's van projecten zijn: paddenstoelen, de bodem van Drenthe, boerderijen, vlinders, energie, afval en water. Naast de ontwikkeling van een klimaatproject is de ambitie om nog meer te investeren in erfgoed.

IVN werkt structureel en op projectbasis samen met veel organisaties, zoals Staatsbosbeheer (boswachters), organisatie van de Boomfeestdag, Drents Landschap, Drents Plateau (erfgoed), agrarische verenigingen, bibliotheken en de milieufederatie. Het streven van IVN is dat zij alle initiatieven op het gebied van NME aan basisscholen coördineren, waarbij IVN telkens een andere rol heeft. Uit deze samenwerkingsvormen komen de 'plus-pakketten' voor scholen voort. Een voorbeeld is het Drents Landschap dat zijn informatiecentrum meer bekendheid wilde geven.

Er zijn drie gemeenten die geen scholennetwerk hebben: Borger-Odoorn, Aa & Hunze en Westerveld. Deze drie gemeenten betalen dus niet aan IVN voor NME via een scholennetwerk, voornamelijk vanwege bezuinigingsoverwegingen. IVN hoopt dat de gemeenten zich in de toekomst wel (weer) aansluiten. Er liggen in deze gemeenten ook kansen om NME te koppelen aan beleid voor klimaat. In deze gemeenten bieden andere organisaties (op projectbasis) NME aan scholen aan, zoals het bezoekerscentrum van Nationaal Park het Drents-Friese Wold (in de gemeente Westerveld), Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer of IVN-afdelingen.

In Drenthe zijn drie gemeenten met plannen om een NME-centrum op te zetten: in Assen (plan is rond), in Hoogeveen en in Emmen. Assen wil een betere ruimte aanbieden aan natuur- en milieuorganisaties. Daarnaast wil zij een ruimte voor tentoonstellingen, waar NME gekoppeld kan worden aan gemeentelijke thema's als duurzaamheid en leefbaarheid in de wijk. Het centrum krijgt een educatieve poot met een rol voor de kinderboerderij die ook nu al NME verzorgt voor kinderen. De plannen voor de andere centra zijn nog in ontwikkeling. In beide gevallen biedt het

centrum de mogelijkheid om gemeentelijke onderwerpen, zoals natuurontwikkeling en buurtgericht beleid, op de kaart te zetten voor een brede doelgroep. Voorlopig lijken de plannen voor de NME-centra qua doelgroep en thema's een aanvulling te zijn op NME die IVN aanbiedt, maar de precieze samenwerking en rolverdeling zal op langere termijn blijken.

Het IVN Drenthe werkt primair voor het basisonderwijs, maar betrekt ook volwassenen bij de projecten, bijvoorbeeld door ze na een korte instructie in te zetten als begeleiders van een schoolproject (vergelijkbaar met 'natuurouders') of tijdens presentaties van schoolprojecten door de kinderen zelf. Het voortgezet onderwijs is niet aangesloten bij IVN's scholennetwerk. Zij krijgen in Noord-Nederland NME aangeboden via het 'Scholen voor Duurzaamheid' project (door IVN Noord-Nederland: zie beschrijving onder NME Groningen). Voor de buitenschoolse opvang is nog geen structureel aanbod. Voor een pilot met de 'brede school' (gezamenlijk project van overheden) heeft het IVN een idee voor natuuractiviteiten ingediend. Het idee bleek echter te weinig belangstelling te hebben, in tegenstelling tot sport en muziek. Voor een ander initiatief voor natuuractiviteiten voor de 'brede school' bleken te weinig vrijwilligers beschikbaar te zijn.

II. Aanpak Witte Vlekken: rol IVN en provincie: 'Witte vlekken geen taak'
IVN probeert de drie gemeenten die geen officieel scholennetwerk hebben weer te betrekken bij NME. Verder wil het IVN verbreden door kansen voor NME voor buitenschoolse opvang op te pakken, het onderwerp erfgoed verder te ontwikkelen en met nog meer partners te gaan samenwerken.

De rol van de provincie Drenthe op het gebied van NME is op dit moment beperkt tot het financieren van het IVN-Consulentschap Drenthe en het verstrekken van subsidies aan anderen, bijvoorbeeld voor activiteiten van IVN-afdelingen. De vraag naar subsidies is de laatste tijd echter afgenomen. De provincie heeft op dit moment geen NME-beleid of programma en dus ook nog geen concrete plannen om 'witte vlekken' aan te pakken (zoals verbreden van doelgroepen of thema's). Wel is er een nota over groene instellingen in Drenthe, waar NME een onderdeel van is. De provincie is tevreden met het scholennetwerk in Drenthe, dat het belangrijkste deel van NME verzorgt. *De provincie ziet het niet als haar taak om de drie gemeenten, die nu niet zijn aangesloten bij het netwerk, financieel te ondersteunen*, vooral omdat dit ook verwachtingen bij andere gemeenten zou kunnen oproepen. De provincie heeft in ieder geval jaarlijks ambtelijk overleg met IVN over het werkplan van IVN. Daarnaast is nog geen structureel ambtelijk of bestuurlijk overleg met gemeenten over NME. De provincie gaat wel kijken of en hoe NME en LvDO gekoppeld kunnen worden. Een belemmering vormt op dit moment nog de 'verkokering' van beide velden binnen de provincie. De provincie heeft nog geen concrete rol of plan met betrekking tot de geplande drie NME-centra maar spreekt binnenkort met het NME-centrum Emmen over de stand van zaken en mogelijkheden. De landelijke NME-nota is een stimulans geweest om de rol van Drenthe, met betrekking tot NME, opnieuw te gaan bepalen maar de provincie is nog op zoek naar hoe dit het beste opgepakt kan worden.

In onderstaande kaart staan de gemeenten met een totaalaanbod (alle doelgroepen, alle thema's) groen gekleurd. In Drenthe dus niet aanwezig.

Tevens hebben we een kaart opgenomen met de gemeentenamen.

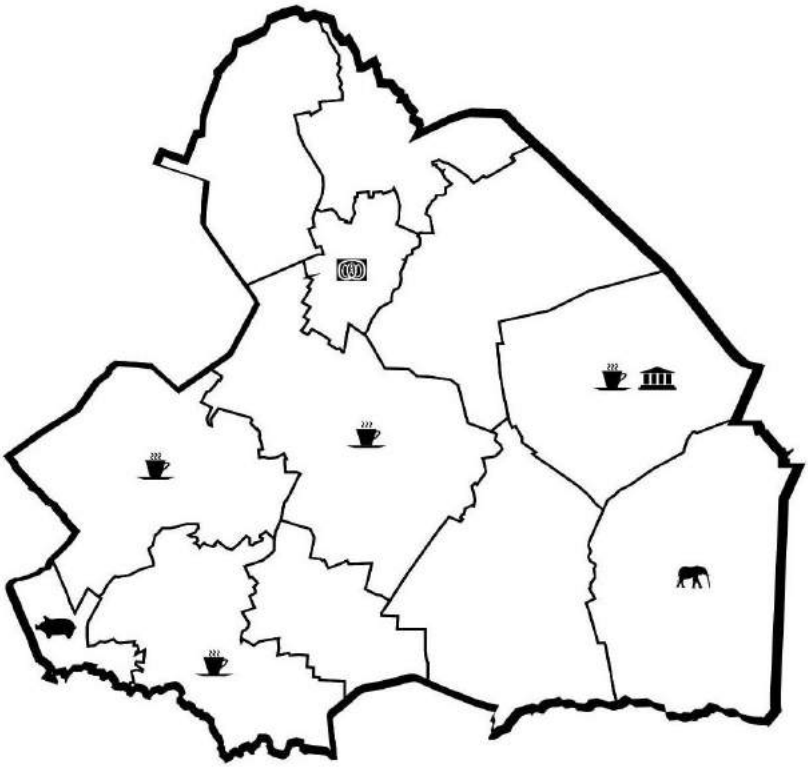

Legenda

NME - Aanbod voorzieningen per gemeente

- Bezoekerscentrum
- Botanische tuin
- Dierentuin
- IVN Consulentschap
- Kinderboerderij
- Natuurmuseum
- NME-centrum
- Schooltuin

N.B. Als een voorziening meer dan eens in een gemeente wordt aangeboden, dan staat dit met een cijfer in het icoon aangegeven

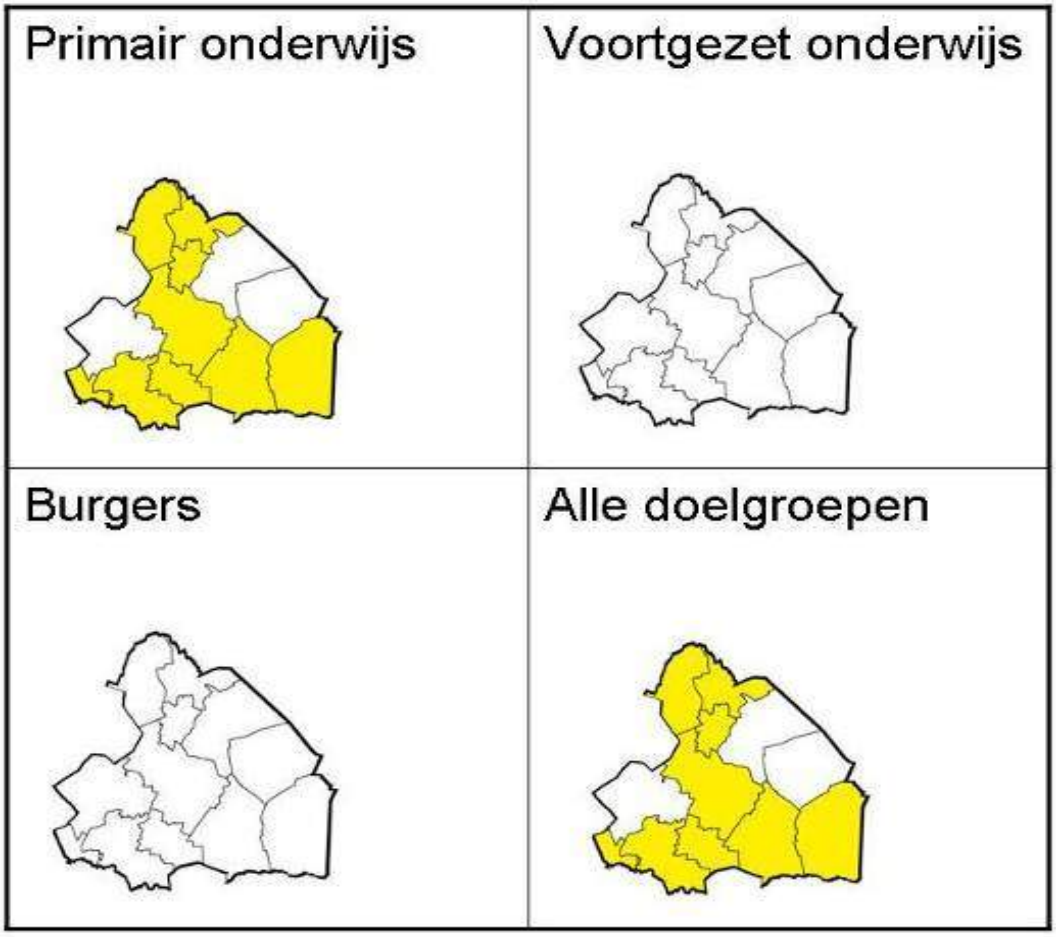

Legenda
NME-aanbod aan doelgroepen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Burgers
- Geen aanbod
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers

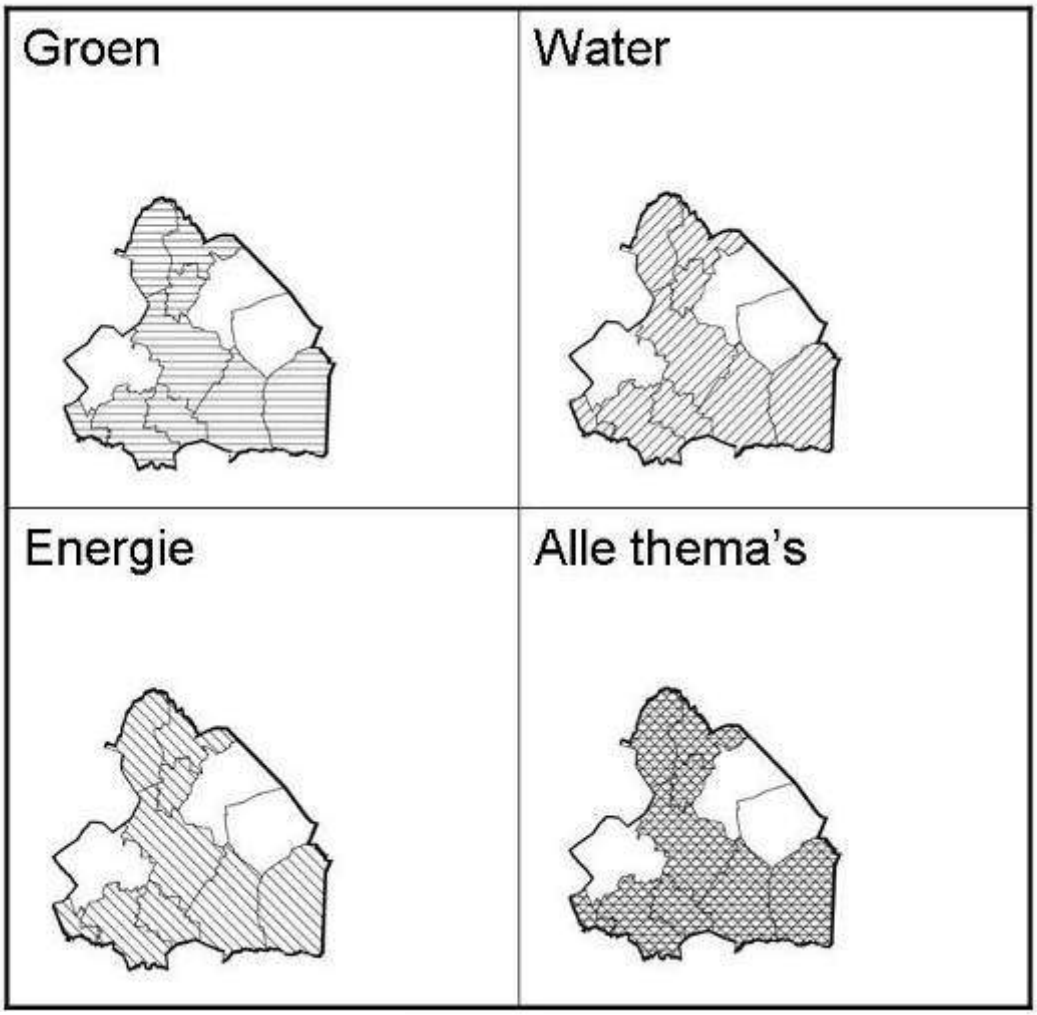

Legenda

NME - Thematisch aanbod
per gemeente

Thema groen

Thema water

Thema energie

Geen aanbod

Legenda

NME - Doelgroep en thema van aanbod per gemeente

- Primair onderwijs
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers
- Thema groen
- Thema water
- Thema energie
- Geen aanbod

Bijlage 5 Overijssel

I. Algemene Schets NME-aanbod

In Overijssel is een netwerk van zes NME-centra actief, met centra uit Hengelo, Almelo, Deventer, Hardenberg, Enschede en Natuur en Milieu Overijssel. Een NME-centrum wordt gefinancierd door de betreffende gemeente aan. De meeste centra bieden gratis lespakketten aan de scholen in de betreffende gemeente aan. De scholen in Enschede betalen daarnaast, per keer of via een abonnement, voor materialen of activiteiten. Natuur en Milieu Overijssel verzorgt de NME-materialen voor Hardenberg. Het NME-netwerk heeft geen ambitie om verder uit te breiden met lokale organisaties. Zij wil zich vooral inzetten op versterking van het bestaande netwerk, opdat meer en beter wordt samengewerkt en de kwaliteit van het aanbod wordt verbreed naar bijvoorbeeld voortgezet onderwijs en buitenschoolse opvang. Er zijn wel plannen voor verdere samenwerking met andere organisaties op projectbasis, bijvoorbeeld op het gebied van energie.

Natuur en Milieu Overijssel verzorgt NME voor gemeenten zonder een NME-centrum. Het aanbod gebeurt via contactambtenaren in dertien Overijsselse gemeenten en de Gelderse gemeente Hattem. Zij zijn de schakel tussen de vraag van scholen en het aanbod van Natuur en Milieu Overijssel. Natuur en Milieu Overijssel heeft een contract met deze gemeenten. De gemeenten betalen een bedrag per inwoner aan Natuur en Milieu Overijssel. In de gemeente Zwolle is het NME-aanbod op dit moment in beweging. Hier is geen NME-centrum dat is aangesloten bij het Overijsselse netwerk van centra en de scholen krijgen ook geen NME via Natuur en Milieu Overijssel. De gemeente Zwolle heeft NME uitbesteed aan Ecodrome (particuliere organisatie), die scholen ontvangt op aanvraag. In het voorjaar van 2009 is daarnaast een nieuw Doepark milieu en natuur geopend, dat onder andere dient als praktijklocatie voor de MBO-studenten van Landstede. Dit betekent dat er zes andere gemeenten zijn van de 25 gemeenten in Overijssel die geen contactambtenaar (Natuur en Milieu Overijssel-aanbod) óf eigen NME-centrum in de gemeenten hebben. Dit zijn: Wierden, Dalfsen, Staphorst, Borne, Losser en Tubbergen. Dit betekent niet dat er in deze gemeenten helemaal geen NME plaatsvindt. NME kan bijvoorbeeld ook (incidenteel) via lokale NME-organisaties plaatsvinden. Voorbeelden zijn: de gemeenten Staphorst en Tubbergen die een tweejaarlijks Milieu Ontmoetingsprogramma hebben in samenwerking met bedrijven en de IVN-groep Losser die NME organiseert.

Van de gemeenten met een contactambtenaar, dus met NME van Natuur en Milieu Overijssel, doet gemiddeld 40% van de scholen een aanvraag. Hier ligt dus nog een kans om het NME-bereik te vergroten. De verschillen tussen gemeenten zijn overigens groot. Er hangt veel af van het enthousiasme bij de scholen en de contactambtenaar. In gemeenten waar de contactambtenaar de scholen actief benadert, ligt de deelname aanzienlijk hoger. Het percentage deelnemende scholen in Olst-Wijhe is bijvoorbeeld met ruim 90% heel hoog. Een ander positief voorbeeld is het NME-centrum Enschede: 85% van de scholen in Enschede maakt structureel en intensief gebruik van de lesmaterialen.

De allergrootste doelgroep van de NME-centra is het basisonderwijs. De centra verzorgen ook enkele pakketten voor het voortgezet onderwijs, zoals het 'An Inconvenient Truth' klimaatpakket, of natuurpractica in Hardenberg. Natuur en Milieu Overijssel biedt ook projecten van Scholen voor Duurzaamheid aan (zie NME Groningen). Het aanbieden van NME via de buitenschoolse opvang staat nog in de kinderschoenen.

Almelo heeft bijvoorbeeld sinds 2009 materiaal voor de buitenschoolse opvang. Kinderen worden ook op andere manieren bereikt. NME-centra organiseren onder andere kinderfeestjes of hebben tentoonstellingen gericht op kinderen.

Naast het (basis)onderwijs richten de NME-centra zich ook op (volwassen) burgers, maar dit verschilt wel per centrum. Natuur en Milieu Overijssel richt zich in beperkte mate op burgers. Vooral Enschede, Hardenberg en Deventer zijn actief richting burgers. Enschede heeft zich bijvoorbeeld gericht op burgers in achterstandswijken met het thema milieu (met energieboxen), Hardenberg richt zich op 'bewust duurzaam thuis' en Deventer richt zich op duurzaam bouwen.

De NME-centra hebben vanouds een 'groen' aanbod. Zowel de provincie als het NME-netwerk hebben de ambitie om meer aandacht te krijgen voor het onderwerp 'energie'. Zoals het voorbeeld in Enschede laat zien, kan hierbij ook voor een specifieke doelgroep worden gekozen. Daarnaast wil Natuur en Milieu Overijssel in samenwerking met het NME-netwerk zorgdragen voor een basisaanbod met kwaliteit, dat wil zeggen dat bepaalde thema's en doelgroepen in ieder geval worden gedekt.

Naast de NME-centra zijn andere organisaties actief op het gebied van NME: veertien bezoekerscentra (onder andere Landschap Overijssel en Staatsbosbeheer), tien biologische boerderijen, één Kennisinstelling, drie nutsbedrijven, vijf waterschappen/rioolwaterzuivering en vijf maatschappelijke ondernemingen. Deze organisaties hebben vooral een 'passief' aanbod: zij versturen informatie of zijn afhankelijk van bezoekers die komen. Het 'Onderzoeksverslag Netwerken voor duurzaamheid' van Natuur en Milieu Overijssel geeft een gedetailleerd beeld van het NME-aanbod in Overijssel, met speciale aandacht voor duurzaamheid.

II. Aanpak Witte Vlekken: rol IVN en provincie: 'Meedenken met Natuur en Milieu Overijssel'

Natuur en Milieu Overijssel heeft de ambitie om met de zes gemeenten zonder contactambtenaar of NME-centrum te bekijken hoe NME beter georganiseerd kan worden. Een optie is dat Natuur en Milieu Overijssel, zonder tussenkomst van een contactambtenaar, de NME in deze gemeenten gaat verzorgen. Natuur en Milieu Overijssel heeft de indruk dat bepaalde gemeenten weinig aandacht hebben voor NME en het liever willen uitbesteden. Een andere optie is dat NME-centra ook materiaal aan buurgemeenten zonder Natuur en Milieu Overijssel-contract uitlenen. Dit gebeurt niet structureel, omdat buurgemeenten het NME-centrum niet financieren. NME-centrum Almelo geeft bijvoorbeeld wel aan dat scholen en organisaties buiten de gemeenten tegen vergoeding materialen kunnen lenen.

De provincie heeft geen structureel beleid voor NME maar werkt aan NME op projectbasis. Haar rol is vooral 'stimulator' en gericht op het 'boven-lokale'. Voorbeelden van (mogelijke) projecten zijn: bevordering van kwaliteit van het aanbod (onder andere zorgen voor een breed aanbod: de provincie heeft "klimaat & energie" als focus in het coalitieakkoord van 2007), of *opties bedenken voor gemeenten die nog geen contactambtenaar of NME-centrum hebben*. De provincie is niet van plan om financieel bij te springen bij gemeenten waar bezuinigd wordt op NME.

In onderstaande kaart staan de gemeenten met een totaalaanbod (alle doelgroepen, alle thema's) groen gekleurd.

Tevens hebben we een kaart opgenomen met gemeentenamen.

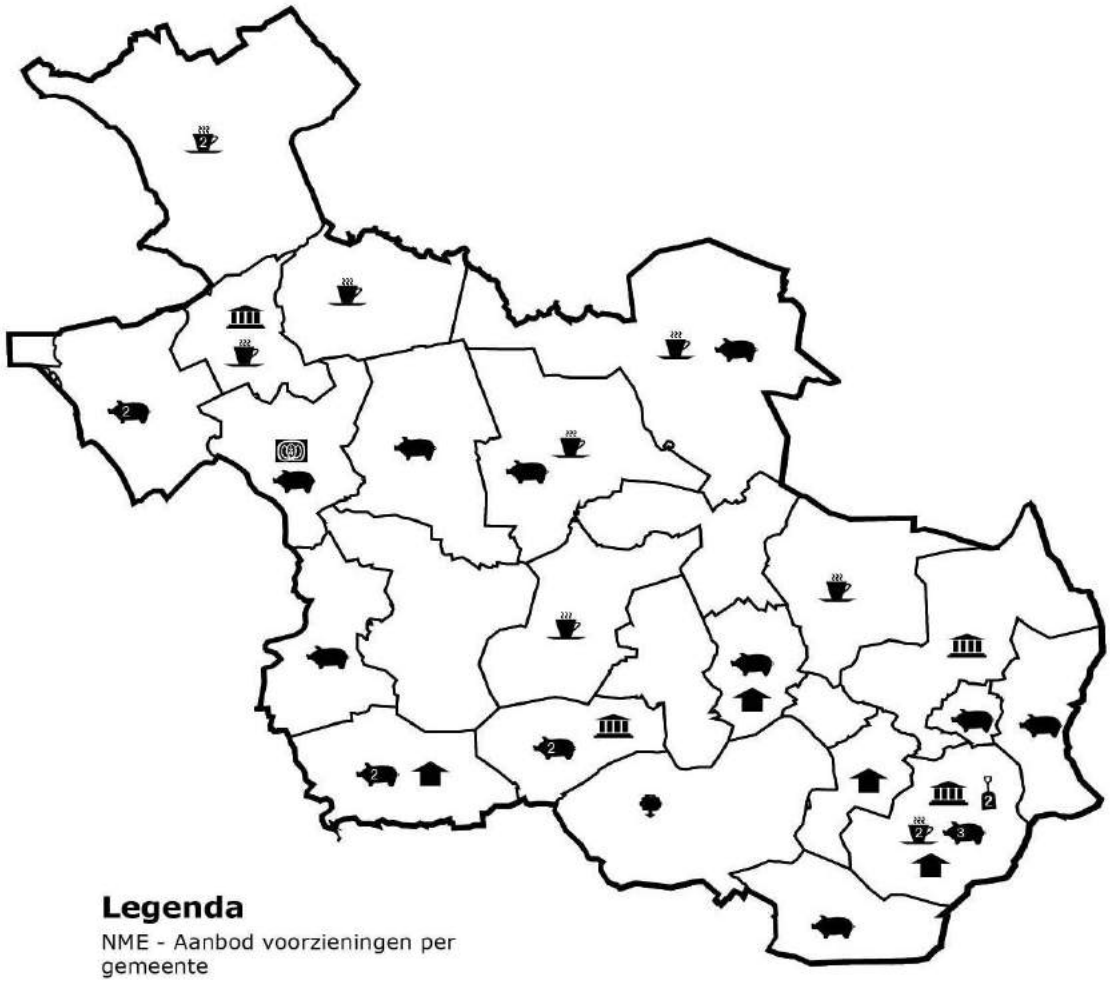

Legenda

NME - Aanbod voorzieningen per gemeente

- Bezoekerscentrum
- Botanische tuin
- Dierentuin
- IVN Consulentschap
- Kinderboerderij
- Natuurmuseum
- NME-centrum
- Schooltuin

N.B. Als een voorziening meer dan eens in een gemeente wordt aangeboden, dan staat dit met een cijfer in het icoon aangegeven

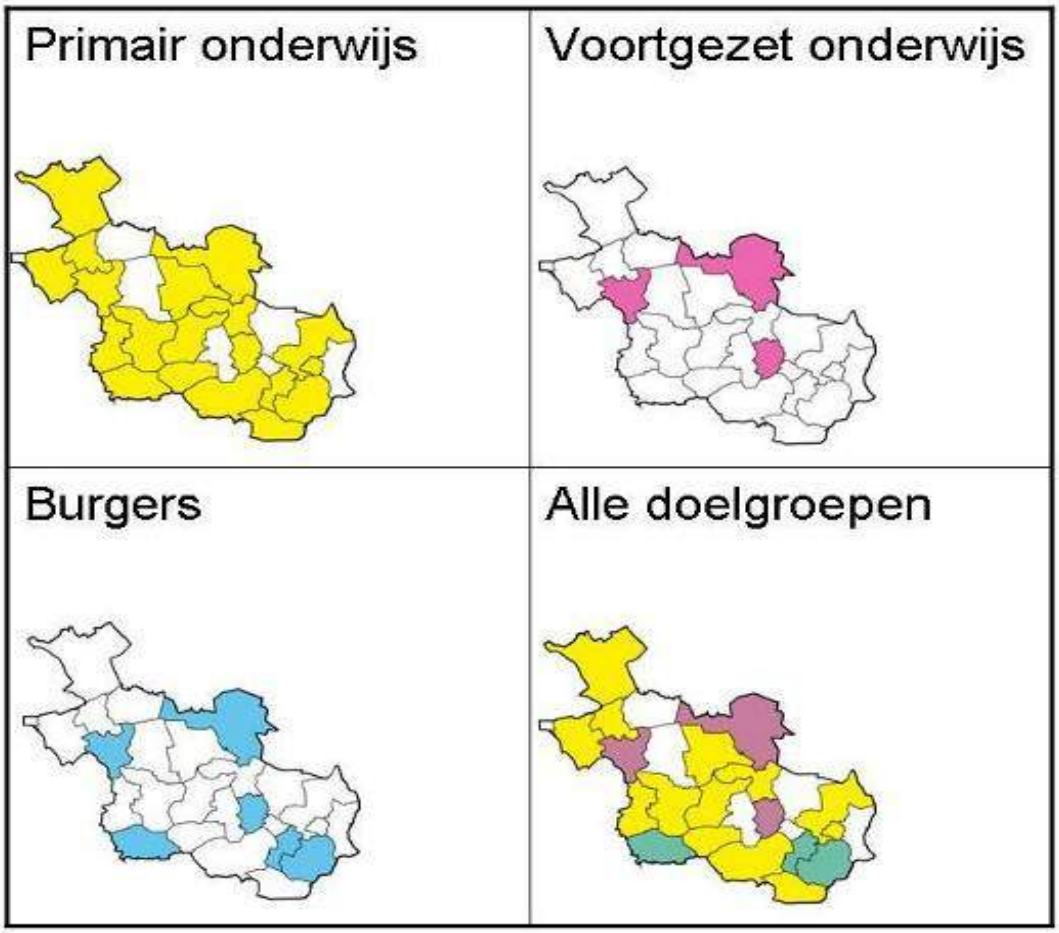

Legenda
NME-aanbod aan doelgroepen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Burgers
- Geen aanbod
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers

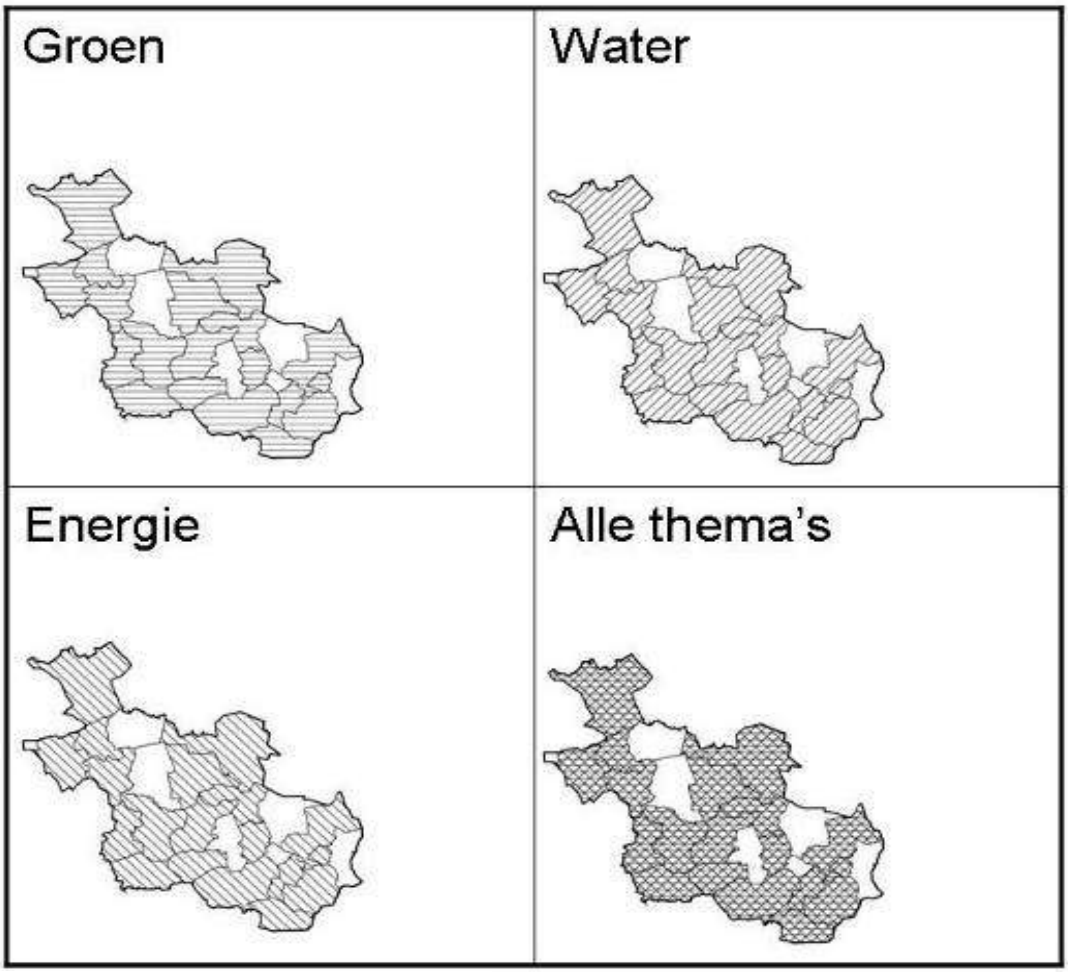

Legenda

NME - Thematisch aanbod per gemeente

- Thema groen
- Thema water
- Thema energie
- Geen aanbod

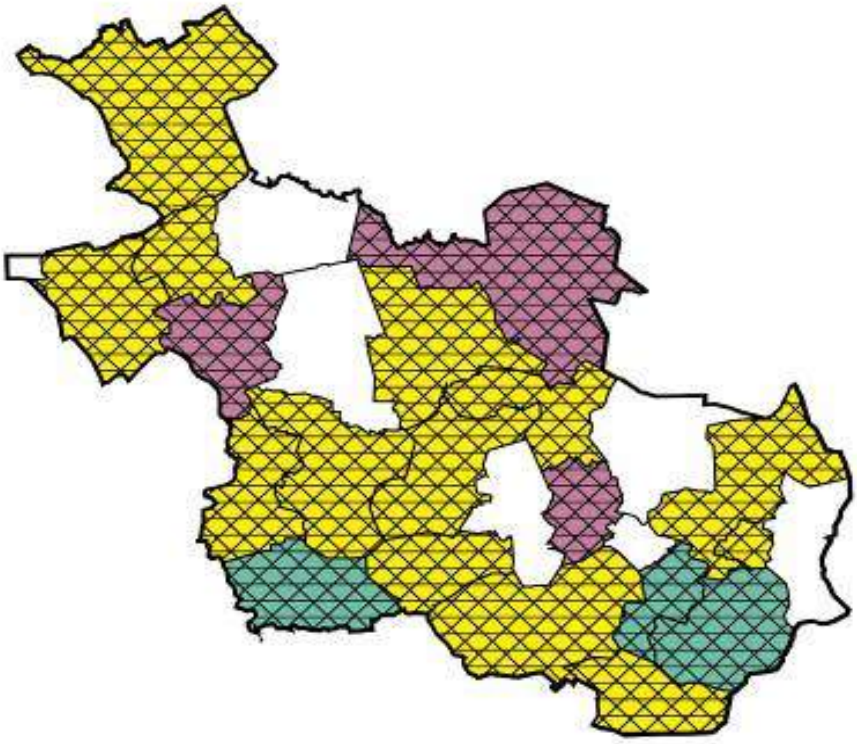

Legenda

NME - Doelgroep en thema van aanbod per gemeente

- Primair onderwijs
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers
- Thema groen
- Thema water
- Thema energie
- Geen aanbod

Bijlage 6 Gelderland

I. Algemene Schets NME-aanbod

Al lange tijd bestaat er in Gelderland een samenwerkingsverband van NME-centra. Dit was eerst het GOS (Gelders Overleg Schoolbiologen). Na een professionaliseringstraject kent de provincie Gelderland sinds begin 2009 de vereniging Netwerk van Gelderse NME-centra. Dit is een netwerk met achttien aangesloten NME-centra (en twee agendaleden). Deze vereniging vormt nu een sterk rechtspersoon die opdrachten van meerdere gemeenten, regio's, waterschappen en de provincie kan vorm geven en uitvoeren.

Het IVN-Consulentschap heeft een ondersteunende rol, zowel voor de vereniging als voor de losse NME-centra. Het IVN adviseert, verbindt, denkt mee, geeft trainingen, bewaart het overzicht en is kennismakelaar.

Het NME-aanbod wordt over het algemeen door de gemeenten betaald. Uitzonderingen zijn Nijkerk en Epe: hier betalen de scholen het NME-aanbod. Ook in de Overbetuwe werkt het anders: hier ontvangen de scholen subsidie van de gemeente voor NME. In de provincie Gelderland zien we enkele witte vlekken. Daar is dus geen structureel NME-aanbod.

In de gemeenten Voorst, Lochem en Brummen is geen structureel NME-aanbod. Hier is het aanbod incidenteel of op projectbasis. De basisscholen in de gemeente Groesbeek worden op verzoek ondersteund in hun NME-activiteiten door de plaatselijke Werkgroep Milieubeheer Groesbeek. In de overige witte vlekken is er geen aanbod of het is zeer minimaal (Lingewaal, Neerrijnen, Rozendaal, Rijnwaarden en Heerde).

Doelgroepen

Het streven is dat alle doelgroepen bereikt worden met NME. Op dit moment wordt het basisonderwijs in de provincie grotendeels gedekt door NME. Niet alle NME-centra richten zich op voortgezet onderwijs. Het IVN probeert dit zoveel mogelijk te ondervangen door ondersteuning te bieden aan deze centra, bijvoorbeeld door het geven van trainingen. Waar de centra het voortgezet onderwijs niet oppakken, doet het IVN-Consulentschap dat. Voor voortgezet onderwijs heeft het IVN het programma 'Scholen voor Duurzaamheid' ontwikkeld. Dit is een landelijk programma waarbij maatschappelijke organisaties en scholen verbonden worden (zie ook provincie Groningen). Dit programma kan gezien worden als 'tool' voor NME-centra om meer met voortgezet onderwijs te doen.

Een paar grote centra richten zich ook op andere doelgroepen dan het onderwijs. Naast het Netwerk van Gelderse NME-centra is er een samenwerkingsverband van twintig bezoekerscentra. Een aantal hiervan (zeven à acht) heeft een dubbelfunctie: het bieden van een bezoekerscentrum voor 'burgers' en het geven van natuur- en milieueducatie, specifiek voor basis- en voortgezet onderwijs.

Thema's
De drie thema's groen, water en energie worden door alle NME-centra opgepakt. De enige uitzondering is Landgoed Schovenhorst in Putten. Dit landgoed richt zich voornamelijk op het thema 'groen'. Putten en omliggende gemeenten worden echter ook door andere NME-centra bediend, waardoor ook daar alle thema's gedekt zijn.

Wat valt op?
In de gemeente Rheden wordt het NME-aanbod verzorgd door een IVN-Scholenwerkgroep, die gefinancierd wordt door de gemeenten (niet structureel voor VO). Daarnaast is er het bezoekerscentrum van Natuurmonumenten, waar vanuit een provinciebreed scholenproject loopt en waarmee de overige doelgroepen ('burgers') bediend worden.

Opvallend is verder dat het Overijssels Deventer zich ook bij de vereniging van Gelderse NME-centra heeft aangesloten. Dit komt voort uit de samenwerking in de stedendriehoek Apeldoorn - Zutphen - Deventer. Deventer is overigens tegelijkertijd aangesloten bij Natuur en Milieu Overijssel. De Limburgse gemeenten Mook en Middelaar vallen ook onder het werkgebied van het netwerk van Gelderse NME-centra. De Gelderse plaats Hattem is juist niet bij het Gelderse netwerk aangesloten, maar bij Natuur en Milieu Overijssel. De gemeente Scherpenzeel valt in het werkgebied van de provincie Utrecht.

Waar in het overgrote deel van de gemeenten het geld naar de NME-centra wordt uitgezet, gaat de gemeente Berkelland geld naar scholen uitzetten. Dit brengt risico's met zich mee voor NME: als scholen dat geld vrij kunnen gebruiken, weet je niet waar het voor ingezet wordt.

II. Aanpak Witte Vlekken: rol IVN en provincie: 'Actief via Versnellingsagenda'
In Gelderland is het NME-veld al lang actief, de dekking is dan ook behoorlijk. Het is evengoed belangrijk dat de laatste witte vlekken ingekleurd worden. Het IVN ziet zichzelf hierin vooral als ondersteuner, stimulator en pleitbezorger bij gemeenten. De NME-centra willen meer in clusters gaan werken. Dit is al deels zo, maar daar wordt nu sterker op ingezet. Het gaat dan om de volgende clusters: Noord-Veluwe, De Vallei, Stedendriehoek, Oost-Gelderland, KAN/MARN en Rivierengebied. Drie grote NME-centra zoals Apeldoorn, Zutphen en Deventer zitten samen in één cluster (Stedendriehoek). Hierin zit veel kracht om de kleinere centra mee te nemen. Tegelijkertijd leren de grote NME-centra van de 'kleintjes'. De kleinere centra moeten vaak innovatiever en creatiever zijn in de ontwikkeling van hun aanbod.

De Gelderse visie op de aanpak van witte vlekken bestaat uit het vormen van clusters en het stimuleren van samenwerking: ga praten met een nabijgelegen gemeente met een NME-centrum. Kijk hoe NME daar aangepakt wordt of kijk of en hoe je kunt aansluiten of samenwerken. Ga vooral niet het wiel opnieuw uitvinden.

Het Gelders programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling 2008-2011 wil meer vraaggericht werken en zoekt aansluiting bij majeure prioriteiten van het provinciaal beleid, zoals het klimaatbeleid, ruimte voor de rivier en groen in de stad (Cool Nature). Dit heeft ook zijn uitwerking op het NME-aanbod, bijvoorbeeld in de vorm van de *'Versnellingsagenda NME Gelderland'. Dit is een extra impuls, gericht op een meer marktgerichte professionalisering van de Gelderse NME-centra*.

In onderstaande kaart staan de gemeenten met een totaalaanbod (alle doelgroepen, alle thema's) groen gekleurd.

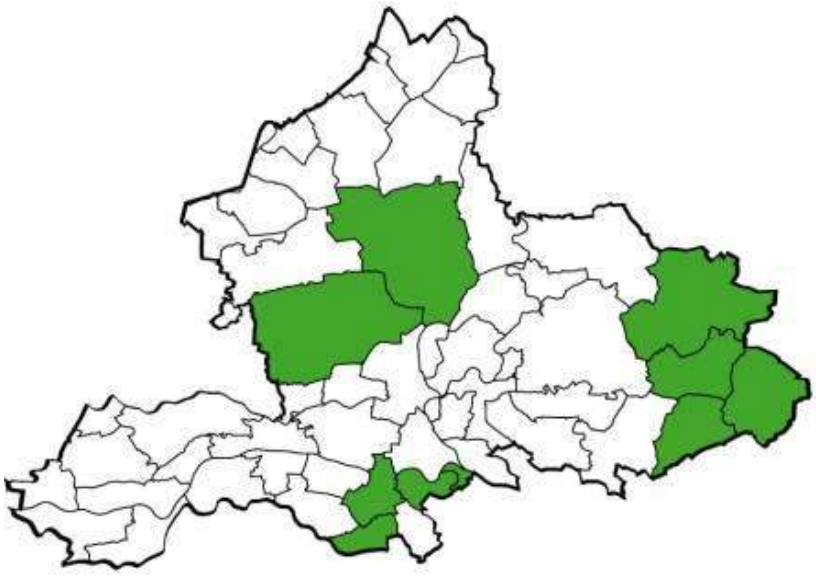

Tevens hebben we een kaart opgenomen met de gemeentenamen.

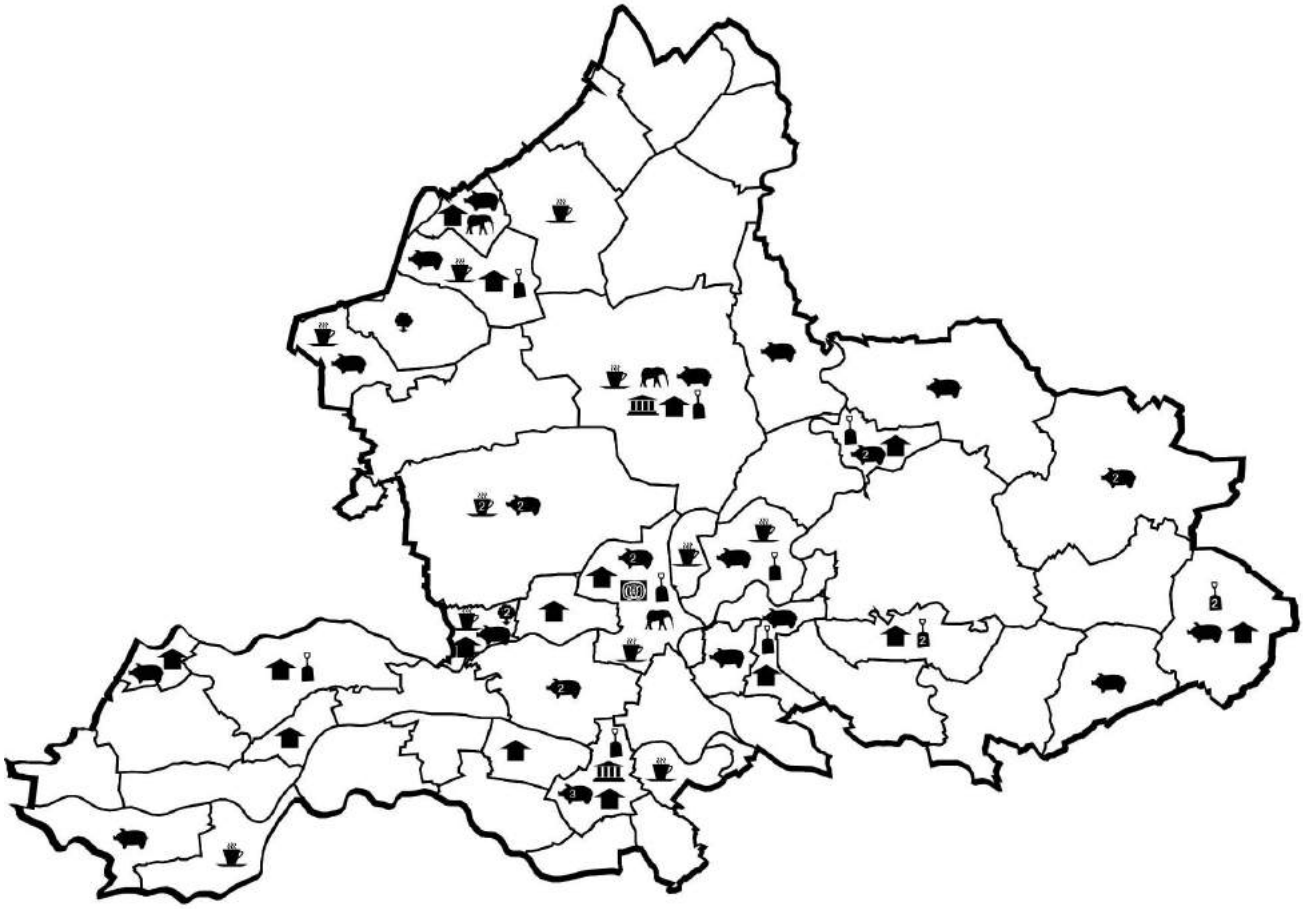

Legenda

NME - Aanbod voorzieningen per gemeente

- Bezoekerscentrum
- Botanische tuin
- Dierentuin
- IVN Consulentschap
- Kinderboerderij
- Natuurmuseum
- NME-centrum
- Schooltuin

N.B. Als een voorziening meer dan eens in een gemeente wordt aangeboden, dan staat dit met een cijfer in het icoon aangegeven

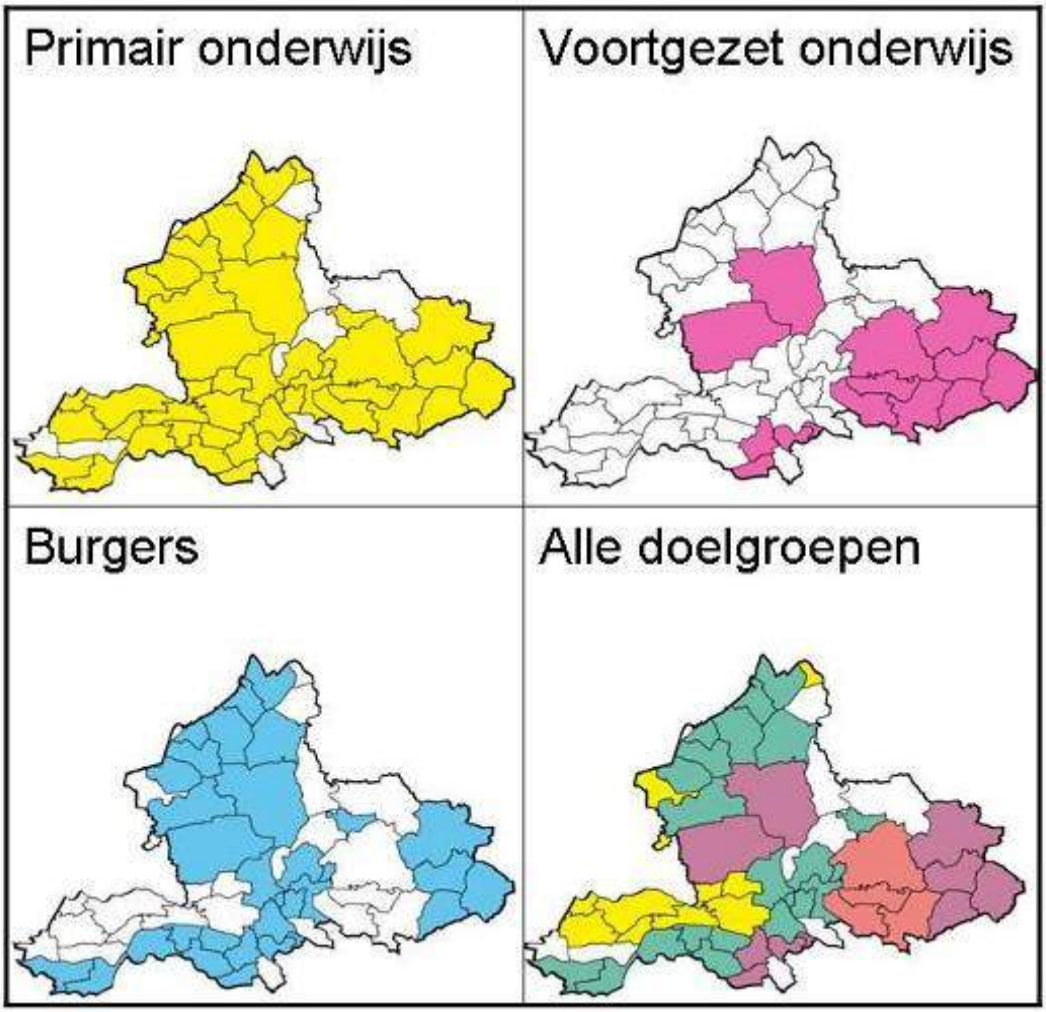

Legenda
NME-aanbod aan doelgroepen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Burgers
- Geen aanbod
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers

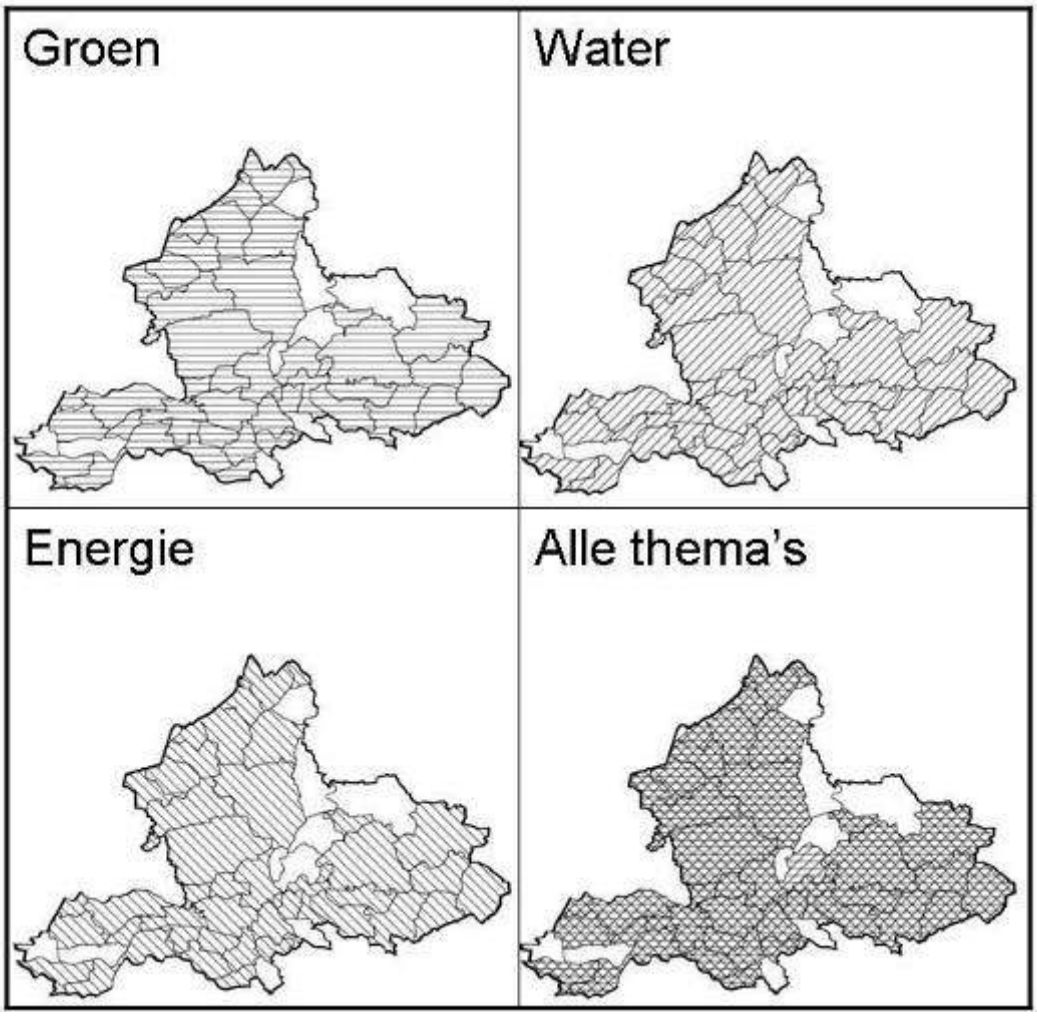

Legenda

NME - Thematisch aanbod
per gemeente

Thema groen

Thema water

Thema energie

Geen aanbod

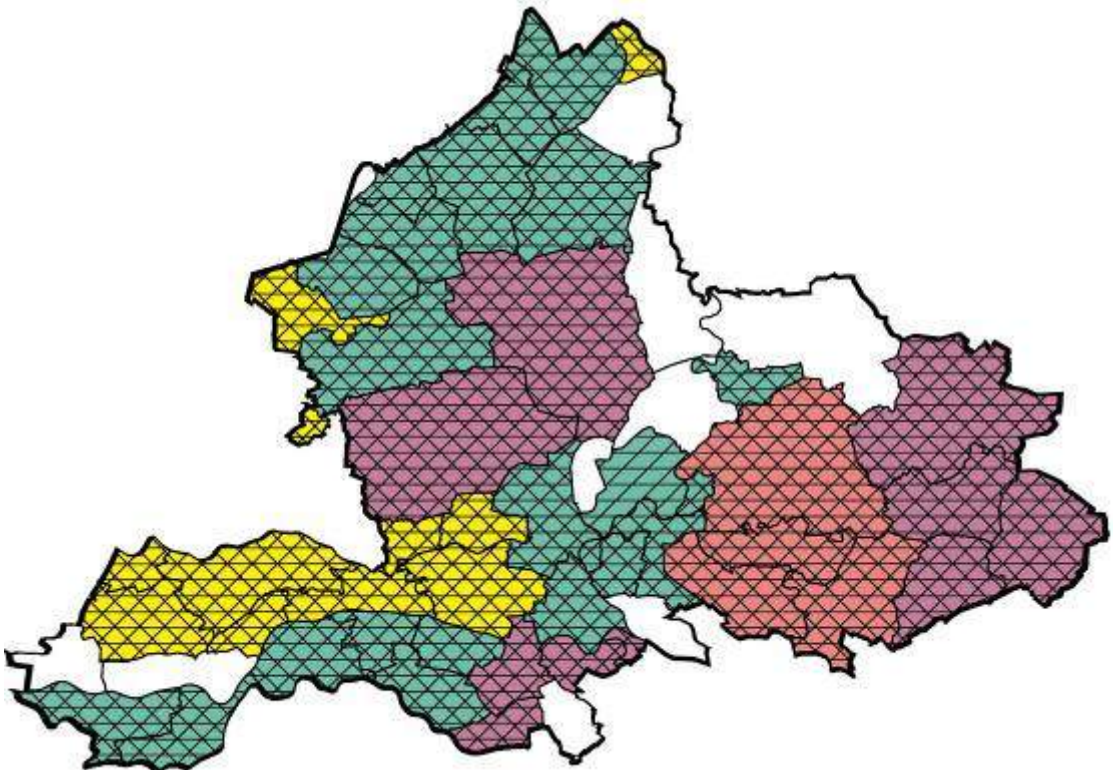

Legenda

NME - Doelgroep en thema van aanbod per gemeente

- Primair onderwijs
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers
- Thema groen
- Thema water
- Thema energie
- Geen aanbod

Bijlage 7 Utrecht

I. Algemene Schets NME-aanbod
Utrecht heeft van oudsher een ruim aanbod aan natuur- en milieueducatie waarin bovendien niet veel is gekort of geschrapt. In veel gemeenten is een NME-centrum gevestigd, die doorgaans onderdeel van de gemeente zelf zijn (afdelingen milieu) en daarom geen subsidie ontvangen maar worden bekostigd uit de exploitatiebegroting van de gemeente.

In de gemeenten zonder eigen centrum verzorgen samenwerkingsverbanden van naburige NME-Centra, de Milieudienst Zuidoost Utrecht (op basis van de voormalige afdeling milieu van gemeente Zeist), de Milieudienst Noordwest Utrecht het aanbod.
Het aanbod is in hoofdzaak beperkt tot het basisonderwijs. Amersfoort is daarnaast ook actief richting burgers en heeft per 1 september 2009 een aanbod voor het voortgezet onderwijs, niet in de vorm van een vast lesprogramma, maar als een makelaarsfunctie.
Utrecht en Zeist dekken ook alle doelgroepen, maar het aanbod aan producten voor het VO en burgers is geringer.

De begeleiding van de NME-centra in Utrecht vindt plaats via een netwerk, het UNO (Utrechts Natuur en Milieu Overleg). Alle centra, dus ook alle gemeenten, zijn daarin vertegenwoordigd. Er zijn jaarlijkse algemene vergaderingen en daarnaast bestaan er diverse (tijdelijke) werkgroepen, bijvoorbeeld nascholing, ontwikkeling lesmaterialen of basispakket.

In het recente verleden werd natuur- en milieueducatie altijd in één adem genoemd. De provincie heeft de aandacht voor natuur en voor milieu verdeeld. De afdeling Groen wil bewust een periode werken aan verbetering van de samenwerking in de natuureducatie en het versterken van het netwerk van organisaties (IVN, Landschappen, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer) los van de afdeling Milieu.

II. Aanpak Witte Vlekken: rol IVN en provincie: 'werkt aan kwaliteitsverbetering'
De subsidie van de Provincie Utrecht voor natuur en milieueducatie gaat in zijn geheel naar IVN. Er is wel een brede visie op duurzaamheid, maar visie, sturing en zicht op het natuureducatieveld ontbreekt. Daarentegen staat Agenda Natuur hoog op de prioriteitenlijst van de afdeling Groen van de Provincie, wat een reden om met dit thema (bewust even los van milieu) meer te gaan doen. Opvallend is dat er veel spelers zijn (IVN, Staatsbosbeheer, Utrechts Landschap, Natuurmonumenten, Erfgoed Utrecht), die los van elkaar lijken te opereren. Afdeling Groen zoekt nu naar een gemeenschappelijke basis: hoe willen wij meer aandacht aan natuur en natuureducatie geven, wat is het 'nieuwe verhaal' van de natuur? Daarvoor is meer contact, meer samenwerking en beleidsontwikkeling nodig. De provincie doet overigens naast deze meer formele educatie activiteiten ook aan natuureducatie als onderdeel van andere programma's en in exploitatiesubsidies. Zo wordt bij het toekennen van ILG gelden ook voorlichting geëist.

Het IVN-Consulentschap Utrecht werkt aan de verbreding van doelgroepen, met name voortgezet onderwijs en burgers. Wat de burgers betreft is er in 2008 een netwerk van gemeentelijk medewerkers Milieucommunicatie opgezet om werkwijzen en het aanbod voor burgers uit te werken.

Door het dekkende aanbod is er geen behoefte aan aanpak witte vlekken. *De aandacht van Provincie en ondersteuningsorganisaties (IVN en NMO) gaat uit naar kwaliteitverbetering, verbreding van aanbod en intensivering van de samenwerking.*

In onderstaande kaart staan de gemeenten met een totaalaanbod (alle doelgroepen, alle thema's) groen gekleurd.

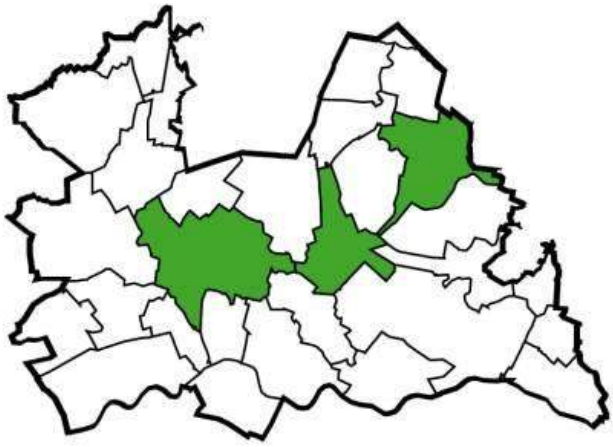

Tevens hebben we een kaart opgenomen met de gemeentenamen.

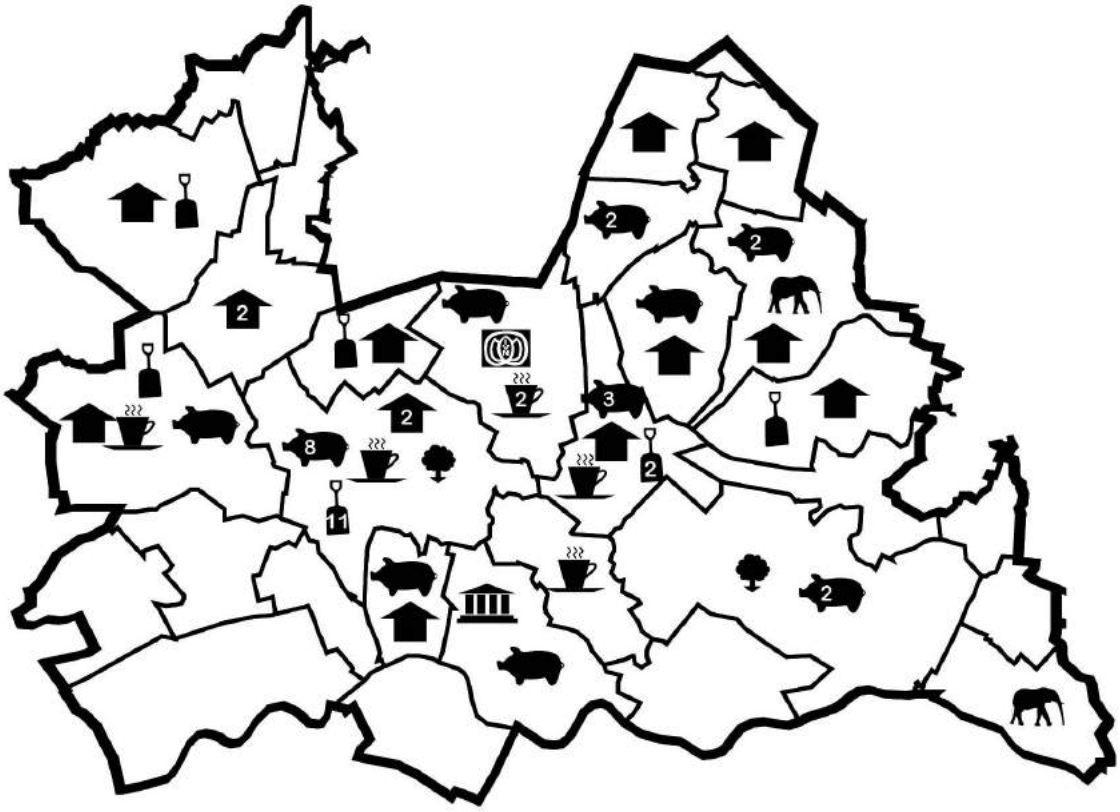

Legenda

NME - Aanbod voorzieningen per gemeente

- Bezoekerscentrum
- Botanische tuin
- Dierentuin
- IVN Consulentschap
- Kinderboerderij
- Natuurmuseum
- NME-centrum
- Schooltuin

N.B. Als een voorziening meer dan eens in een gemeente wordt aangeboden, dan staat dit met een cijfer in het icoon aangegeven

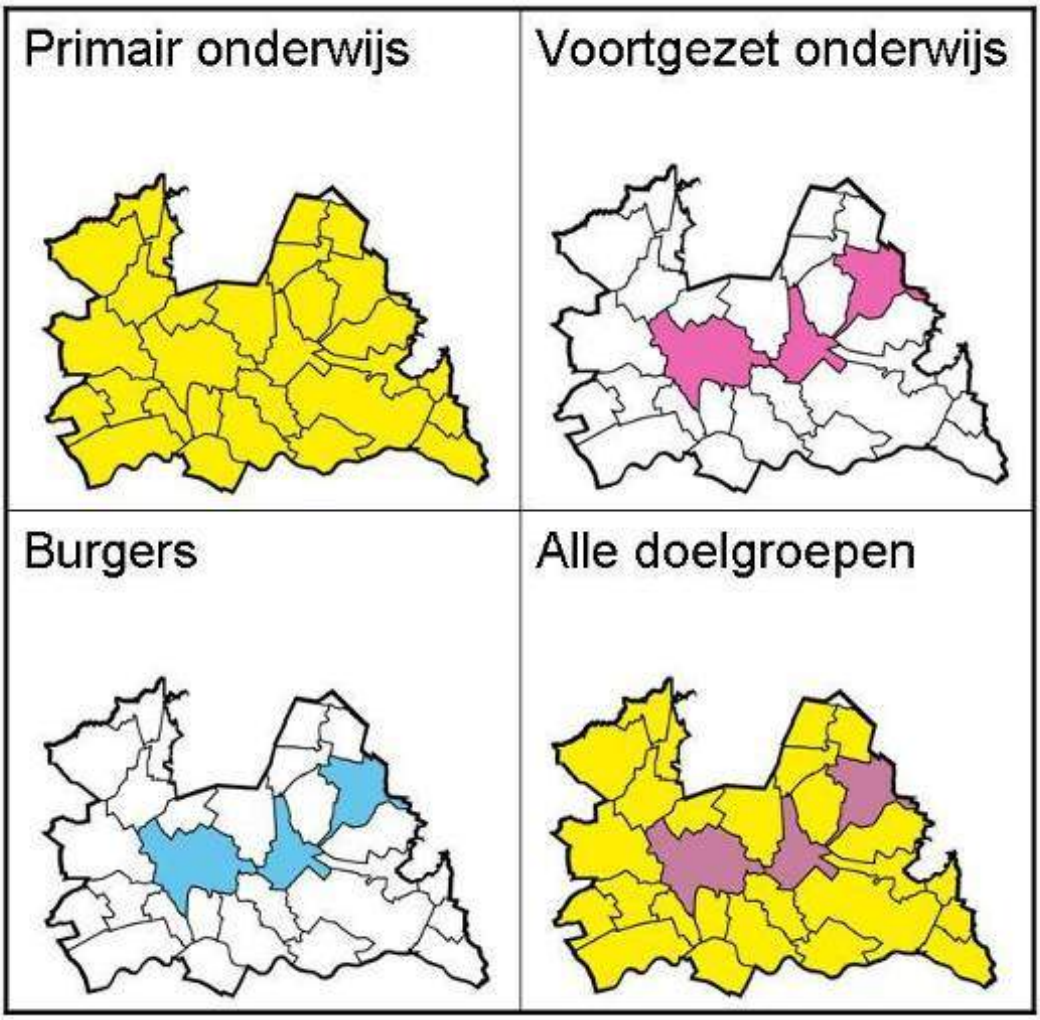

Legenda
NME-aanbod aan doelgroepen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Burgers
- Geen aanbod
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers

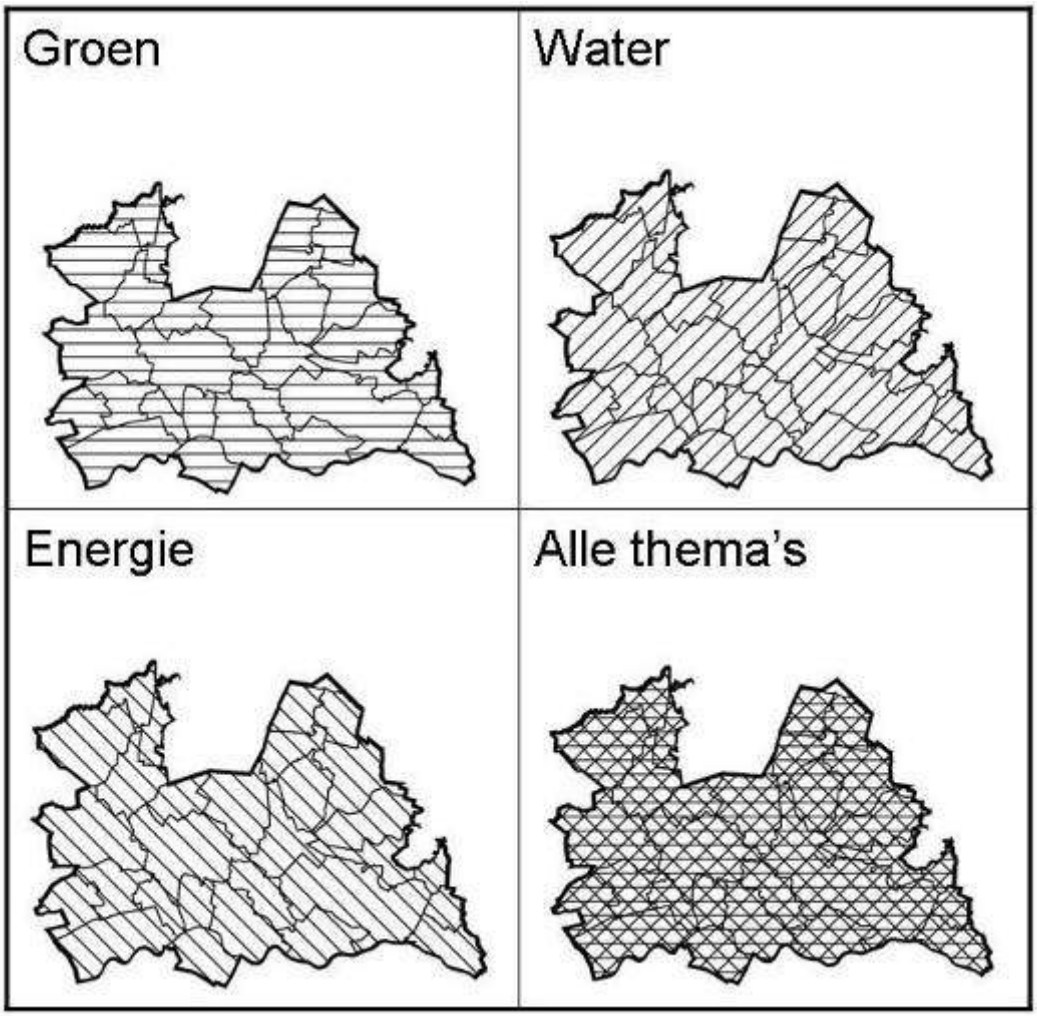

Legenda

NME - Thematisch aanbod
per gemeente

Thema groen

Thema water

Thema energie

Geen aanbod

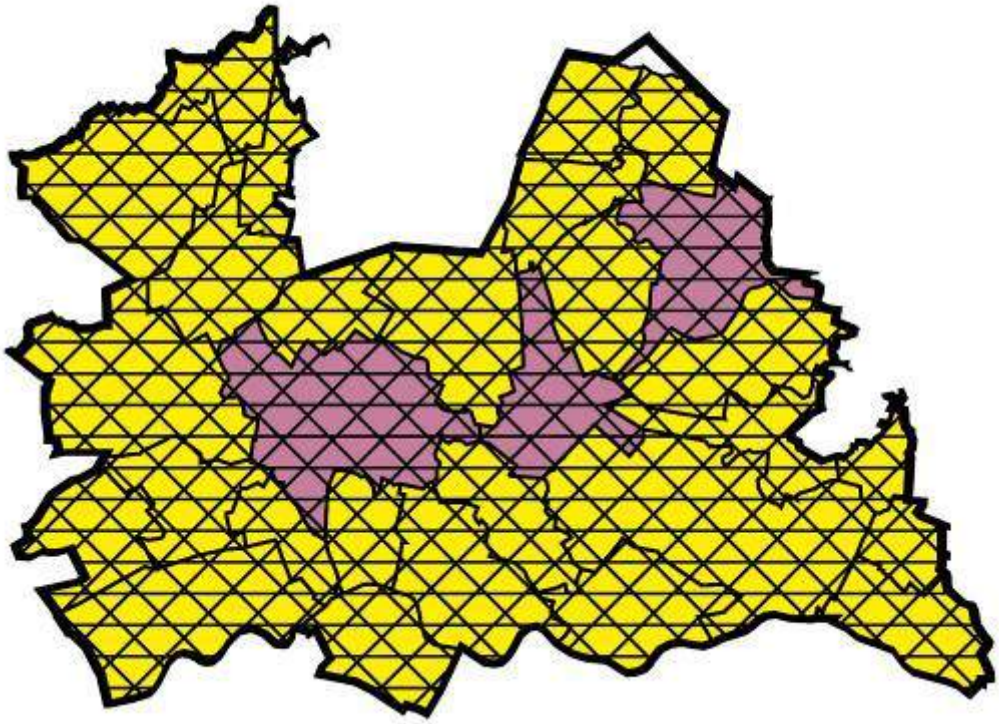

Legenda

NME - Doelgroep en thema van aanbod per gemeente

- Primair onderwijs
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers
- Thema groen
- Thema water
- Thema energie
- Geen aanbod

Bijlage 8 Flevoland

I. Algemene Schets NME-aanbod

Het aanbod in Flevoland is voornamelijk gericht op het basisonderwijs en wordt in hoofdzaak verzorgd door het IVN-Consulentschap, die ook eerste lijn activiteiten doet. Voor het Voortgezet onderwijs is er niet veel aanbod, een poging om 'Scholen voor Duurzaamheid' te starten is niet gelukt. In het tweede lijn werk organiseert IVN inspiratiedagen en biedt ondersteuning aan vrijwilligers (hoofdzakelijk IVN-leden) en aan leerkrachten basisonderwijs.

Het IVN-Consulentschap werkt voor de gemeenten Lelystad, Zeewolde en Noordoostpolder en biedt daarbij voor het basisonderwijs de thema's groen, water en energie aan en daarnaast nog afval, verkeer, klimaat, ontstaansgeschiedenis, voedsel en landbouw. Het consulentschap beschikt over drie FTE en krijgt al twaalf jaar geld van deze gemeenten, met toezeggingen voor telkens één jaar.

II. Aanpak Witte Vlekken: rol IVN en provincie: 'Geen actief beleid'

Het IVN-Consulentschap ziet het als haar taak de witte vlekken in te vullen. *De provincie is op dit punt minder actief.* De situatie in Flevoland is met zes gemeenten tamelijk overzichtelijk.
De drie gemeenten waarmee geen structurele overeenkomst is, zijn:

- Dronten: hiermee was in het verleden een overeenkomst, maar is afgehaakt. Er zijn wel weer gesprekken op gang gekomen over hernieuwd aanbod.
- Urk: hiermee was eveneens een overeenkomst, maar is afgehaakt. Hier ontbreekt vooralsnog het politieke draagvlak voor een gesprek.
- Almere: heeft een eigen centrum opgezet met vijf fte en een breed aanbod voor het basisonderwijs.

IVN heeft bij de provincie subsidie gevraagd voor eigen onderzoek naar vraag en aanbod. In het vervolg hierop zullen ook voorstellen komen voor invulling van de witte vlekken.

In onderstaande kaart staan de gemeenten met een totaalaanbod (alle doelgroepen, alle thema's) groen gekleurd. In Flevoland dus niet aanwezig.

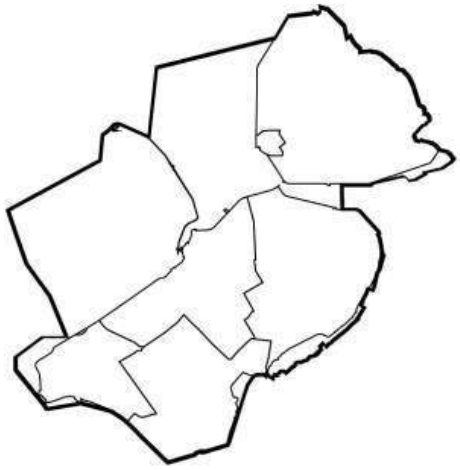

Tevens hebben we een kaart opgenomen met de gemeentenamen.

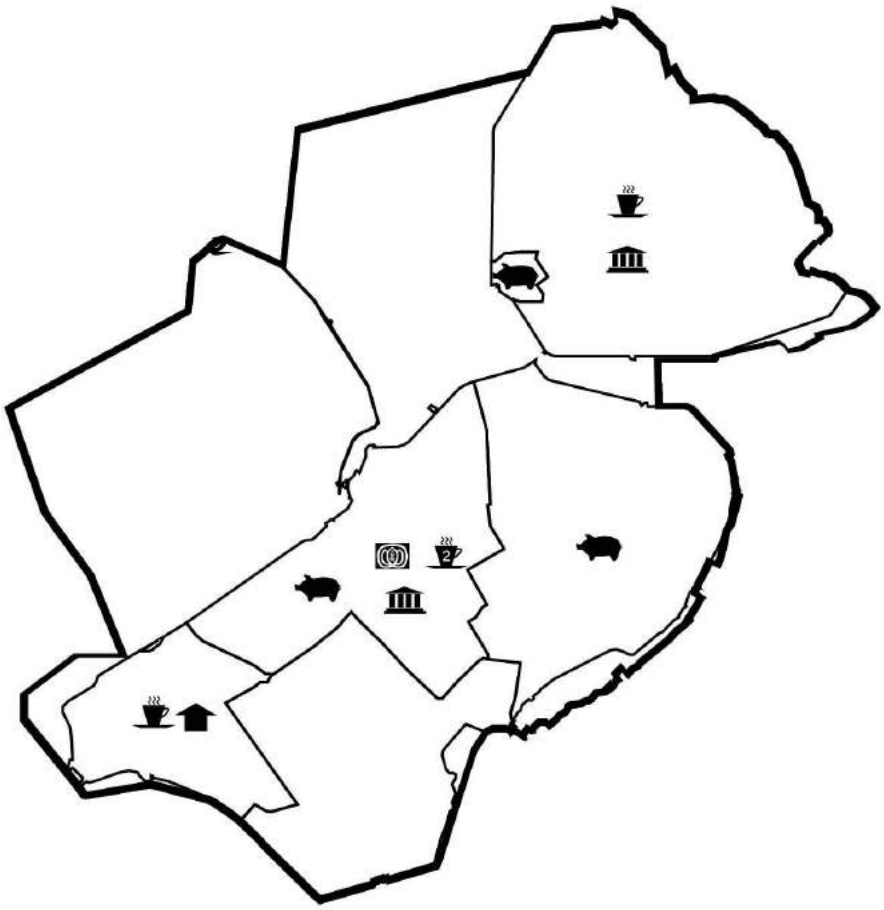

Legenda

NME - Aanbod voorzieningen per gemeente

- Bezoekerscentrum
- Botanische tuin
- Dierentuin
- IVN Consulentschap
- Kinderboerderij
- Natuurmuseum
- NME-centrum
- Schooltuin

N.B. Als een voorziening meer dan eens in een gemeente wordt aangeboden, dan staat dit met een cijfer in het icoon aangegeven

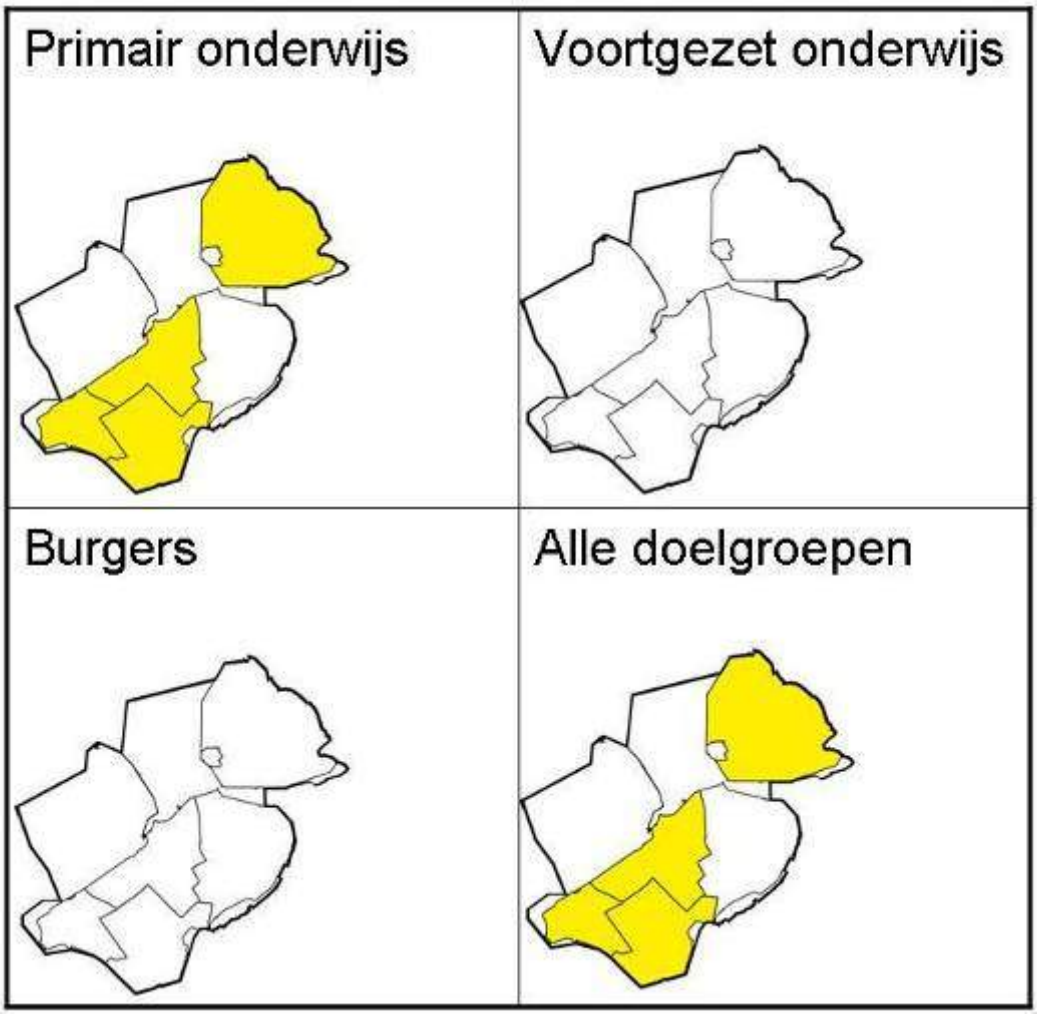

Legenda
NME-aanbod aan doelgroepen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Burgers
- Geen aanbod
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers

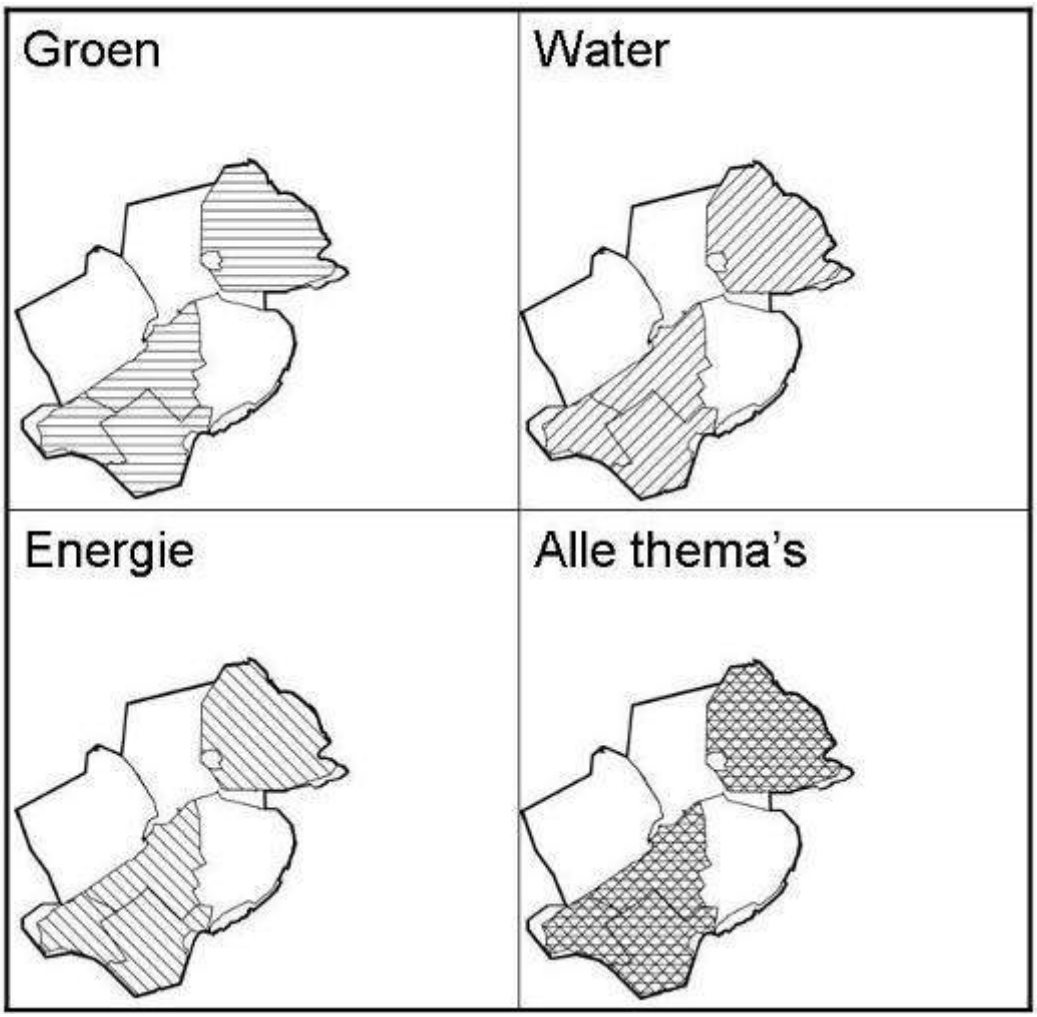

Legenda

NME - Thematisch aanbod per gemeente

- Thema groen
- Thema water
- Thema energie
- Geen aanbod

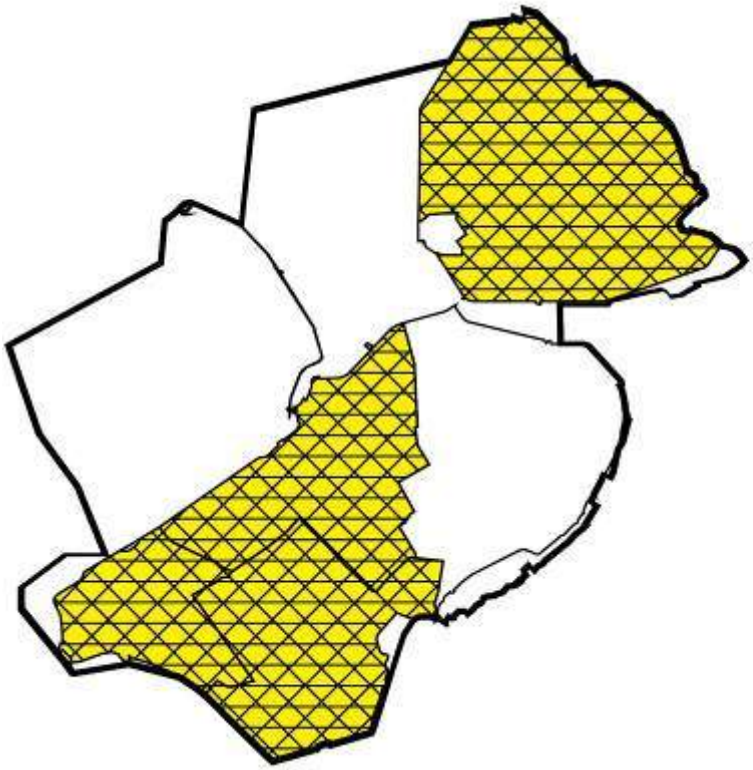

Legenda

NME - Doelgroep en thema van aanbod per gemeente

- Primair onderwijs
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers
- Thema groen
- Thema water
- Thema energie
- Geen aanbod

Bijlage 9 Noord-Holland

I. Algemene Schets NME-aanbod

Het NME-veld in Noord-Holland is complex en divers. Er zijn een paar grote en zeer veel kleine aanbieders, met verschillende ambities en aandachtsvelden en met verschillende afspraken tussen gemeenten of scholen. Belangrijke aanbieders zijn de NME-centra, met Amsterdam, Amstelveen, Den Helder en Haarlem als grootste centra. Daarnaast zijn er gebiedsgerichte bezoekerscentra van diverse groottes en andere lokale NME-initiatieven.

Kenmerkend voor Noord-Holland zijn de zeven regionale steunpunten. Onder deze steunpunten vallen lidorganisaties met diverse groottes en achtergronden (NME-diensten, bezoekerscentra en vrijwilligersgroepen). Het aantal lidorganisaties per steunpunt verschilt van enkele tot tientallen. De steunpunten hebben ieder één of twee coördinator(en) die bij voorkeur uit één van de lidorganisaties komt. Het IVN begeleidt deze steunpunten en coördineert het overleg met steunpunten. De taken en activiteiten, maar ook de kwaliteit en financiële situatie verschillen erg per steunpunt. Het streven is dat de lidorganisaties samenwerken om te professionaliseren, zoals verbeteren van de kwaliteit en variëteit van het aanbod en werken aan communicatie-competenties. Sommige steunpunten hebben een gezamenlijke website. De provincie heeft de steunpunten ongeveer tien jaar geleden opgezet, maar staat nu op afstand. Wel financiert zij de steunpunten voor 50%. De andere 50% komt van andere organisaties waaronder gemeenten. Een optie voor verbetering van het functioneren van de steunpunten is het zichtbaar maken en versterken van goedlopende steunpunten, door daar capaciteit op te zetten. Een andere optie is juist om de samenwerking tussen steunpunten te verbeteren.

Drie van de zeven steunpunten - Amstelland-Meerland, Gooi en Vechtstreek en IJmond-Zuid-Kennemerland - bieden ieder via NME een eigen website aan scholen aan. Het gaat om een gebundeld aanbod van diverse lidorganisaties die onder het steunpunt vallen. Door deze gecoördineerde actie maakt een steunpunt het aanbod groter en toegankelijker voor een grote groep scholen, wat NME in deze regio's een structureel karakter geeft. Dit gebundelde aanbod betekent niet automatisch dat alle scholen die onder één steunpunt-regio vallen op gelijke wijze gebruik kunnen maken van de mogelijkheden. Vaak financiert een gemeente een NME-centrum in haar eigen gemeente en is het lesmateriaal alleen voor de scholen uit die gemeente gratis. Onder deze steunpunten vallen vele NME-voorzieningen die soms ook afzonderlijk NME aanbieden. Drie grote voorbeelden zijn het NME-centrum in Haarlem, NME Amstelveen en het Pieter Vermeulen Museum (Driehuis). Naast deze drie steunpunten bieden ook het MEC De Witte Schuur (Enkhuizen), IVN West-Fryslân (Bovenkarspel) en MAK Blokweer (Hoorn) gezamenlijk een programmagids met NME-aanbod voor de regio. Ook in dit geval geldt dat er binnen de samenwerking verschillen tussen scholen en gemeenten zijn. De kosten zijn bijvoorbeeld niet gelijk verdeeld over de gemeente. NME-centrum de Witte Schuur leverde in 2008 materiaal aan scholen in negen gemeenten in regio West-Fryslân, maar leverde het grootste deel aan scholen in Enkhuizen. De gemeente Enkhuizen is de belangrijkste structurele financier van het centrum. Daarnaast financiert de gemeente Koggenland de Witte Schuur.

Naast deze gebundelde initiatieven leveren vijf NME-centra structureel lesmateriaal aan één of meerdere gemeenten: Anmec (Amsterdams NME-Centrum), De Groenling (in Schagen), De Groene Poolster (Den Helder), stichting NME Zaanstreek en Ecomare (Texel). Het Anmec

coördineert tevens het steunpunt Amsterdam. De website van het Anmec geeft een overzicht van de Amsterdamse NME-voorzieningen en -organisaties. Naast de gemeente Schagen, kunnen de gemeenten Zijpe, Harenkarspel, Niedorp, Wieringermeer en Anna Paulowna gebruik maken van het aanbod van het kleine centrum De Groenling. Deze gemeenten betalen de Regionale Milieudienst voor NME, maar er zijn geen concrete afspraken aangetroffen over de financiering van De Groenling en de levering van NME. De gemeente Texel financiert structureel NME voor de scholen op Texel. Een andere belangrijke NME-voorziening is Nationaal Park Duinen van Texel (voor volwassenen). Texel valt overigens niet onder één van de regionale steunpunten.

Naast NME-aanbod via de steunpunten en centra lopen enkele andere gemeentelijke initiatieven. In Heiloo coördineert een ambtenaar NME. De gemeente geeft de basisscholen een klein budget per jaar voor activiteiten. In Heiloo is een werkgroep NME die scholen informeert over NME-activiteiten in de omgeving; activiteiten en thema's worden in overleg gekozen. Natuur Milieu Educatie (NME) van de gemeente Purmerend verzorgt al jaren NME-lessen voor de basisscholen. In Hilversum zijn de gemeente, acht basisscholen, het IVN-Consulentschap Noord-Holland en een NME-steunpunt vanaf schooljaar 2009-2010 gestart met een scholennetwerk.

Bij ongeveer een derde van alle gemeenten in Noord-Holland is geen NME-aanbod (gecoördineerd via een steunpunt, structureel via een centrum of via een gemeentelijk initiatief) aangetroffen. Ongeveer een derde van deze gemeenten heeft wel een bezoekerscentrum, waar diverse NME-activiteiten worden georganiseerd.

De trend is dat thema's klimaat, gezondheid en duurzaamheid steeds meer aandacht krijgen naast groene thema's. Maatschappelijke organisaties richten zich in het bijzonder op deze 'nieuwe' thema's. Ook de steunpunten zijn gezamenlijk bezig met een arrangement klimaat en energie. Provincie Noord-Holland werkt aan een leertraject LvDO richting gemeenten en ziet kansen om aan te sluiten bij dit arrangement klimaat en energie.

De grootste doelgroepen blijven basisonderwijs en bewoners. NME voor voortgezet onderwijs is beperkt en komt onder andere van NME-centrum Amsterdam (ANMEC). Er zijn pilots met NME voor buitenschoolse opvang en ouderen. Diverse centra bieden wel vakantie- en woensdagmiddag activiteiten aan.

II. Aanpak Witte Vlekken: rol IVN en provincie: 'Doet onderzoek naar eigen rol'
IVN Noord-Holland vindt het belangrijk dat er een duurzame oplossing komt voor 'witte vlekken'-gemeenten. In eerste instantie gaat zij niet zelf deze gemeenten bedienen met NME-activiteiten, maar wil zij op zoek naar een langdurige aanpak, zoals een groeimodel of het opzetten van een scholennetwerk (zoals Gooi en Vechtstreek). NME moet dus verankerd worden in een gemeente. Het IVN kan bijvoorbeeld zorgen voor inhoudelijke verankering en het GDO voor bestuurlijke verankering. Daarnaast vindt het IVN dat een vraaggerichte invulling van een sterk provinciaal NME-netwerk een belangrijke voorwaarde is voor het behalen van resultaten op het gebied van educatie en participatie in de provincie. Door goede NME wordt het draagvlak voor natuur- en omgevingsbeleid versterkt bij leerlingen en hun ouders.

LvDO bij de provincie is ondergebracht bij het klimaatbeleid. LvDO richt zich op leerprocessen buiten de provinciale organisatie, op de doelgroepen jongeren, gemeenten en bedrijven. De NME-tak binnen de provincie richt zich vooral op subsidieverstrekking. Subsidievragen komen onder andere van Landschap Noord-Holland, Milieufederatie, IVN-afdelingen, agrarische natuurverenigingen, de twee Nationale Parken en twee Nationale Landschappen. Incidenteel is Noord-Holland zelf met NME-projecten bezig, zoals project boerderijeducatie.

De provincie Noord-Holland heeft een intern onderzoek gestart om het werkveld van NME Noord-Holland in kaart te brengen. Uit het onderzoek komen een aantal aanbevelingen om het functioneren van het NME-werkveld in Noord-Holland te verbeteren, zoals het zorgen voor (financiële) draagvlak op bestuurlijk niveau, verduidelijken van de rol van de steunpunten en het gezamenlijk opstellen van een 'aanvalsplan'. *Vervolgens kan ook de rol van de provincie Noord-Holland op het gebied van NME en 'witte vlekken' bepaald worden*. Mogelijke rollen van de provincie zijn het zorgen voor lokaal draagvlak bij gemeenten, bijdragen aan de professionalisering van de steunpunten of NME vanuit de provincie inzetten als beleidsinstrument. De toekomstige rol en (financiële) inzet van Noord-Holland op het gebied van NME en 'witte vlekken' is echter nog onduidelijk en onder andere afhankelijk van de definitieve uitkomsten van het onderzoek en begrotingsbesprekingen.

In onderstaande kaart staan de gemeenten met een totaalaanbod (alle doelgroepen, alle thema's) groen gekleurd.

Tevens hebben we een kaart opgenomen met de gemeentenamen.

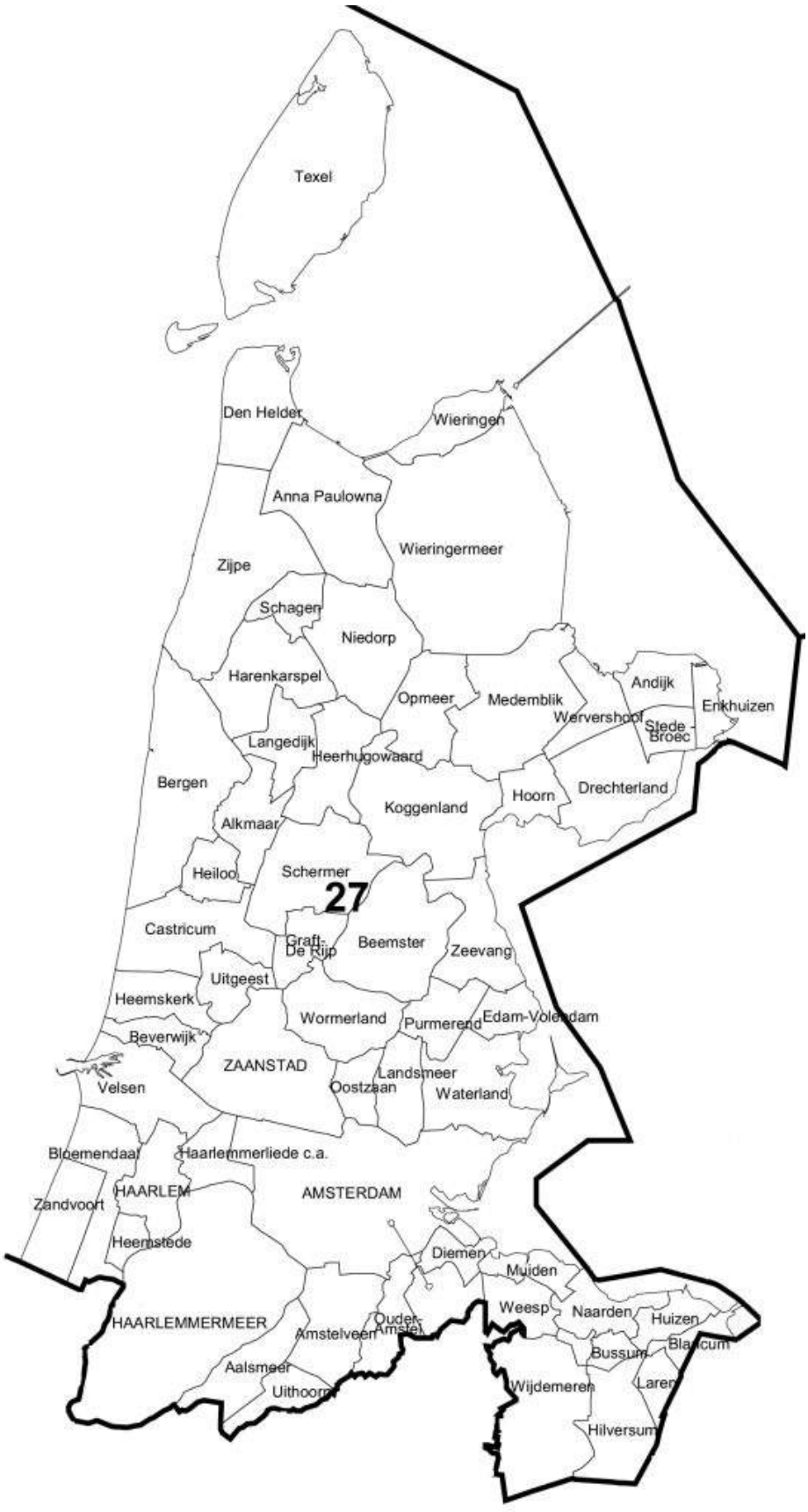
Texel
Den Helder
Wieringen
Anna Paulowna
Wieringermeer
Zijpe
Schagen
Niedorp
Harenkarspel
Opmeer
Medemblik
Andijk
Enkhuizen
Wervershoof
Stede Broec
Langedijk
Heerhugowaard
Bergen
Hoorn
Drechterland
Koggenland
Alkmaar
Heiloo
Schermer
27
Castricum
Graft-De Rijp
Beemster
Zeevang
Uitgeest
Heemskerk
Wormerland
Purmerend
Edam-Volendam
Beverwijk
ZAANSTAD
Landsmeer
Oostzaan
Waterland
Velsen
Bloemendaal
Haarlemmerliede c.a.
HAARLEM
AMSTERDAM
Zandvoort
Heemstede
Diemen
Muiden
Weesp
Naarden
Huizen
HAARLEMMERMEER
Amstelveen
Ouder-Amstel
Bussum
Blaricum
Aalsmeer
Uithoorn
Wijdemeren
Laren
Hilversum

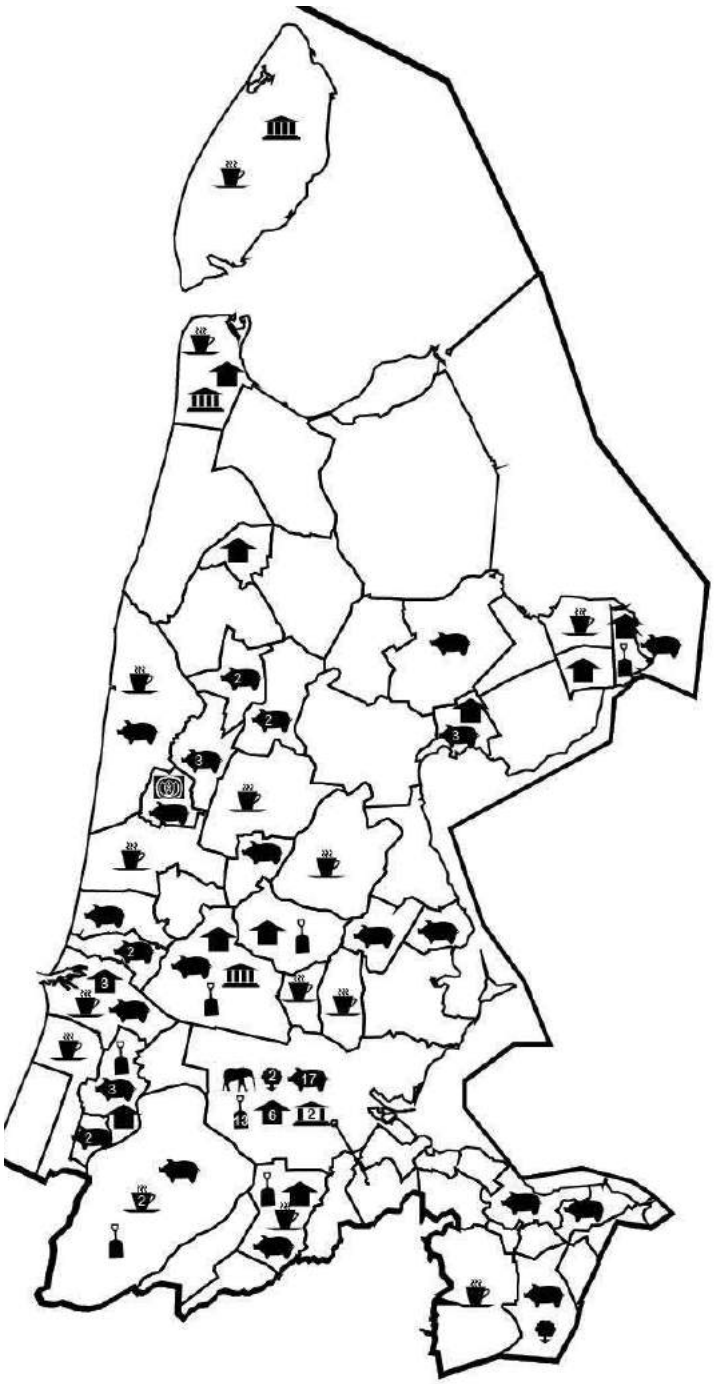

Legenda

NME - Aanbod voorzieningen per gemeente

- Bezoekerscentrum
- Botanische tuin
- Dierentuin
- IVN Consulentschap
- Kinderboerderij
- Natuurmuseum
- NME-centrum
- Schooltuin

N.B. Als een voorziening meer dan eens in een gemeente wordt aangeboden, dan staat dit met een cijfer in het icoon aangegeven

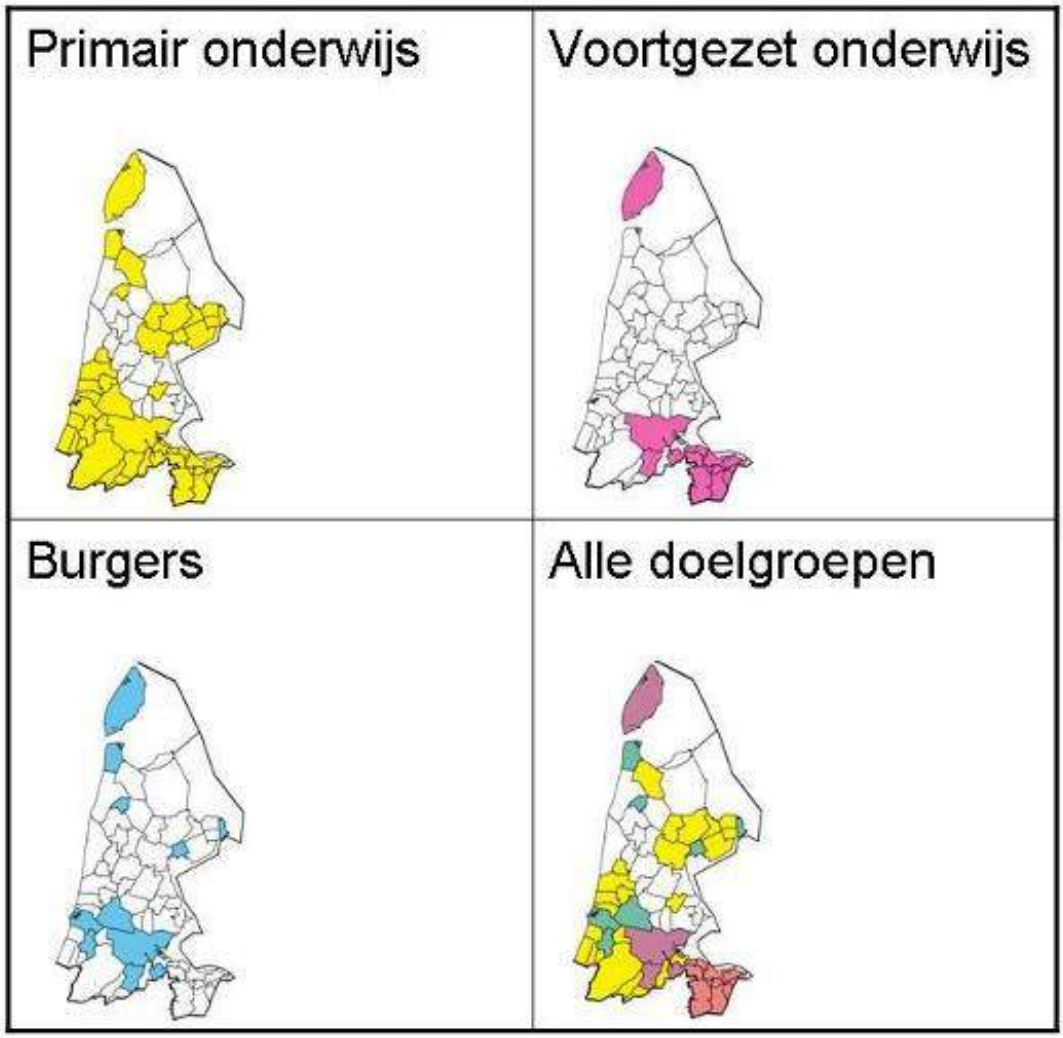

Legenda
NME-aanbod aan doelgroepen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Burgers
- Geen aanbod
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers

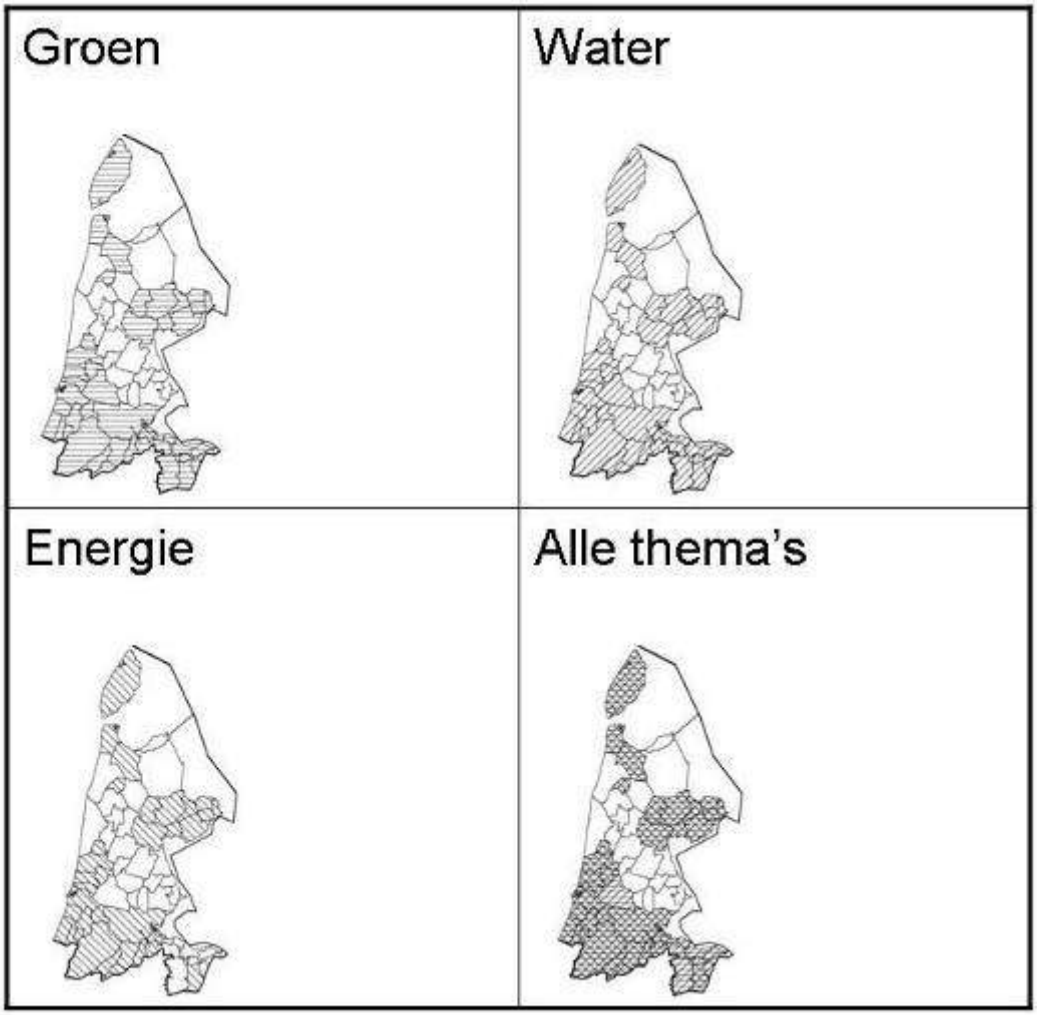

Legenda

NME - Thematisch aanbod
per gemeente

Thema groen

Thema water

Thema energie

Geen aanbod

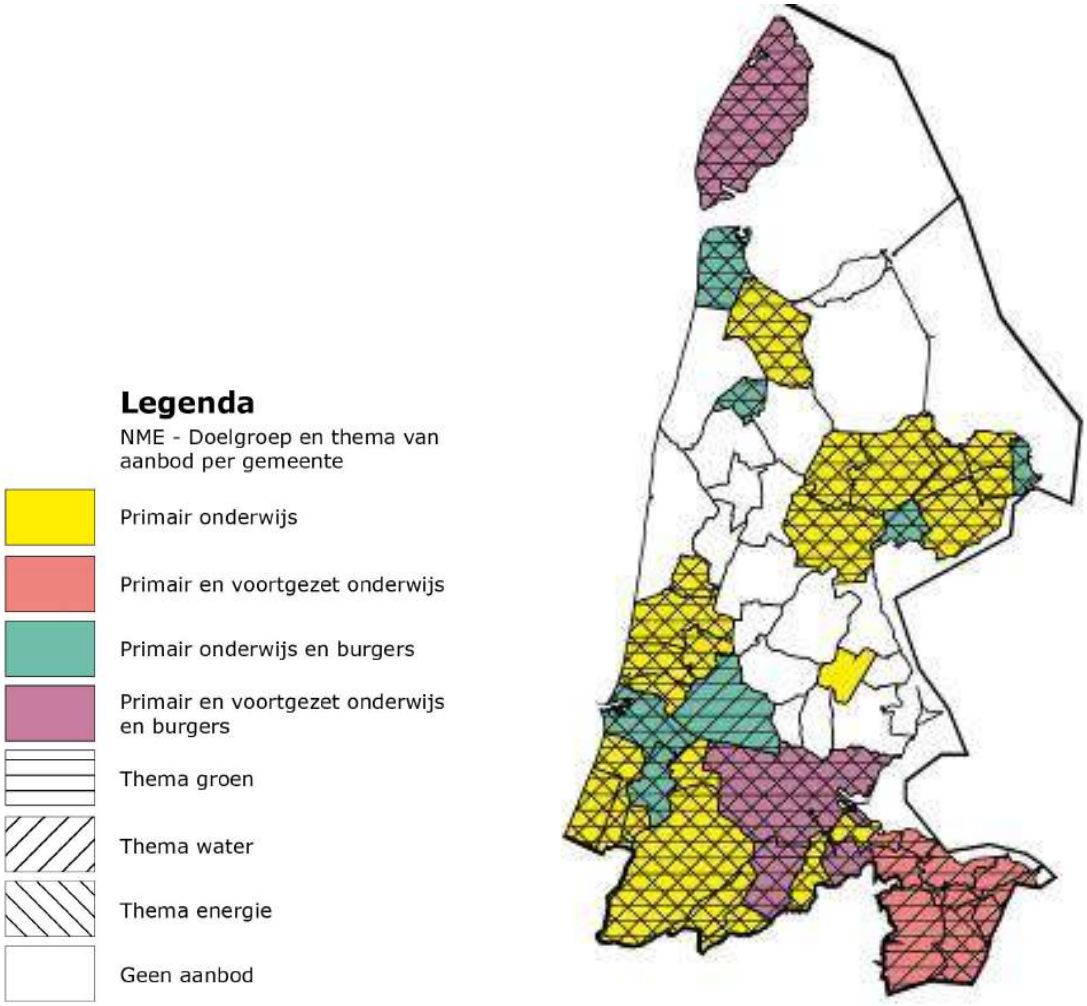
Legenda
NME - Doelgroep en thema van aanbod per gemeente
Primair onderwijs
Primair en voortgezet onderwijs
Primair onderwijs en burgers
Primair en voortgezet onderwijs en burgers
Thema groen
Thema water
Thema energie
Geen aanbod

Bijlage 10 Zuid-Holland

I. Algemene Schets NME-aanbod
Binnen de provincie Zuid-Holland werken zo'n 25 NME-centra en diensten samen, ondersteund door het IVN-Consulentschap. In dit netwerk van NME-centra, ZON (Zuid-Hollands Overleg NME-diensten), vindt efficiënte kennisuitwisseling plaats. Het netwerk biedt mogelijkheden om deze kennis optimaal te benutten. Verder zoekt het netwerk aansluiting bij andere voorzieningen, zoals bezoekerscentra, musea, vrijwilligersgroepen en waterschappen.

In Zuid-Holland wordt onderscheid gemaakt tussen NME-centra en NME-diensten. De centra zijn vaak zelfstandige locaties die bezocht kunnen worden. Sommige diensten zoals Leiden, Den Haag, Zoetermeer en Rotterdam hebben ook centra die bezocht kunnen worden. Centra zijn er in diverse organisatievormen: als onderdeel van de gemeente (ook ondergebracht in gemeentehuizen), ondergebracht in een aparte stichting, maar wel gefinancierd vanuit de gemeente en centra die hoofdzakelijk draaien met en door vrijwilligers, met een kleine bijdrage van de gemeente. In Zuid-Holland zijn negen centra met een satellietfunctie (vier grote centra Dordrecht, Gouda, Milieudienst West Holland en Leiden met duidelijke satellietfunctie, de andere vijf zeer beperkt). De satellieten vervullen een (beperkte) centrumfunctie voor een aantal omliggende gemeenten. Op deze manier zijn ook die omliggende gemeenten voorzien van NME-aanbod. Sommige satellieten hebben vaste afspraken met omliggende gemeenten tegen betaling (onder andere Dordrecht en ISMH (Intergemeentelijk Samenwerkingsorgaan Midden-Holland)), anderen doen het er incidenteel bij. In Leiderdorp zijn slechts een paar vrijwilligers met een beperkt aanbod, voor andere vragen springt Leiden in. Oegstgeest en ISGO (Intergemeentelijk Samenwerkingsverband Goeree-Overflakkee) zijn kleine centra met een beperkt aanbod.

Het NME-veld in de provincie Zuid-Holland bedient in de eerste plaats het basisonderwijs. Alle NME-centra en -diensten richten zich op het basisonderwijs. Zo'n 50 procent van de NME-centra richt zich ook op voortgezet onderwijs. 'Bedient' wil echter niet zeggen dat alle scholen meedoen. Het aanbod is er, wordt aangeboden, maar de scholen bepalen zelf of ze meedoen, welke onderwerpen en voor welke klassen.

De centra in Delft, Den Haag en Milieudienst Midden-Holland zijn soms betrokken bij BSO en brede school. Burgerparticipatie is 'overall beperkt' aanwezig; er zijn echter al veel initiatieven ondernomen. Dordrecht, Rotterdam, Den Haag, Delft, Gouda, Zoetermeer en West-Holland zijn in ieder geval actief op dit vlak.

Alle NME-centra richten zich op groen en minstens een van de andere thema's. De meeste centra en diensten (zo'n 80%) richten zich op alle drie de thema's, dus groen, water en energie.

In opdracht van ZON en de provincie Zuid-Holland is in 2006 een inventarisatie gemaakt van het NME-veld. Hierbij zijn allerlei kenmerken (bereik, doelgroepen, aanbod etc.) in kaart gebracht. De kaarten worden digitaal ontsloten op nmeinbeeld.nl. Recent is een geactualiseerde inventarisatie gehouden door de gezamenlijke NME-diensten en het IVN (mede gefaciliteerd door de provincie). De hierbij verzamelde gegevens zijn gebruikt voor het inkleuren van de kaart en het opstellen van deze beschrijving.

Witte vlekken
Op de kaart is de Hoeksche Waard een witte vlek. In Numansdorp ligt het kenniscentrum Nationaal Landschap Hoeksche Waard. Dit kenniscentrum vervult een NME-functie voor de gemeenten in de Hoeksche Waard (Binnenmaas, Cromstrijen, Korendijk, Oud-Beijerland en Strijen). Dit centrum richt zich op de doelgroep basisonderwijs en met name op het thema groen. Het is echter onduidelijk in hoeverre dit aanbod structureel is.

Gemeente Hardinxveld-Giessendam is op de kaart een witte vlek. Hier is wel een natuurspeeltuin waar ook NME gegeven wordt. Het is echter onduidelijk of dit een structureel aanbod is.
In Sliedrecht is een NME-centrum, "De Hooizolder". Alle groepen van alle scholen bezoeken het NME-centrum één of twee keer per jaar voor een themales. Het centrum verzorgt ook lessen voor de omliggende gemeenten Hardinxveld-Giessendam, Graafstroom en Papendrecht. Hier zijn echter geen structurele contracten mee.

Gemeente Westvoorne is een witte vlek. Hier is echter wel NME-aanbod. Hoe structureel en voor welke doelgroepen en thema's is echter onduidelijk.

II. Aanpak Witte Vlekken: rol IVN en provincie: 'Actieve rol'
De Zuid-Hollandse aanpak kenmerkt zich door de sterke provinciale samenwerking tussen de diensten (de 'kleintjes' kunnen zich optrekken aan de 'groten'). Voor de verdere aanpak van witte vlekken is in Zuid-Holland een traject gestart bestaande uit een inventarisatie en de keuze van de gewenste aanpak. Eind oktober wordt dit bestuurlijk besproken. Wensbeeld is dat de NME-diensten meer een regiefunctie gaan vervullen om versnippering te voorkomen.
De provincie Zuid-Holland voert al enige jaren beleid voor het invullen van de witte vlekken (onder ander opgenomen in de NME-nota Zuid-Holland 2009-2013) en heeft daartoe recent een coalitie gevormd met IVN, ZON en GDO. De Zuid-Hollandse strategie leunt op drie pijlers:

- Bestuurlijk draagvlak genereren (gedeputeerde heeft regiefunctie genomen, wethouders benaderen om langjarige afspraken te krijgen).
- Organisatorische structuurversterking van de NME-aanbieders door het opzetten van nieuwe centra met steun van goed functionerende centra in de aangrenzende gemeenten (satellieten).
- Inhoudelijke verbetering van het NME-aanbod (van centra en diensten) door te vernieuwen en uit te breiden. Zuid-Holland is geen voorstander van ad hoc acties om aanbod te genereren, maar wil structurele versterkingen doorvoeren door bijvoorbeeld een basisaanbod aan te reiken aan jonge centra.

In onderstaande kaart staan de gemeenten met een totaalaanbod (alle doelgroepen, alle thema's) groen gekleurd.

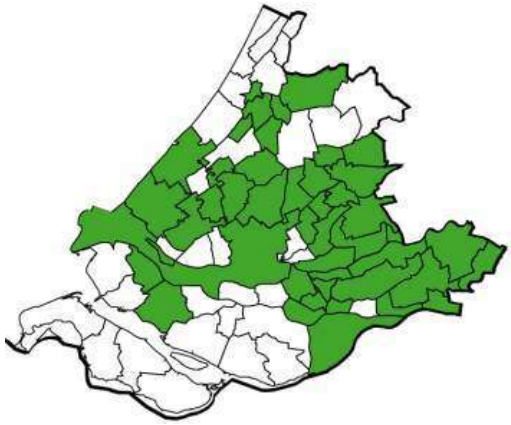

Tevens hebben we een kaart opgenomen met de gemeentenamen.

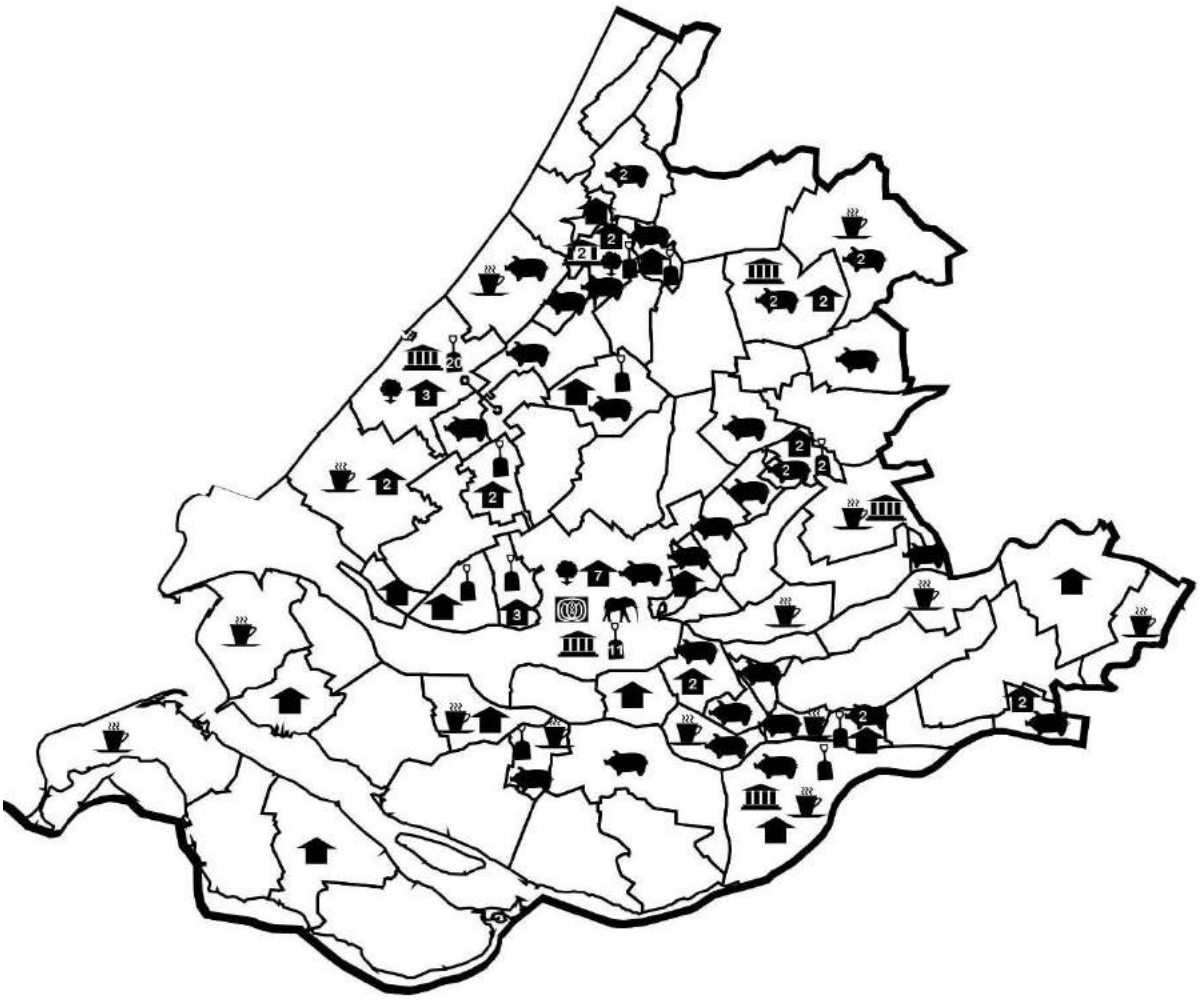

Legenda

NME - Aanbod voorzieningen per gemeente

- Bezoekerscentrum
- Botanische tuin
- Dierentuin
- IVN Consulentschap
- Kinderboerderij
- Natuurmuseum
- NME-centrum
- Schooltuin

N.B. Als een voorziening meer dan eens in een gemeente wordt aangeboden, dan staat dit met een cijfer in het icoon aangegeven

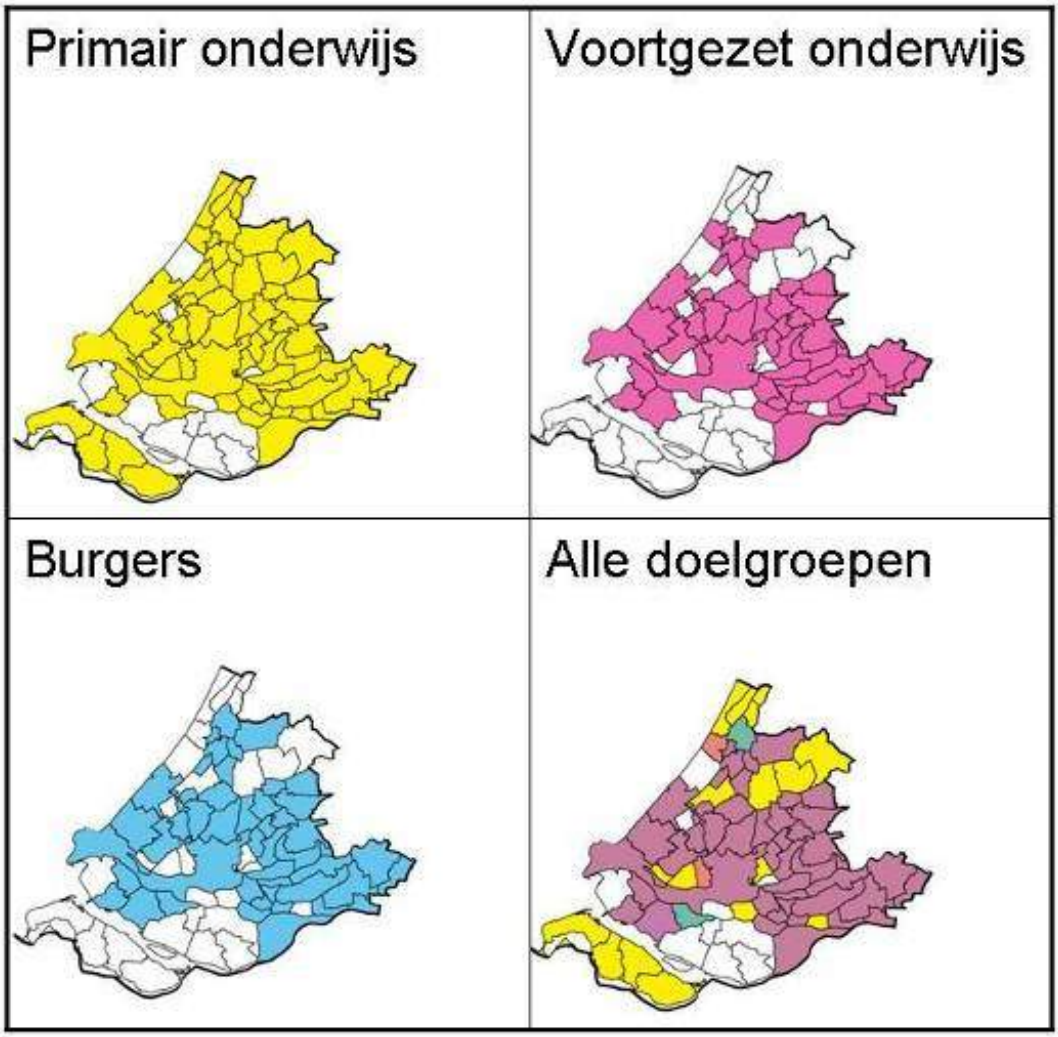

Legenda
NME-aanbod aan doelgroepen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Burgers
- Geen aanbod
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers

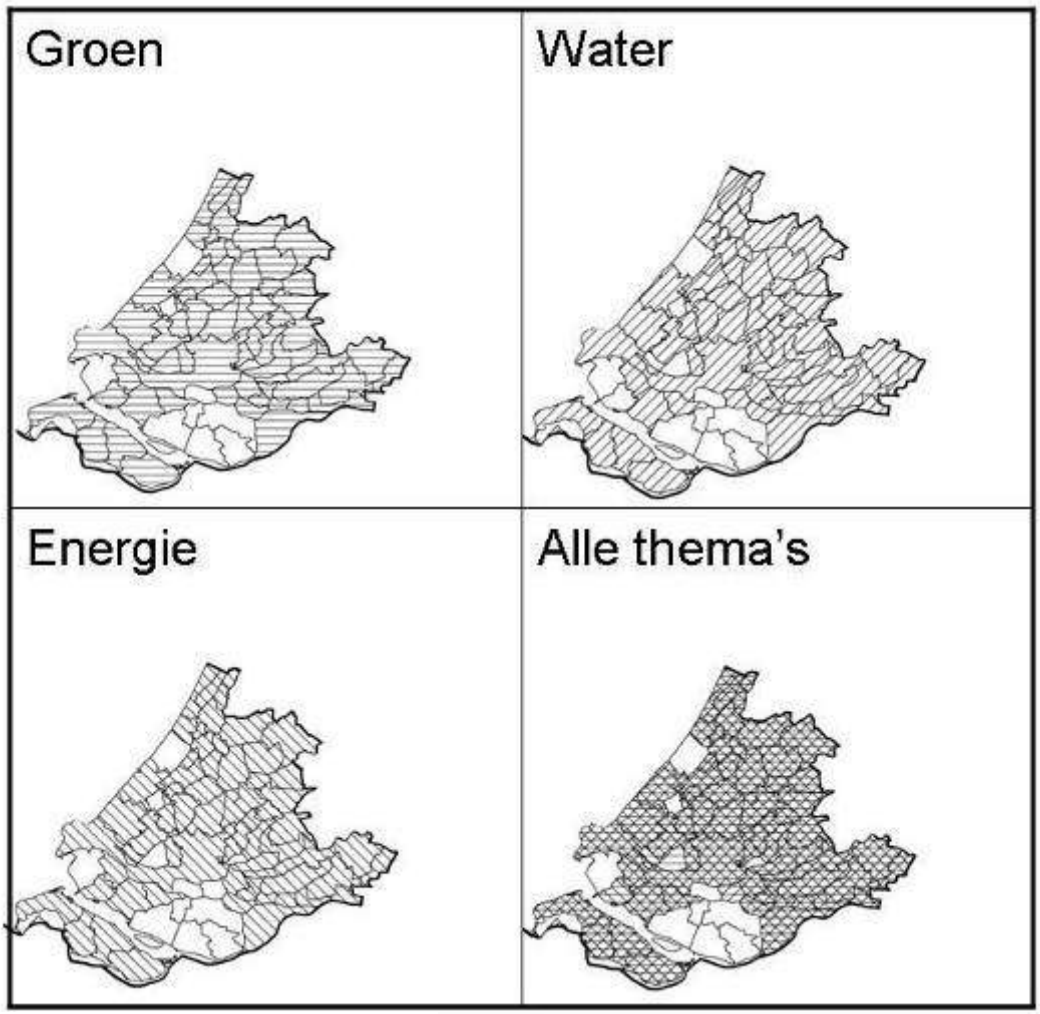

Legenda

NME - Thematisch aanbod
per gemeente

Thema groen

Thema water

Thema energie

Geen aanbod

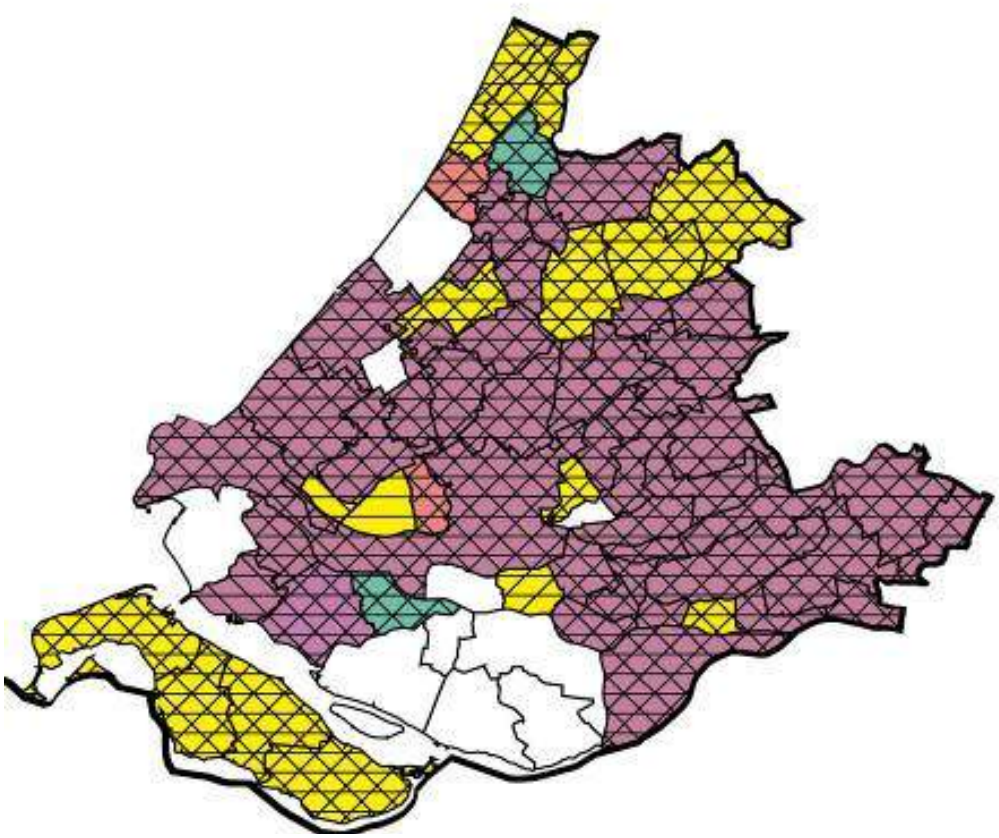

Legenda

NME - Doelgroep en thema van aanbod per gemeente

- Primair onderwijs
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers
- Thema groen
- Thema water
- Thema energie
- Geen aanbod

Bijlage 11 Zeeland

I. Algemene Schets NME-aanbod

Het NME-aanbod in Zeeland is goed georganiseerd. Er zijn vier NME-centra die samen twaalf van de dertien gemeenten voorzien van NME (MICMEC Walcheren, MEC de Bevelanden, NME-centrum Schouwen-Duivenland, Natuur & Zo in Zeeuws Vlaanderen). Elk centrum werkt structureel voor één tot vijf gemeenten. IVN Zeeland heeft bijgedragen aan de opzet van alle centra, door de vrijwilligersinitiatieven voor MICMEC en NME-Centrum Schouwen-Duiveland te ondersteunen en door de opzet van de andere twee centra te stimuleren.

De gemeenten betalen jaarlijks een bijdrage per inwoner. Deze bijdrage varieert van 0,68 tot 1,27 euro per inwoner. Daarnaast ondersteunen gemeenten de centra op andere financiële manieren, bijvoorbeeld via een bijdrage aan huur of inzet van ambtenaren. Het aantal betaalde medewerkers bij de centra is laag, variërend van 0,56 tot 1,4 fte.

De samenwerking tussen de vier centra is op inhoudelijk gebied hecht. Zo ontwikkelen de centra, per toerbeurt, lesmateriaal dat door alle centra gebruikt kan worden. IVN ondersteunt in deze gevallen het projectmanagement. De samenwerking tussen de centra op bestuurlijk en financieel gebied kan beter. Momenteel bekijken de centra in samenwerking met IVN hoe deze samenwerking beter georganiseerd kan worden. IVN heeft de ambitie om te komen tot 1 uitvoeringsorganisatie met de vier NME-centra en OLAZ (Openbaar Lichaam Afvalstoffenverwijdering Zeeland). Deze organisatie kan vervolgens een koppeling maken naar de 13 Zeeuwse gemeenten, voor (bestuurlijk) draagvlak en aansluiting bij beleid.

De gemeente Tholen is als enige Zeeuwse gemeente nog niet aangesloten bij een NME-centrum. Tholen heeft in 2008 een eigen NME-beleidsplan opgesteld. Hier wordt een structureel bedrag op de begroting gereserveerd voor NME (0,79 euro per inwoner). In Tholen komt geen NME-centrum, maar is wel een commissie NME die verantwoordelijk is voor NME. De commissie bestaat uit diverse organisaties (IVN, natuurverenigingen, basisscholen, voortgezet onderwijs, etc.). Jaarlijks kiest de gemeente één of twee thema's, gekoppeld aan gemeentelijk beleid, waar NME-activiteiten over worden georganiseerd. De doelgroep kinderen heeft prioriteit. In 2009 gaat Tholen bijvoorbeeld aan de slag met het thema water.

De centra richten zich in principe op de basisscholen, omdat dit hun kerntaak is. In Zeeland wordt ongeveer 80% van de basisscholen bereikt door de NME-centra. De centra hebben doorgaande leerlijnen voor de basisscholen over specifieke thema's, zoals energie, water, afval en Nationaal Park Oosterschelde. Daarnaast organiseren de centra veldwerkactiviteiten in de omgeving van de scholen om natuur en landschap verder te ontdekken en te beleven. Bij de ondersteuning van het veldwerk spelen opgeleide natuurouders een belangrijke rol. Er zijn ongeveer 600 natuurouders actief in Zeeland. Het IVN-Consulentschap Zeeland verzorgt de provinciale natuurouder-nieuwsbrief en de provinciale natuurouderdag.

Voor het voortgezet onderwijs is het aanbod in Zeeland beperkt. De centra organiseren al tien jaar een 'afvalfietstocht' voor leerlingen van het voortgezet onderwijs langs lokale bedrijven, waar zij onderzoeken hoe afval wordt verwerkt. Centrum Natuur & Zo biedt enkele pakketten aan over verschillende landschapstypen van Zeeuws-Vlaanderen, die geschikt zijn voor de eerste klassen van het voortgezet onderwijs. IVN Zeeland organiseert daarnaast het project Scholen voor Duurzaamheid (zie NME Groningen).

De centra hebben plannen om NME verder te verbreden, bijvoorbeeld naar de scouting en buitenschoolse opvang (BSO). MICMEC en MEC de Bevelanden bieden al natuurkistjes aan voor peuterspeelzalen en kinderdagverblijven op Walcheren en de Bevelanden. Natuur&Zo heeft de BSO kist 'natuur' van Veldwerk Nederland in het aanbod en verzorgt trainingsbijeenkomsten voor de begeleiders van de BSO. Verder zijn de centra open voor bewoners en recreanten.

Naast de vier NME-centra zijn in Zeeland meerdere bezoekerscentra die NME aanbieden aan diverse doelgroepen (waaronder basisscholen en recreanten) en met diverse onderwerpen (energie, bijen, etc.). Museum Terra Maris heeft een groot aanbod NME voor scholen. IVN Zeeland biedt zelf ook NME-projecten aan, zoals de projecten Watch (water), Wonderweb (biodiversiteit) en Zon op School (energie & klimaat). De uitvoering daarvan ligt bij de NME-centra. De coördinatie bij het IVN-Consulentschap.

II. Aanpak Witte Vlekken: rol IVN en provincie: 'stuurt op bestuurlijke samenwerking'
Het IVN is bezig met diverse taken die bijdragen aan de verbetering, verbreding of promotie van NME:

- IVN ondersteunt Tholen bij het verder opzetten van NME. Zij bekijkt hoe NME in Tholen gekoppeld kan worden aan de samenwerking van centra.
- Andere gemeenten worden ook gestimuleerd om NME aandacht te geven via milieubeleid bij voorkeur via een aparte nota, zoals in Tholen.
- IVN organiseert het overleg tussen NME-centra.
- PR-actie: de centra en IVN hebben de ambitie om een gezamenlijke website te ontwikkelen, om de 'versnipperde' communicatie te verbeteren. Op deze site kan vervolgens voor elke regio het aanbod worden gepresenteerd.
- Incidenteel is IVN uitvoerend bezig, om 'gaten' bij de centra of in Tholen op te vullen, zoals het organiseren van natuuroudercursussen.

De provincie Zeeland ondersteunt IVN bij haar taken via jaarlijkse budget financiering. De provincie heeft een eigen NME-nota uit 2000. De provincie heeft de herziening van deze nota uitgesteld, in afwachting van de komst van de Rijksnota NME. Naar aanleiding van deze landelijk NME-nota is de provincie inmiddels twee acties gestart. De eerste actie is de *financiering van een onderzoek naar de bestuurlijke samenwerking tussen de NME-centra*, waarbij IVN de opdrachtgever is. De gedeputeerde speelt hierbij een belangrijke procesrol. Dit onderzoek is gevolgd door een tweede actie. De provincie is in samenwerking met IVN een verkenning gestart naar kansen voor het maken van arrangementen in Zeeland. Hierbij zullen meerdere partijen samenwerken aan een thema, als groot 'Zeeuws project'. De koppeling tussen beide acties is belangrijk: een goede bestuurlijke samenwerking tussen de NME-centra (organisatie) kan versterkt worden door goede arrangementen (inhoud). De provincie heeft een voorkeur voor het verbeteren van de structuur van NME in plaats van te investeren in losse kleine projecten. De genoemde acties dragen hieraan bij. De provincie ziet schaalvergroting, via bestuurlijke samenwerking tussen NME-centra, als een middel voor kwaliteitsverbetering en behoud van het NME-aanbod op lange termijn. Dit is ook verwoord in het omgevingsplan van Zeeland.

In onderstaande kaart staan de gemeenten met een totaalaanbod (alle doelgroepen, alle thema's) groen gekleurd.

Tevens hebben we een kaart opgenomen met de gemeentenamen.

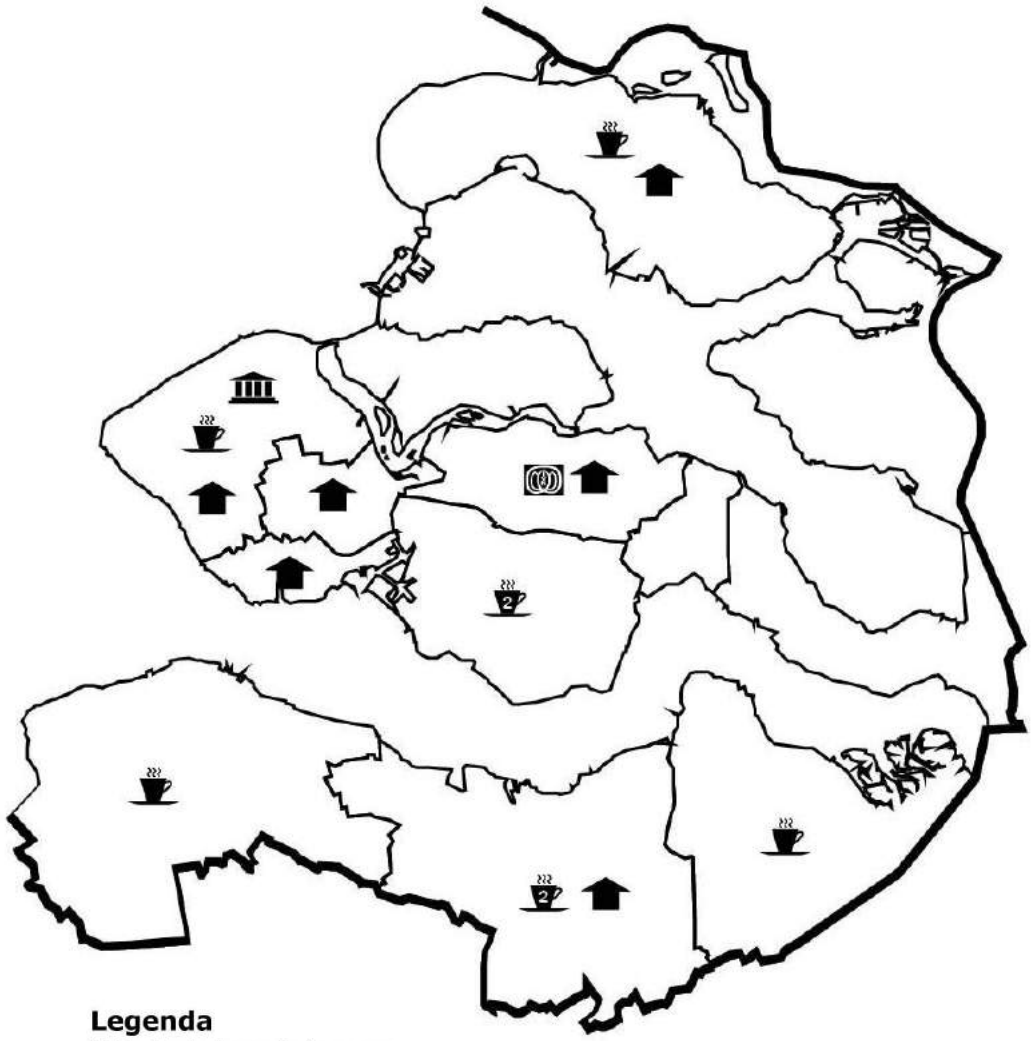

Legenda

NME - Aanbod voorzieningen per gemeente

- Bezoekerscentrum
- Botanische tuin
- Dierentuin
- IVN Consulentschap
- Kinderboerderij
- Natuurmuseum
- NME-centrum
- Schooltuin

N.B. Als een voorziening meer dan eens in een gemeente wordt aangeboden, dan staat dit met een cijfer in het icoon aangegeven

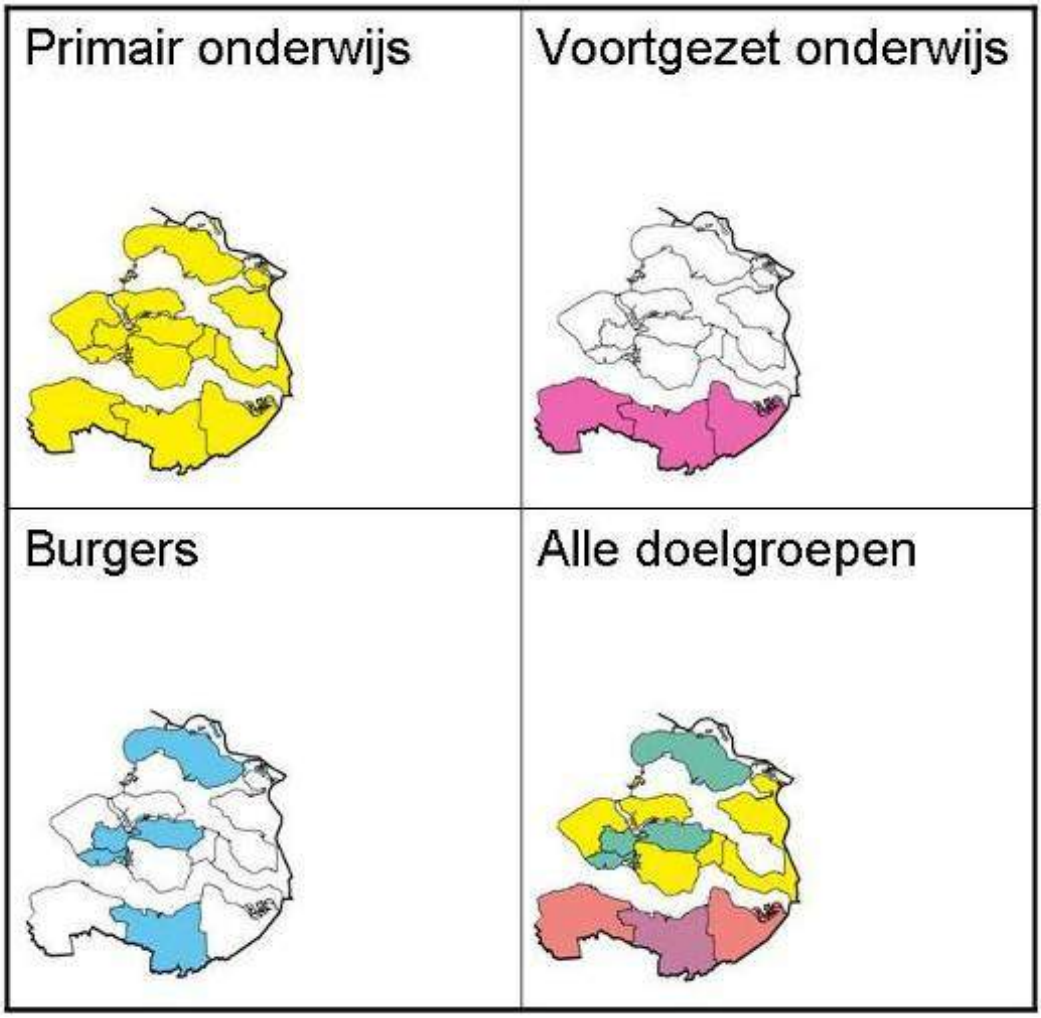

Legenda
NME-aanbod aan doelgroepen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Burgers
- Geen aanbod
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers

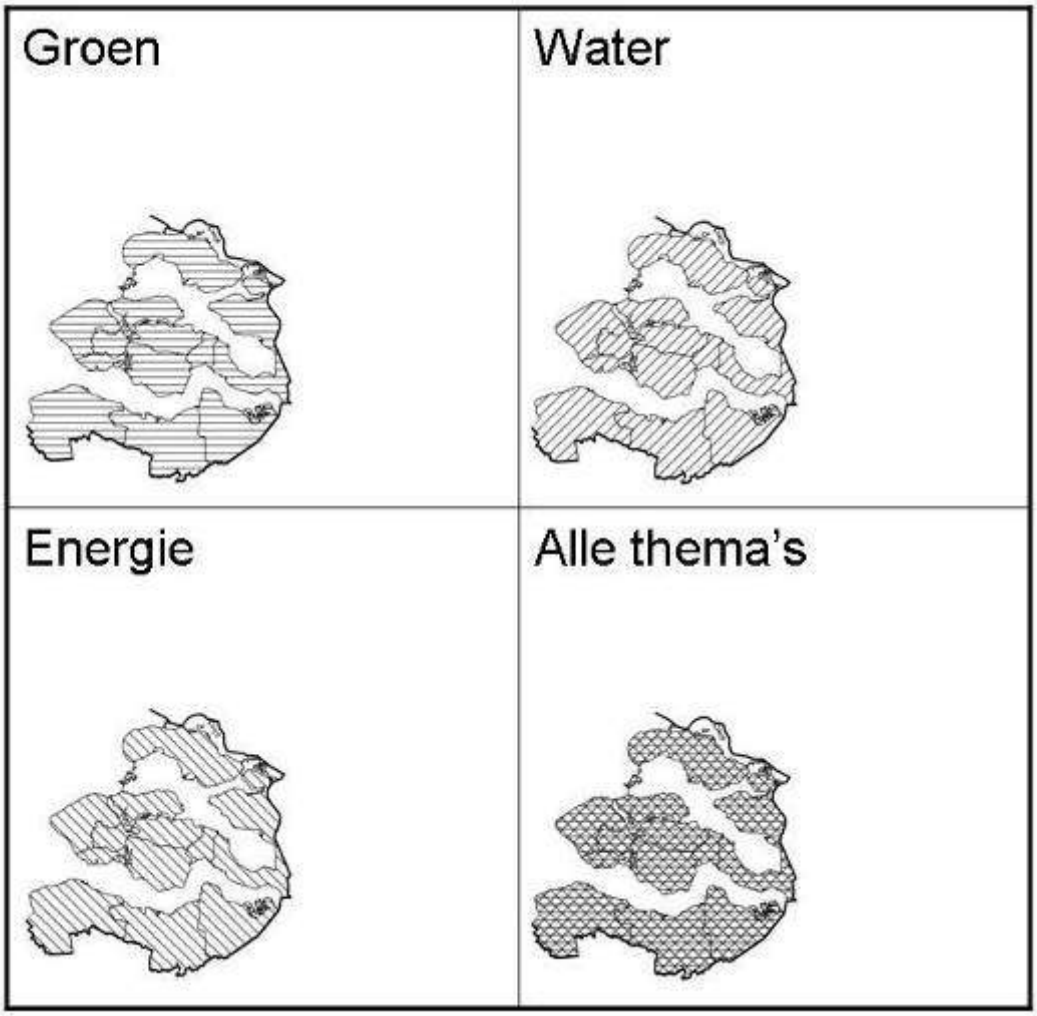

Legenda

NME - Thematisch aanbod per gemeente

- Thema groen
- Thema water
- Thema energie
- Geen aanbod

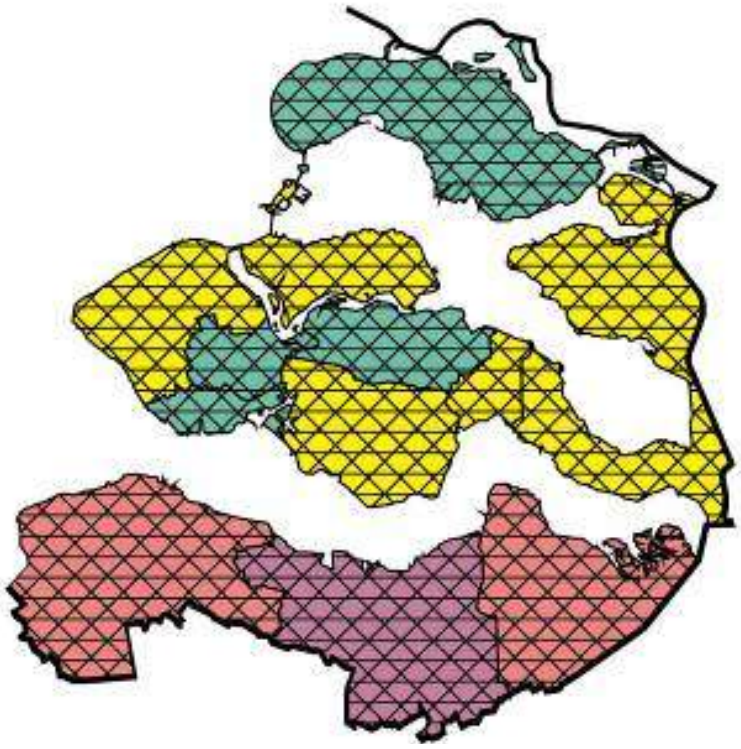

Legenda

NME - Doelgroep en thema van aanbod per gemeente

- Primair onderwijs
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers
- Thema groen
- Thema water
- Thema energie
- Geen aanbod

Bijlage 12 Noord-Brabant

I. Algemene Schets NME-aanbod

- Noord-Brabant heeft veel gemeenten (68) en is traditioneel in regio's verdeeld (West, Midden, Noord-Oost, Zuid-Oost = SRE, Samenwerkingsverband Regio Eindhoven). De indeling is gebaseerd op de grote steden en deels nog terug te voeren op de oude Hertogdommen en Baronieën die voorheen vooral economische drijfveren hadden (zoals SRE). Inmiddels is er naast deze indeling ook een andere structuur aan het ontstaan: bijvoorbeeld reconstructiegebieden en Nationale Landschappen, die niet samenvallen met de regio's.
- Den Bosch, Tilburg, Eindhoven en tussenliggende gemeenten hebben de 'duurzame driehoek' gevormd, die mogelijk ook een NME-aanbod gaat doen.
- Provincie wil dat er op elke school een aanbod is; hoe dat gebeurt maakt ze volgens IVN niet zoveel uit. Gemeenten hebben meer projectmatig interesse.
- Natuur voert de boventoon, daarna milieu (bijvoorbeeld in West Brabant waar regionale milieudienst aanbod verzorgt, is ook afval een onderwerp). Ook duurzaamheid en biodiversiteit (Countdown 2010 leeft in Brabant) spelen een rol.
- IVN heeft eigen beleid op kwaliteitsimpuls NME, deze is voornamelijk op onderwijs gericht.
- IVN vervult de 2^{e} lijns steunfunctie en doet zelf een project voor VO: scholen voor duurzaamheid en probeert kansen te pakken zoals WATCH (maar omdat ze zelf delen van de uitvoering doen, geeft dit wel eens scheve blikken in het NME-veld).
- Er is geen provinciaal overleg tussen NME-centra.

II. Aanpak Witte Vlekken: rol IVN en provincie: 'Witte vlekken zijn gedekt'

- Provincie heeft een eigen NME-subsidieregeling, IVN ondersteunt dat.
- Provincie heeft al langer aandacht voor witte vlekken. Telefonisch wordt al snel verwezen naar IVN die de steunfunctie namens de provincie verzorgt. Bovendien wordt gewezen op een kaartje, waaruit zou blijken dat *de meeste witte vlekken zijn weggewerkt*. Een nadere beschouwing leert dat er veel aanbod is dat van natuurwerkgroepen of IVN-afdelingen afkomstig is, dus minder structureel dan in onze definitie.
- Globaal beeld: in West Brabant bedient de Milieudienst zes gemeenten structureel (overige op basis van inkoop op projectbasis), Zuidelijk deel van Midden Brabant is grotendeel wit, evenals oostelijk deel van NO.
- Tilburg heeft het moeilijk ('NME-centrum is onderuit gegaan').
- ZW oftewel SRE heeft een aanbod vanuit Eindhoven.
- Er is provinciaal ambtelijk en bestuurlijk overleg met alle gemeenten (Countdown 2010 is daar een uitvoeringproject van) en er is overleg van de vijf grote steden, waar NME op de agenda staat.

- IVN is wel gecharmeerd van de werkwijze van de cultuurmarktplaatsen: per gemeente letterlijk een markt, georganiseerd door mensen uit de onderwijswereld, waar de aanbieders van kunst en cultuurhistorie zich presenteren en het onderwijs de rijksvouchers (€10,90 per leerling) kunnen besteden. Dit wordt als pilot gebruikt bij vijf gemeenten om ook NME-aanbod te doen. Hiermee kunnen wellicht ook witte vlekken aangepakt worden.
- Milieudienst West Brabant ziet veel in een procesgerichte benadering voor invullen van de witte vlekken in het eigen werkgebied. Niet per se streven naar nieuwe centra en ook niet het uitstrooien van projecten, maar het zorgen voor ontmoeting tussen NME-aanbieders enerzijds en anderzijds de organisatoren van evenementen of van voorzieningen waar de doelgroepen al komen. Daar het NME-aanbod proberen in te brengen (bijvoorbeeld door het predikaat 'schoon evenement' te verlenen aan een wielertocht of door een kinderboerderij te voorzien van extra aanbod).

In onderstaande kaart staan de gemeenten met een totaalaanbod (alle doelgroepen, alle thema's) groen gekleurd.

Tevens hebben we een kaart opgenomen met de gemeentenamen.

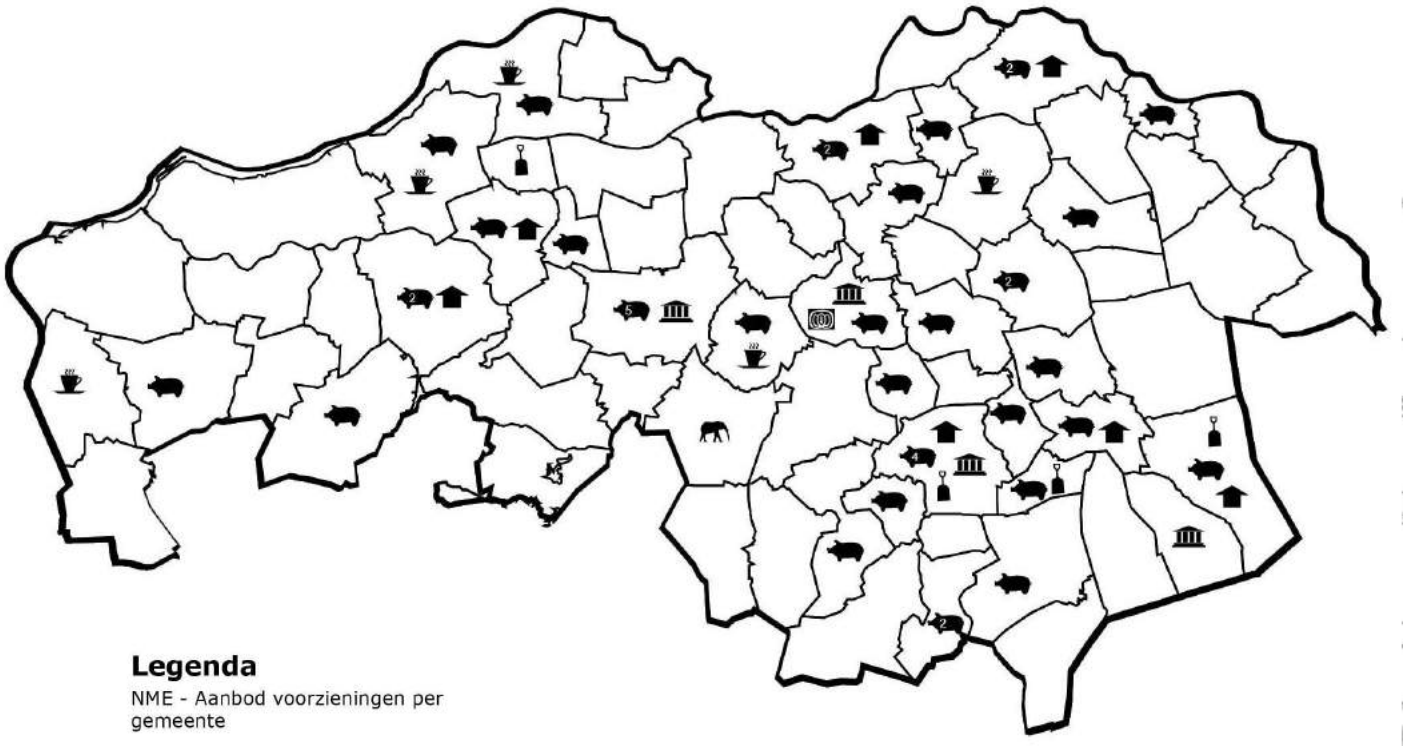

Legenda

NME - Aanbod voorzieningen per gemeente

- Bezoekerscentrum
- Botanische tuin
- Dierentuin
- IVN Consulentschap
- Kinderboerderij
- Natuurmuseum
- NME-centrum
- Schooltuin

N.B. Als een voorziening meer dan eens in een gemeente wordt aangeboden, dan staat dit met een cijfer in het icoon aangegeven

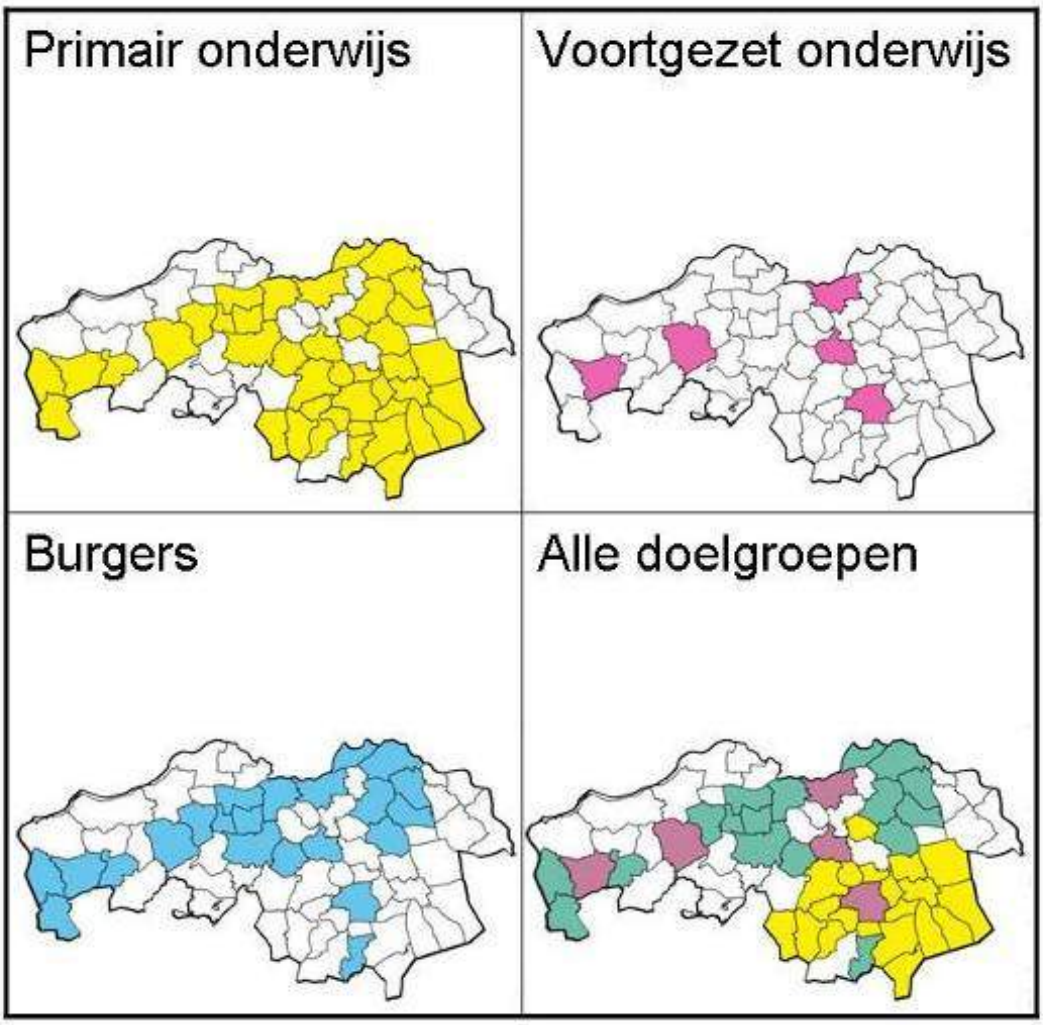

Legenda
NME-aanbod aan doelgroepen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Burgers
- Geen aanbod
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers

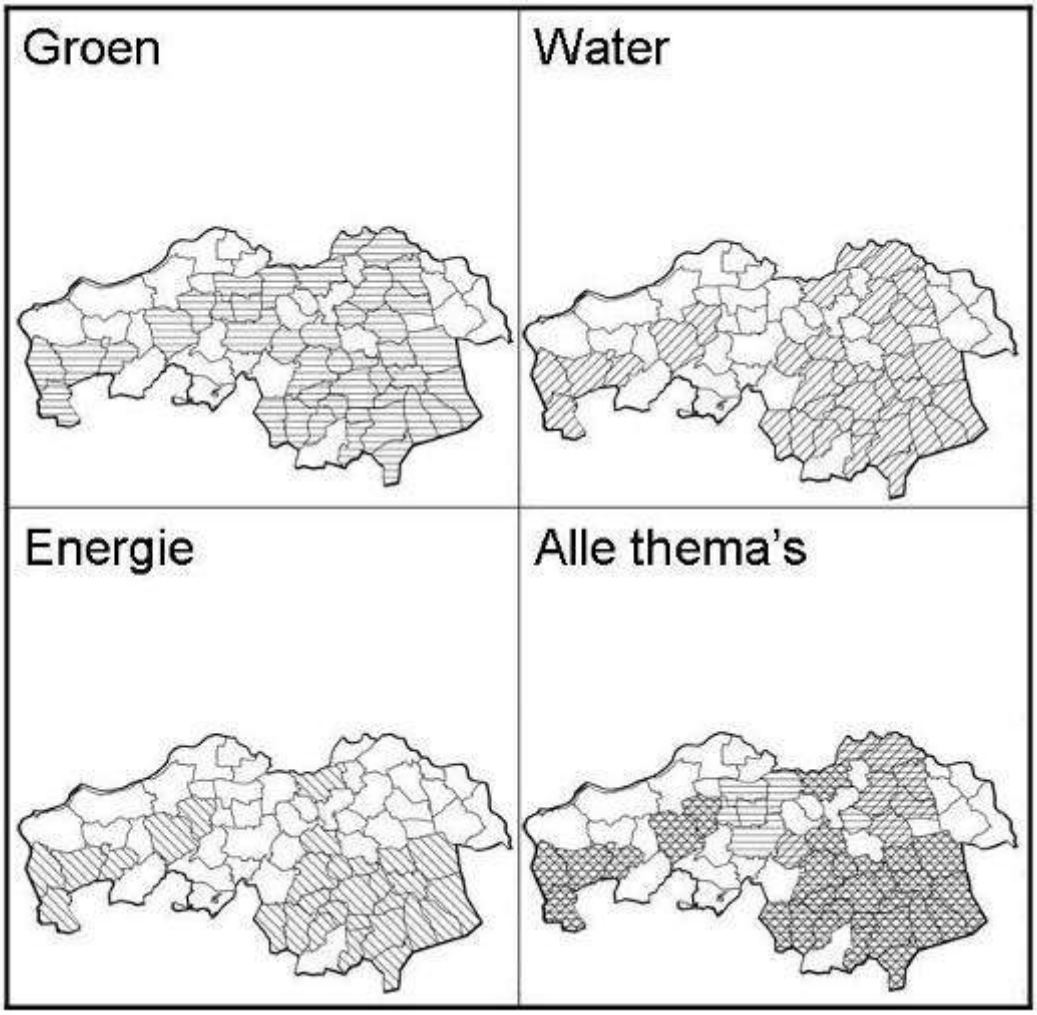

Legenda

NME - Thematisch aanbod
per gemeente

- Thema groen
- Thema water
- Thema energie
- Geen aanbod

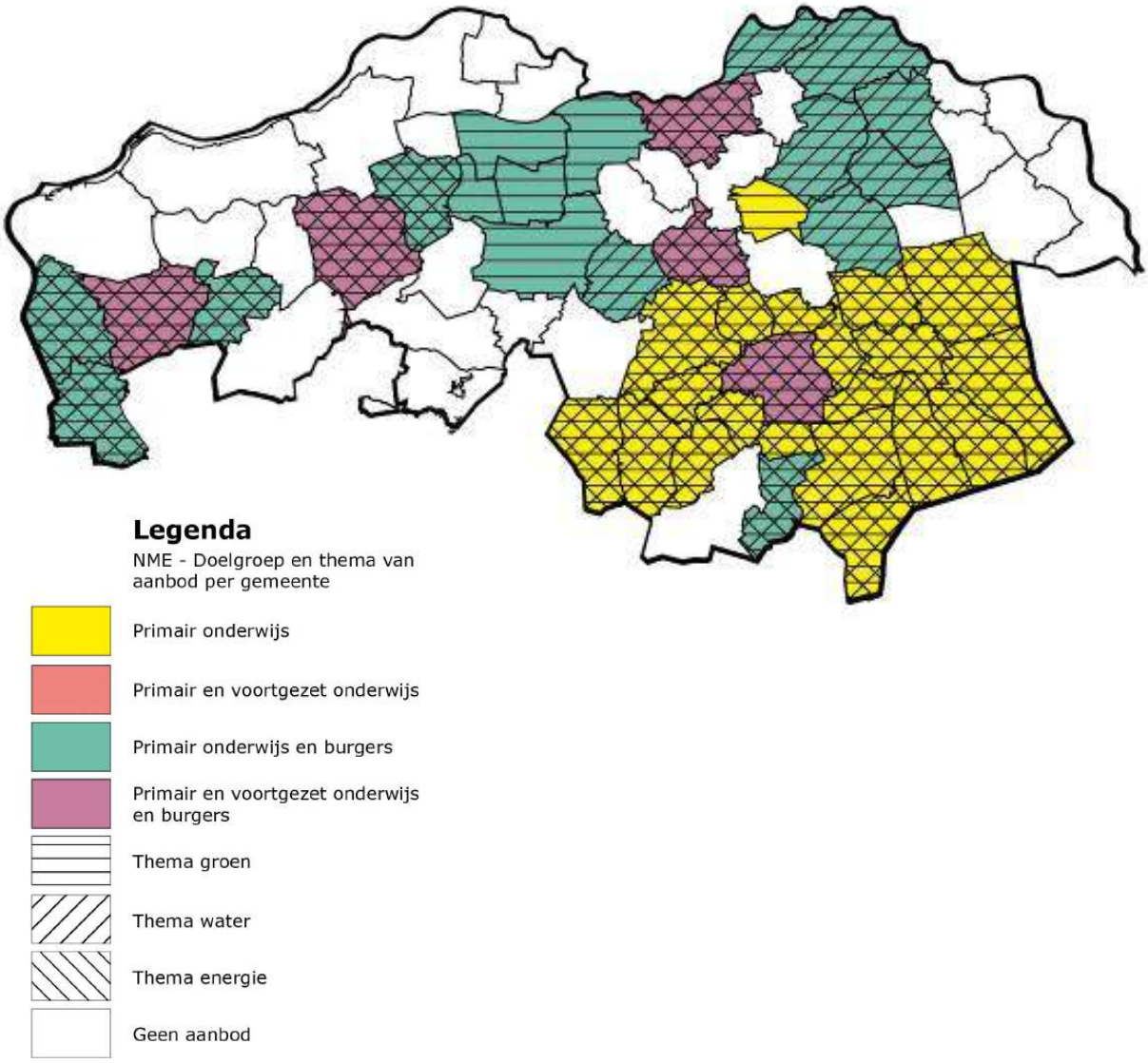
Legenda
NME - Doelgroep en thema van aanbod per gemeente
Primair onderwijs
Primair en voortgezet onderwijs
Primair onderwijs en burgers
Primair en voortgezet onderwijs en burgers
Thema groen
Thema water
Thema energie
Geen aanbod

Bijlage 13 Limburg

I. Algemene Schets NME-aanbod

Organisatie NME-centra: werkveld & afspraken gemeenten
De meeste NME-centra zijn erg klein (met uitzondering van Maastricht) en kunnen daardoor weinig aanbod van anderen overnemen. Dit zou namelijk ten koste gaan van het eigen aanbod. Centra vragen om kengetallen (bijvoorbeeld per inwoner) om daarmee te onderhandelen met gemeentelijke politiek.
Zie kaart, voor structureel NME-aanbod. Andere aanbieders van NME zijn:

- Drie nationale parken: Maasduinen, Grote Peel en Meinweg. Laatste twee hebben bezoekerscentra. Maasduinen lijkt de witte vlek Gennep en Bergen in te vullen met natuuraanbod voor BO. Anderen overlappen qua bereik met NME-centra.
- In de provincie zijn 36 afdelingen IVN behoorlijk actief (basisonderwijs en burgers).
- Daarnaast is er provinciaal aanbod door IVN aan VO (scholen voor Duurzaamheid, uit LvDO).
- Mook/Middelaar wordt verzorgd vanuit NME-centrum Nijmegen (zie NME Gelderland).
- Andere aanbieders van NME: schoolbesturen huren in, met subsidie provincie; samenwerkingprojecten Watch met waterschap, Bonnefantenmuseum had tentoonstelling C2C (verkocht aan Eindhoven).

Witte vlekken zijn

- Gennep en Bergen; maar heeft wel bereik van Nationaal Park Maasduinen (met focus natuur en basisonderwijs).
- Onderbanken en Schinnen; heeft wel een actieve IVN-scholengroep (met focus natuur en basisonderwijs).
- Nuth, Voerendaal, Simpelveld zijn witte vlekken; maar hier zijn wel actieve IVN-scholengroepen (met focus natuur en basisonderwijs).

Algemeen beeld doelgroepen
In het zuiden van Limburg is veel aanbod, in Midden en Noord minder. Het aanbod is voornamelijk gericht op BO. Enkele projecten Water+Klimaat en C2C-projecten zijn ook op VO gericht. Er gebeurt niets speciaals voor burgers of verenigingen. Er is wel incidenteel bereik onder burgers.

Algemeen beeld thema's
De afdeling Milieu heeft een subsidieregeling. Als een aanbod aan de criteria voldoet en er is nog geld, krijgen ze subsidie. Provincie stuurt met criteria op thema's (energie, bodem, water, lucht, klimaat). Bijzondere voorbeelden zijn:

- Weer en Klimaatproject door de regionale weerman (29 BO-scholen; 2325 leerlingen).
- Sarah en nieuwe energie (Parkstad).
- In Meersem/Landgraaf staat een huis (bodem energie cultuurhistorie).
- Educatief programma rond C2C tentoonstelling (17 groepen).
- Duurzame energie (BO en VO Sittard-Geleen, Beek, Stein en Schinnen).
- Milieueducatieplan Inovo (= schoolbestuur BO Zuid Limburg 14 scholen; 1897 leerlingen).
- Milieueducatieplan Prooses (= schoolbestuur BO Zuid Limburg 6 scholen; 1599 leerlingen).
- Milieueducatieplan Focus (= schoolbestuur BO Zuid en Midden Limburg 17 scholen; 2596 leerlingen).

- Milieueducatieplan Movare (= schoolbestuur BO Zuid Limburg, 10 scholen; 1870 leerlingen).
- Milieueducatieplan KEMA (water, lucht, energie en BO-Limburg).

Verwijzing naar provinciale onderzoeken NME-aanbod
Universiteit onderzoekt in opdracht van afdeling Milieu het aanbod op het gebied van duurzaamheid: wat gebeurt er en wat hebben de scholen (BO, VO, HBO en Universiteit) voor behoeften.

II. Aanpak Witte Vlekken: rol IVN en provincie: 'Wie is verantwoordelijk?'

Is er NME-beleid bij de provincie?
Afdeling Milieu en DO doet de milieueducatie, afdeling Natuur de natuureducatie. Dat betekent: twee gedeputeerden, twee afdelingen. Er is wel samenwerking en flexibiliteit met subsidie. Ze hebben respectievelijk 0,1 en 0,2 FTE te besteden. Bestuurlijk lijkt er weinig aandacht. Er is wel overleg in POEL van de NME-centra (Provinciaal Overleg Educaties Limburg). Dat is volgens de provincie meer bijpraten en elkaar op de hoogte houden. IVN geeft een iets actiever beeld.

Welke plannen of ideeën heeft IVN/provincie om Witte Vlekken aan te pakken?
Provinciemedewerkers zijn goedwillend en streven ernaar om de budgetten te handhaven. Verder is er geen beleid op dit punt vanuit Milieu. Vanuit Natuur is dat er wel, in het kader van de Nota Natuur en Landschap. Daarbinnen is gevraagd om budget voor natuureducatie, maar dat is nog niet gehonoreerd. Er zijn veel vragen over de rol en positie: *is de provincie verplicht om iets aan NME te doen? Kunnen we gemeenten aanspreken op NME, zijn zij het verplicht*? De provincie gaat verschillend met de middelen om: de afdeling Natuur heeft de indruk dat er veel geld gaat naar projecten (ontwikkelkosten), maar volgt niet het resultaat. De afdeling Milieu stelt wel in de beschikking het aantal te geven lessen of te bereiken leerlingen vast en dit moet gerapporteerd voor de definitieve afrekening.

De provincie heeft geen beleid op witte vlekken, vraagt in het POEL dat er aandacht voor zou moeten zijn. De hoop is gevestigd op het arrangementenmodel: daarmee kan men wellicht de discussie lostrekken. Provincie heeft nu sterk de indruk dat de NME-centra 'op hun eigen regio' zitten, niet ondernemend zijn voor breder aanbod. Het uitruilen van middelen lijkt lastig.
Natuur betaalt IVN voor de steunfunctie en wil meer bevoegdheden aan IVN geven (bijvoorbeeld subsidieverlening). Milieu wil dit uitdrukkelijk niet. Voorheen is wel LvDO samen met IVN gedaan, maar de provincie wil dat niet meer omdat IVN ook een belanghebbende partij is. IVN beaamt dit en wil het ook niet. IVN is al blij dat ze de centra kunnen behouden. Aanbod Venray e.o. heeft de laatste tijd veel inspanning gevraagd. IVN heeft een strategie om provinciale projecten te ontwikkelen en daarbij NME-centra in te schakelen in de ontwikkelgroep. Levert daar extra uren op en maakt hun kennis en ervaring bruikbaar. Voorbeeld was Sarah's Wereld en Watch. Het IVN-Consulentschap vindt zichzelf ook te mager om aanbod te ontwikkelen. IVN vindt dat zij een rol heeft om het overzicht te houden, na te denken over het versterken van het aanbod, maar tekent daarbij aan dat zij zich wil voegen naar de landelijke strategie van het IVN.

In onderstaande kaart staan de gemeenten met een totaalaanbod (alle doelgroepen, alle thema's) groen gekleurd.

Tevens hebben we een kaart opgenomen met de gemeentenamen.

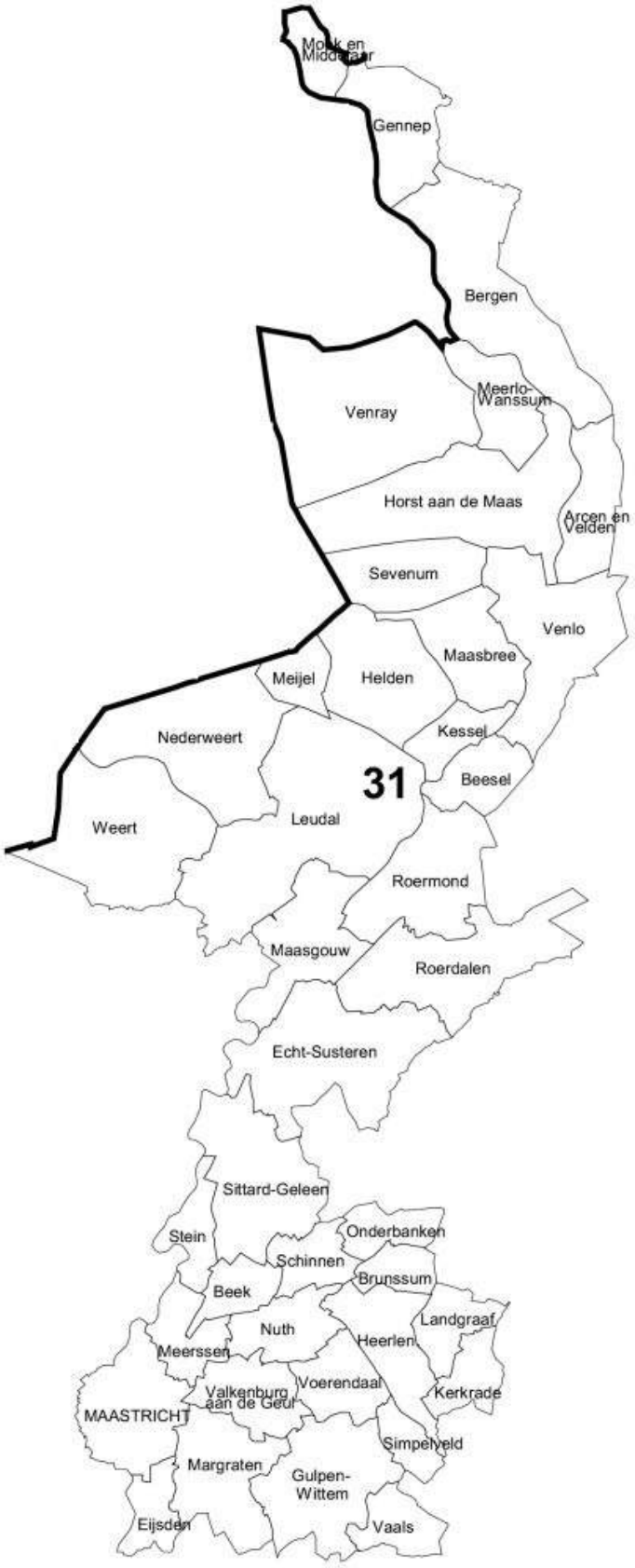
Mook en Middelaar
Gennep
Bergen
Venray
Meerlo-Wanssum
Horst aan de Maas
Arcen en Velden
Sevenum
Venlo
Maasbree
Meijel
Helden
Kessel
Nederweert
31
Beesel
Weert
Leudal
Roermond
Maasgouw
Roerdalen
Echt-Susteren
Sittard-Geleen
Stein
Onderbanken
Schinnen
Brunssum
Beek
Landgraaf
Nuth
Heerlen
Meerssen
Voerendaal
Kerkrade
Valkenburg aan de Geul
MAASTRICHT
Simpelveld
Margraten
Gulpen-Wittem
Eijsden
Vaals

Legenda

NME - Aanbod voorzieningen per gemeente

- Bezoekerscentrum
- Botanische tuin
- Dierentuin
- IVN Consulentschap
- Kinderboerderij
- Natuurmuseum
- NME-centrum
- Schooltuin

N.B. Als een voorziening meer dan eens in een gemeente wordt aangeboden, dan staat dit met een cijfer in het icoon aangegeven

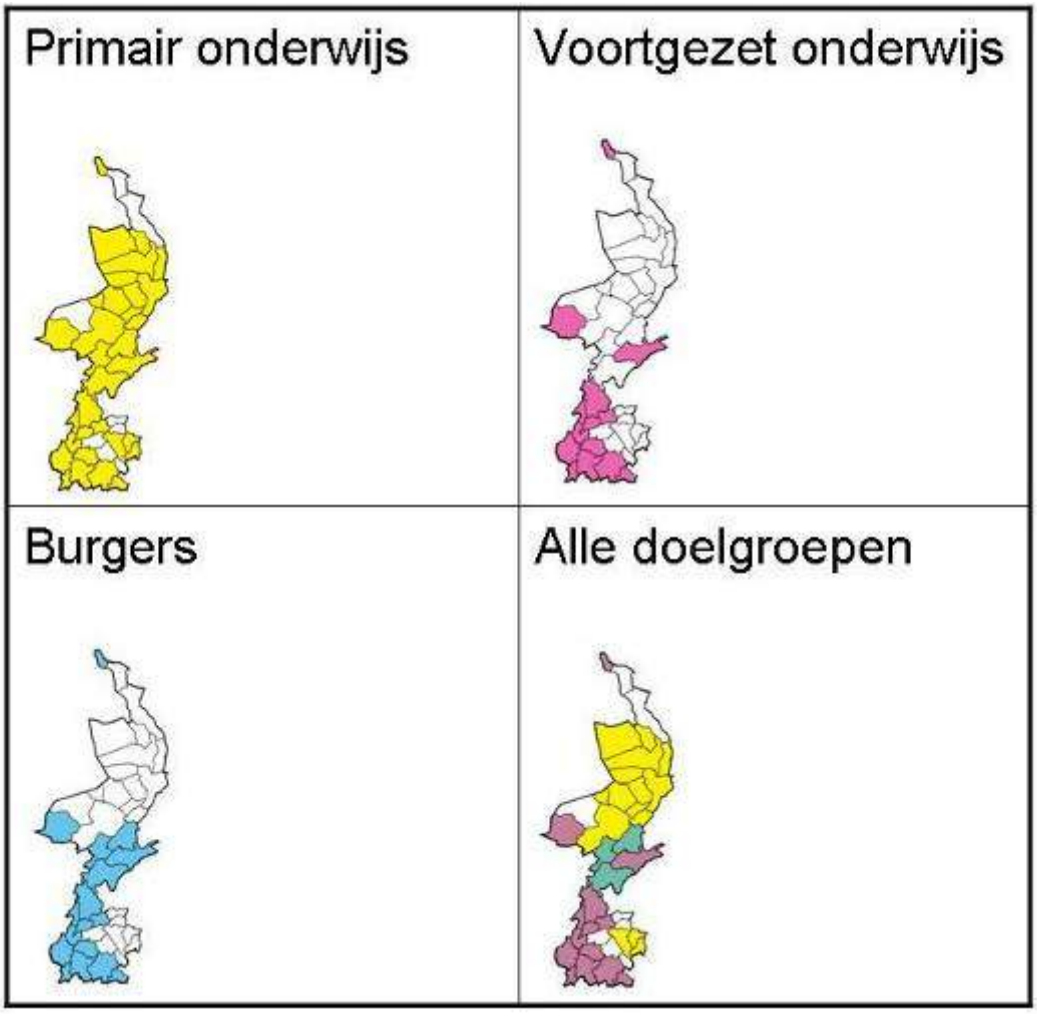

Legenda
NME-aanbod aan doelgroepen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Burgers
- Geen aanbod
- Primair en voortgezet onderwijs
- Primair onderwijs en burgers
- Primair en voortgezet onderwijs en burgers

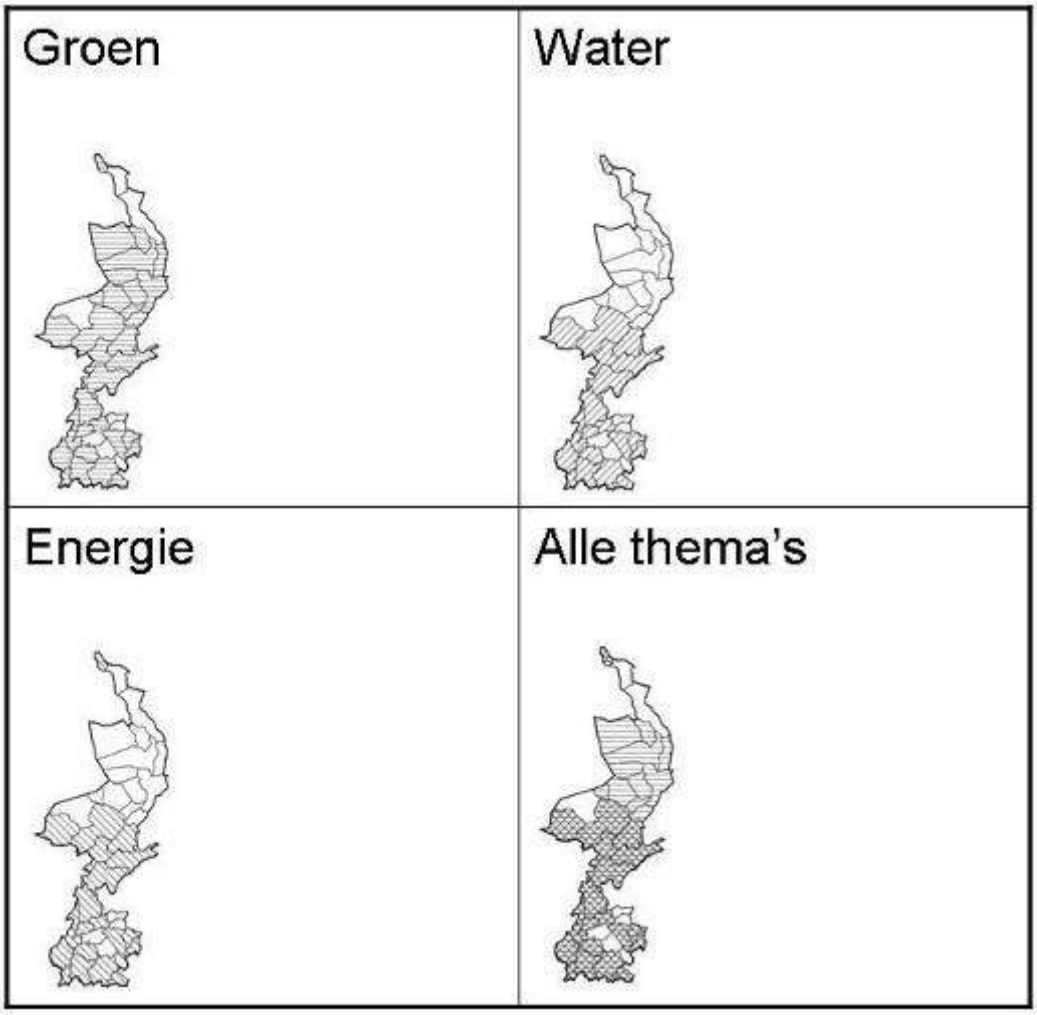

Legenda

NME - Thematisch aanbod per gemeente

- Thema groen
- Thema water
- Thema energie
- Geen aanbod

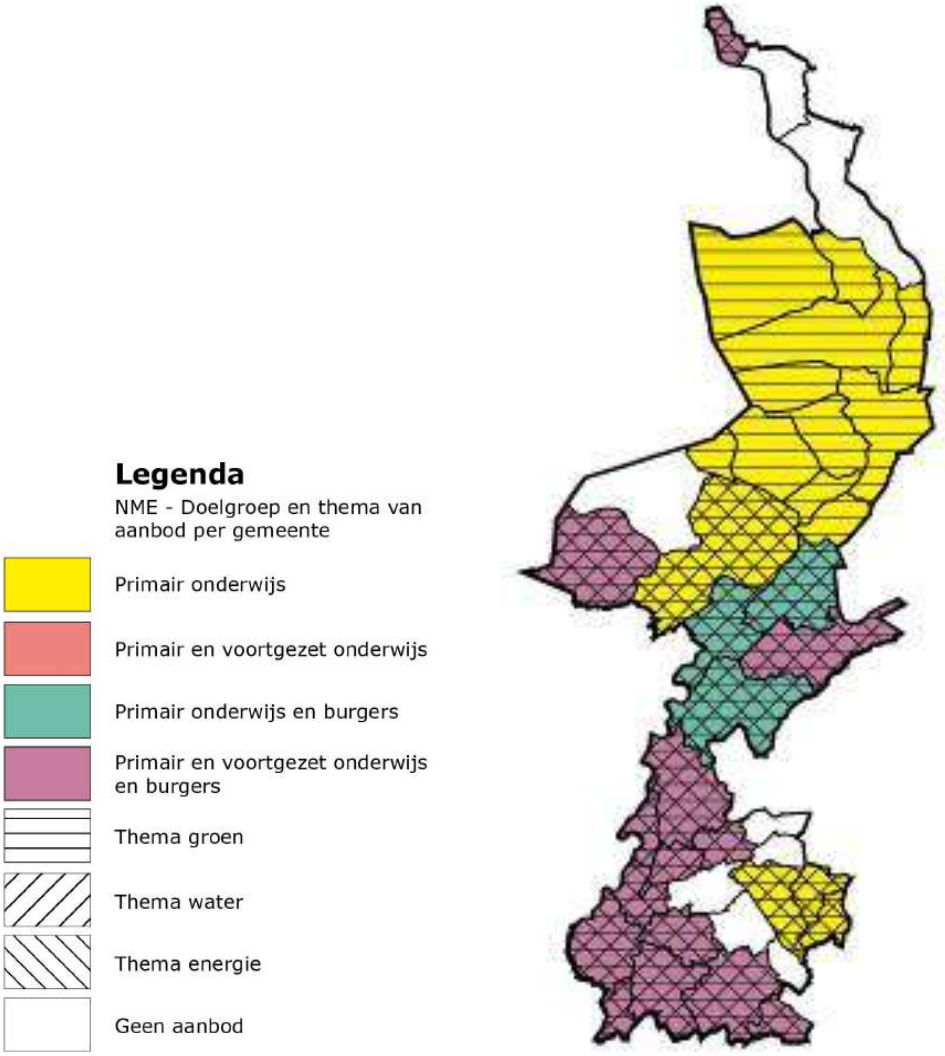
Legenda
NME - Doelgroep en thema van aanbod per gemeente
Primair onderwijs
Primair en voortgezet onderwijs
Primair onderwijs en burgers
Primair en voortgezet onderwijs en burgers
Thema groen
Thema water
Thema energie
Geen aanbod